

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Sonja Smergut

Sprejemanje življenja sorodnika v domu za stare ljudi

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Sonja Smergut

Sprejemanje življenja sorodnika v domu za stare ljudi

Magistrsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Jana Mali Študijski program: Socialno delo s starimi ljudmi

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Za pomoč in podporo pri pisanju magistrske naloge se zahvaljujem svoji mentorici izr. prof. dr. Jani Mali, ki mi je s spodbujanjem, motiviranjem in nasveti lajšala pisanje.

Zahvala gre tudi vsem sorodnicam starih ljudi, ki so bile z mano pripravljene deliti svoja doživljanja in izkušnje. Hvaležna sem tudi univ. dipl. socialni delavki Mateji Jakop, ki mi je pomagala pri vzpostavitvi stika s članicami kluba svojcev. Prav tako sem hvaležna svoji družini ter prijateljem za podporo in spodbudne besede, ko sem jih potrebovala.

IZJAVA

Spodaj podpisana **Sonja Smergut**, študentka drugostopenjskega študija Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko 6100108, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtorica magistrskega dela z naslovom:

Sprejemanje življenja sorodnika v domu za stare ljudi.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo magistrsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega magistrskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatorstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjena z določili Pravilnika o študiju na programih druge stopnje;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno magistrsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 22. 06. 2016

Podpis avtorice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave magistrskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega magistrskega dela na svetovnem spletu.

V Ljubljani, 22. 06. 2016

Podpis avtorice:

PODATKI O MAGISTRSKI NALOGI

Ime in priimek: Sonja Smergut

Naslov naloge: Sprejemanje življenja sorodnika v domu za stare ljudi

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Število strani: 111 Število tabel: 1 Število prilog: 2

Mentorica: izr. prof. dr. Jana Mali

Ključne besede: medsebojni odnosi, doživljanje, staranje, socialno delo

Povzetek:

V magistrski nalogi sem raziskovala, kako sorodniki sprejemajo odhod in življenje starega človeka v domu za stare ljudi. V raziskovalnem delu sem uporabila kvalitativno analizo, s katero sem želela ugotoviti, kako sorodniki sprejemajo in doživljajo odhod in življenje starega človeka v domu za stare ljudi. Raziskovala sem spremembe v družini po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, čustvene spremembe pri otrocih po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, oblike pomoči, namenjene sorodnikom, vpetost sorodnika v procesu pomoči stanovalcu v domu za stare ljudi in odnos do staranja in življenja v domu za stare ljudi. Rezultati so pokazali, da sorodnice skrb za starega človeka doživljajo kot stresno in naporno. Po odhodu imajo več časa zase in za svojo družino. Posledice naporne skrbi za starega človeka se kažejo v pojavu zdravstvenih težav. Po odhodu v dom se pri sorodnicah pojavijo občutki krivde. Sorodnice pogrešajo pogovore, ki bi bili povezani z doživljanjem odhoda v dom za stare ljudi. Sorodnicam, ki same skrbijo za stare ljudi, bi bilo treba zagotoviti pomoč in podporo iz okolja. Pri skrbi je pomembna podpora ostalih družinskih članov. Nujno bi bilo treba urediti tudi status sorodnikov, ki v domačem okolju skrbijo za starega človeka.

Title of the thesis: Accepting life of a relative in a home for old people

Keywords: interpersonal relations, experience, ageing, social work

Abstract:

The master's thesis explores how relatives cope with an older person leaving to and staying in the home for older people. The research is based on a qualitative analysis with a view to determining how relatives accept and experience the departure and life of an older person in the home for older people. Another point of interest were the changes that occur in the family after it happens, namely emotional changes in children, types of assistance available to relatives, the role of relatives in assisting the older person living in the home for older people, and the attitude towards ageing and life in the home for older people. The results indicate that female relatives find the care for an older person stressful and demanding. When that person leaves, they have more time for themselves and their families. However, challenging care for an older person results can lead to health issues and the feeling of guilt. Female relatives need to talk about the experience of someone leaving to the home for older people. Moreover, those who are the only ones responsible for an older person should be provided assistance and support from the environment. Support from other family members is also an important factor, which means that the status of relatives taking care of an older person in the home environment should be regulated as well.

KAZALO VSEBINE

1.	TEORETIČNI UVOD	1
1.1.	SODOBNE OBLIKE SKRBI ZA STAREGA ČLOVEKA	1
1.2.	OSKRBA STAREGA ČLOVEKA V NJEGOVEM DOMAČEM OKOLJU	5
1.3.	OSKRBA STAREGA ČLOVEKA V INSTITUCIONALNEM OKOLJU	9
1.4.	PRIPRAVE IN RAZLOGI ZA ODHOD V DOM ZA STARE LJUDI	13
1.5.	ODNOS DO LASTNEGA STARANJA IN STAROSTI	16
1.6.	STEREOTIPI IN PREDSDOKI, POVEZANI S STARANJEM IN STAROSTJO	20
1.7.	ZNAČILNOSTI ODNOSA MED STARIM ČLOVEKOM IN NJEGOVIMI OTROKI	23
1.8.	OBČUTKI KRIVDE, OBŽALOVANJA IN DRUGA ČUSTVA SORODNIKOV PO ODHODU STAREGA ČLOVEKA V DOM ZA STARE LJUDI	27
1.9.	SKUPINE ZA SAMOPOMOČ, NAMENJENE SORODNIKOM STARIH LJUDI, KI ŽIVIJO V DOMU ZA STARE LJUDI	32
2.	PROBLEM	36
3.	METODOLOGIJA	38
3.1.	Vrsta raziskave in teme raziskovanja	38
3.2.	Raziskovalni instrumenti in viri podatkov	38
3.3.	Populacija in vzorčenje	39
3.4.	Zbiranje podatkov	40
3.5.	Obdelava in analiza podatkov	41
3.6.	Definiranje pojmov	43
4.	REZULTATI	45
4.1.	Spremembe v družini po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi	45
4.2.	Čustvene spremembe pri sorodnikih po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi	47
4.3.	Spremembe v vlogah sorodnikov po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi	49
4.4.	Odnos med sorodnikom in starim človekom po odhodu v dom za stare ljudi	53
4.5.	Vpliv stroškov oskrbe na življenje sorodnikov starega človeka	55
4.6.	Vrste pomoči, namenjene sorodnikom starega človeka po odhodu v dom za stare ljudi .	57
4.7.	Potrebe po pomoči sorodnikom starih ljudi	59
4.8.	Pogled sorodnikov na lastno staranje	59
5.	RAZPRAVA	63
6.	SKLEPI	73
7.	PREDLOGI	75
8.	UPORABLJENA LITERATURA	78

9.	PRILOGE	85
9.1.	Priloga A: VPRAŠALNIK	86
9.2.	Priloga B: INTERVJUJI.....	87

KAZALO TABEL

Tabela 1: Intervju A	42
----------------------------	----

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. SODOBNE OBLIKE SKRBI ZA STAREGA ČLOVEKA

Demografske spremembe se izrazito kažejo na področju oskrbe starih ljudi v Sloveniji. Včasih je družina prevzela največji del skrbi za starega človeka, sedaj, v sodobnem in hitrem tempu življenja, pa oskrba starih ljudi ne poteka več v njihovem družinskem okolju, temveč se seli v razna institucionalna okolja. Najbolj značilna institucija je dom za stare ljudi, kjer svojo starost preživlja večji del starih ljudi. Značilno je, da star človek s takšno selitvijo izgubi stike s svojimi prijatelji, znanci in sosedi (Kornhauser, Mali 2013: 321).

Tja do sredine 20. stoletja je družina prevzemala glavno skrb za starega človeka. Na drugi strani pa so že obstajale institucije, ki so jih predstavljale predvsem sirotišnice in hiralnice, kasneje pa tudi domovi. Stari ljudje so si z različnim delom zaslužili, da jim življenja v teh ustanovah ni bilo potrebno plačati. V Sloveniji so bile prve sirotišnice in hiralnice ustanovljene v 19. stoletju (Imperl 2012: 55).

Ko star človek zboli, njegova zasebnost postane zelo dragocena in neprecenljiva, saj jo je težko obvarovati in zaščititi. Ko postane odvisen od drugih ljudi, v njegovo življenje in v njegovo zasebnost posega čedalje večje število ljudi, ki jih prej ni poznal. Težko je ohraniti zasebnost in svoj osebni prostor. Predvsem v domovih za stare ljudi, ko je poleg negovalnega osebja, ki skrbijo za stare ljudi, prisotnih tudi ogromno število ostalih ljudi (Schwartz 2000: 78).

Domovi za stare ljudi pa že dolgo niso več edina oblika skrbi za starega človeka, ki ne more več skrbeti zase. Stari ljudje in njihove družine imajo na voljo še ogromno ostalih oblik skrbi, kot so pomoč na domu, prinos hrane, pomoč na daljavo, varovana in oskrbovana stanovanja, dnevno varstvo in nastanitev pri drugi družini (Ramovš 2007a: 69).

Za zagotavljanje kvalitetnega življenja starih ljudi je ključnega pomena razvoj pomoči in oskrbe v skupnosti, ta tudi uspešno sledi trendom, ki narekujejo zmanjševanje institucionalizacije in tako staremu človeku omogočijo, da dlje ostane v svojem domačem okolju (Filipovič Hrast *et al.* 2014: 7).

»Socialna oskrba na domu je strokovno vodena dejavnost, pri kateri sodelujejo: vodja in koordinator, izvajalec, sam upravičenec, ključni družinski člani in prostovoljci. Namenjena je posameznikom, ki živijo v domačem okolju in potrebujejo pomoč za opravljanje dnevnih aktivnosti, ker jim je ne morejo v celoti zagotavljati domači. Takšna pomoč izboljšuje kakovost življenja v domačem okolju, ga omogoča in vsaj začasno odloži potrebo po namestitvi v zavod« (Mencej 2008: 16).

Pomoč na domu se vedno prilagaja potrebam starih ljudi. Obsega tri vrste pomoči: pomoč pri ohranjanju njihovih socialnih omrežij, gospodinjstva pomoč in pomoč pri vzdrževanju njihove osebne higiene. S pomočjo na domu lahko vsaj za nekaj časa preložimo odhod starega človeka v dom za stare ljudi. Stari ljudje lahko s pomočjo na domu ohranijo telesno in duševno počutje, ki jim omogoča, da še naprej živijo kakovostno življenje v svojem domačem okolju. Pomoč na domu izvajajo domovi za stare ljudi, centri za socialno delo, koncesionarji in ostali javni zavodi. Obstaja več kriterijev, po katerih se določa upravičenost do pomoči na domu:

- Človek mora bit starejši od 65 let in ne more v celoti poskrbeti zase;
- Človek, ki ima status invalida, ki mu je podeljen na podlagi Zakona o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb in tudi ne zmore samostojnega življenja;
- Ostali invalidni ljudje, ki imajo pravico do tuje pomoči in nege;
- Ljudje, ki so kronično bolni in ljudje, ki imajo trajne okvare svojega zdravja, nimajo pa priznanega statusa invalida;
- Otroci, ki imajo težko bolezen ali pa imajo motnjo v telesnem in duševnem razvoju, mora pa veljati, da niso vključeni v kakršnokoli obliko varstva (Viktor 2007c: 78).

Pomoč na domu je bolj primerna za ljudi, ki še ne potrebujejo 24-urne oskrbe ali pa se zanjo odločijo tisti, ki jim preostali del oskrbe nudijo neformalni oskrbovalci. Pogosto pri starih ljudeh še vedno obstaja potreba po pomoči njihovih bližnjih. Obstajata dve omejitvi pomoči na domu. Prva je omejen obseg ur pomoči, saj lahko posamezna oseba prejme le štiri ure na dan oziroma 20 ur pomoči na teden, druga omejitev pa je, da posameznik ne more sam izbirati človeka, ki bo skrbel zanj, ampak je prepuščen odločitvam za to odgovornih ljudi. Slednje se razlikuje od koncepta družinskega pomočnika, kjer človek sam izbira, kdo bo skrbel zanj (Smolej, Nagode 2012: 146).

V Sloveniji še nimamo enotnega definiranja dolgotrajne oskrbe, se pa zakon, ki bi pokrival dolgotrajno oskrbo, pripravlja že kar nekaj časa. Za zdaj se dolgotrajna oskrba

zagotavlja preko ločenih sistemov socialne varnosti. Posledično pa se kažejo velika odstopanja, nepovezanost in nekoordiniranost celotnega sistema (Hlebec *et al.* 2014: 10).

Nega obsega aktivnosti laične nege, zdravstvene nege in nego v človekovem domačem okolju. Organiziranost nege na domu je domena ali družine ali posameznika, pri tem pa je zelo pomembno tudi njihovo ekonomsko stanje. Pomembno je, da ima človek v svojem domačem okolju na voljo dostop do informacij, ki zadevajo nego na domu. Opazno je pogostejše pojavljanje tako fizičnih kot pravnih oseb, katerih domena je nega na domu. Na drugi strani pa je vse več tudi ponudb laične oskrbe, ki pa niso nikjer registrirane in pri katerih je človek prepuščen zakonitostim trga. Pri laični oskrbi pa obstaja problem nekvalitetne in nestrokovne oskrbe (Kokalj 2007: 110).

Dnevno varstvo je namenjeno starim ljudem, ki še ne potrebujejo zahtevne oskrbe, potrebujejo pa druženje, oskrbo in prostor, kjer bi preživljali čas, ki ga ne morejo doma. Stari ljudje vsakodnevno prihajajo v prostore dnevnega varstva. Z dnevnim varstvom se zagotavlja bolj kakovostno življenje starega človeka. Njihovi domači, ki pretežno skrbijo za njih, pa se lahko razbremenijo. V dnevnem varstvu se izvajajo številni programi, ki nastanejo na podlagi želja in interesov obiskovalcev (Viktor 2007a: 80).

Predvsem v Angliji, Italiji, na Irskem in na Škotskem so dnevna nega in oskrba ter ostale dnevne aktivnosti, kot ponudba dnevnih centrov, pogosta oblika varstva starih ljudi. Praksa je, da nekaj dni na teden ali za nekaj ur v dnevu sorodniki pripeljejo starega človeka, ki je potreben nege, oskrbe ali varstva. Tako se tudi sorodniki za nekaj časa razbremenijo skrbi in odgovornosti. V Sloveniji so dnevni centri predvsem pod okriljem domov za stare ljudi ali pa samostojna oblika skrbi za starega človeka (Imperl 2012: 109–110).

Naslednja oblika skrbi za stare ljudi so oskrbovana stanovanja, ki so po tlorisu prilagojena starim ljudem in se nahajajo v večstanovanjski stavbi. Ciljna skupina so ljudje, ki so starejši od 65 let in potrebujejo 24-urno pomoč. Namenjena so starim ljudem, ki zaradi različnih ovir, ki spremljajo njihovo starost, ne morejo živeti samostojnega življenja. So nova in sodobnejša oblika institucionalnega varstva starih ljudi (Viktor 2007b: 81).

Oskrbovana stanovanja pojmujejo kot nadomestilo standardnim domovom za stare ljudi. So del že obstoječih domov za stare ljudi ali pa samostojna ustanova. Njihovo delovanje pa temelji predvsem na tem, da vse značilnosti oskrbovanega bivanja prenesejo v

stanovanje starih ljudi (pomoč, aktivnosti, oskrba, koordinacija, osebni odnos, klic v sili idr.) (Imperl 2012: 109).

Javno manj izpostavljena oblika oskrbe je pomoč na daljavo. Pomoč na daljavo je storitev socialnega servisa in se izvaja neposredno v domačem okolju starega človeka. Socialni servis ne sodi v javno mrežo pomoči, zato je za uporabnike storitve plačljiv. Nosilci izvajanja pomoči na daljavo so centri za pomoč na daljavo. Pomoč temelji na alarmno-varovalnem sistemu oziroma telefonu, ki ima rdeči gumb (Nagode 2009: 132).

Menim, da je zgoraj navedeni sistem skrbi za starega človeka izrazito neosebna oblika pomoči. Vseeno pa sem mnenja, da je učinkovit, če je kombiniran z ostalimi oblikami pomoči za starega človeka.

V razvitih državah stari ljudje pogosto živijo v skupnosti, ki si jo delijo še z ostalimi generacijami. Stari ljudje preživljajo svojo starost v hiši, v stanovanju ali v soseski, kjer je poudarek na individualnosti in nadaljevanju svojega in znanega načina življenja. Svoje življenje delijo z ostalimi generacijami, ki med sabo sodelujejo in si pomagajo pri vsakdanjih opravilih. Na ta način se spodbuja kvaliteta življenja vseh generacij, predvsem pa je poudarek na ohranjanju kvalitete življenja starih ljudi. Pomembno je tudi, da imajo v bližini razvite mreže trgovin, zdravstvenih ambulant, lekarn in ostalih pomembnih institucij. V Sloveniji še nimamo v celoti razvitih pogojev za integrirano obliko bivanja starih ljudi (Imperl 2012: 108).

Pomemben model za oskrbo starih ljudi v prihodnosti je bielefeldski model. Gre za inovacijo, ki predstavlja oskrbo starih ljudi izven institucij, vseeno pa je osnova skupno življenje starih ljudi v servisiranih stanovanjih. Ta oblika s svojo mrežo podpore in storitev v celoti nadomešča institucionalno oskrbo. Kraj Bielefeld je prvi primer regije brez prisotnosti domov za stare ljudi. Model temelji na dveh načelih: prvo načelo je lokalno povezovanje (Stari ljudje živijo v manjših območjih, v enem izmed objektov je služba, ki nudi oskrbo in nego ljudem), drugo načelo pa so majhni stroški za oskrbo in pomoč starim ljudem (Imperl 2012: 113).

Formalna oskrba pa postane aktualna, ko neformalna mreža pomoči ne obstaja in ko je potreba, ki se pojavi, prevelika, da bi jo lahko pokrili samo neformalni oskrbovalci (Hlebec *et al.* 2014: 16–18).

»Varstvo in skrb za stare ljudi sta kot hiša. Graditi jo moramo na trdnih temeljih in enakomerno, sicer se nam bo ob najbolj neustreznem trenutku začela podirati. Tega pa si ne smemo dovoliti, saj se hitro bliža čas z novimi potrebami in zahtevami. Nanje se je treba ustrezno pripraviti že danes« (Hvalič Touzery 2006: 32).

1.2. OSKRBA STAREGA ČLOVEKA V NJEGOVEM DOMAČEM OKOLJU

Družbene spremembe in novi vzorci skrbi za starega človeka v ospredje postavljajo odgovornost družinskih članov in lokalnega okolja za skrb starega človeka. Stari ljudje potrebujejo različne oblike pomoči, zato je potrebno natančno urediti sistem socialne politike, ki bo nudil podporo tako starim ljudem kot njihovim neformalnim oskrbovalcem, ki so eden izmed najpomembnejših virov pomoči. Pomembno je, da se izkaže priznanje in podpora družinskim oskrbovalcem, ki so pri skrbi za starega človeka najpomembnejši člen (Hvalič Touzery 2006: 29).

Da se staremu človeku zagotovi kakovostno življenje v njegovem domačem okolju, je najpomembnejša in prevladujoča neformalna oskrba, predvsem s strani ožjih družinskih članov. Pomembno dopolnitev pa predstavlja tudi neformalna oskrba, kot na primer pomoč na domu (Hlebec *et al.* 2014: 16).

Zelo pomembno dopolnilo formalni pomoči je tako imenovana neformalna pomoč in oskrba, ki je nudena predvsem s strani družine, sosedov, prijateljev in znancev. V Sloveniji med starimi ljudmi še vedno prevladuje družinski tip podpornega in socialnega omrežja, ki ga še vedno najpogosteje tvorijo pripadnice ženskega spola (Nagode 2009: 129).

Pomembno dopolnilo neformalni oskrbi v Sloveniji je zdravstvena nega, ki jo izvaja patronažna služba, ki opravlja zdravstveno nego na domu človeka. To nalogo opravlja patronažna medicinska sestra, ki skrbi za socialno in zdravstveno obravnavo človeka v skupnosti. Njena naloga pa je tudi, da se informira o potrebah človeka. Značilne so potrebe po zdravstveni pomoči, zdravstveni negi in svetovanju o kvalitetnem in zdravem načinu življenja (Milavec Kapun 2011: 50–51).

»Patronažna zdravstvena nega starostnika si mora prizadevati za zdravje na telesnem, duševnem, duhovnem in socialnem področju ter upoštevati človekov potencial oz. vire za

samopomoč in sosedsko pomoč. Patronažna zdravstvena nega se vključuje v vsa področja promocije zdravja: preventivno delo, delo v lokalni skupnosti, organizacijsko delo, okoljevarstveno delo, javnozdravstveno politiko, ekonomsko-pravno in izobraževalno« (Maček *et al.* 2011: 186–187).

V življenju se velikokrat zgodi, da se preizkusimo v vlogi negovalca človeka, ki sam zase ne more več skrbeti. Najpogosteje je to partner, otrok in naši starši. Med družinskimi člani prevladuje močna povezanost. Pozitivne izkušnje, ki jih v družini pridobimo, nas privzdigujejo, negativne izkušnje pa nas vlečejo k tlom. Ko star človek potrebuje oskrbo, je družina prva, ki ponudi svojo pomoč. Včasih pa se zgodi, da družinski člani ne zmorejo prevzeti skrbi za starega človeka (Fink *et al.* 2004: 12).

Zanimivo je pogledati ureditev nekaterih evropskih držav na področju skrbi za stare ljudi. V Italiji bližnji družinski člani prevzemajo pravno odgovornost za kakovostno skrb in zadovoljitev temeljnih potreb starega človeka. Pravna odgovornost se prevzema v primerih, ko star človek nima dovolj velikih dohodkov, da bi lahko preživel. Tudi v Sloveniji so otroci odgovorni, da pomagajo starim ljudem, ko ti nimajo dovolj velikih dohodkov za kakovostno življenje. Poseben primer pa je ureditev Danske, kjer je večji del odgovornosti za starega človeka prenesla od družinskih članov na formalne vire pomoči (Hvalič Touzery 2006: 29).

Vse družine se srečujejo in soočajo s staranjem in starostjo. Vendar pa se veliko družin teme staranja izogiba in je ne vključuje v svoje vsakdanje življenje. Družinski člani bi potrebovali sodelovanje, razumevanje, da bi prišli do sprememb in premika na področju staranja, vendar se ne organizirajo, da bi zmogli drugačen pogled (Čačinovič Vogrinčič 2006: 75).

Družinska oskrba je bila dolgo časa pojmovana kot nekaj samoumevnega. V preteklosti ji ni bilo namenjene pretirane pozornosti, temveč se jo je pojmovalo kot nevidni del družbene organiziranosti za starega človeka. V sedanjem času, ko število starih ljudi strmo narašča, pa je nastopila težava, saj se je število družinskih oskrbovalcev znatno zmanjšalo, zato je primerno, da družinsko oskrbo znova ovrednotimo (Hvalič Touzery 2009: 109).

Večino skrbi za starega človeka, kljub ostalim oblikam pomoči, še vedno prevzemajo družinski člani. Jasno je, da je vsaka družina svoj poseben svet, vendar pa se vse družine srečujejo s podobnimi težavami, ko prevzamejo vlogo negovalca starega človeka. Dogaja

se, da morajo družinski člani hitro in iznenada prevzeti vlogo negovalcev, takrat so pogosto nepripravljeni in se znajdejo na nepoznanem terenu. Znanje, ki ga pri svojem delu s starim človekom potrebujejo, je zelo pomembno. Potrebno je znanje o različnih boleznih, zdravilih, prehrani, prilagajanju bivalnega okolja in o raznih pravnih zadevah. Skozi bolezen in starost pa se začne spreminjati tudi vedenje starih ljudi. Družinski negovalci ob vsem tem pogosto pozabijo skrbeti sami zase, zato se pogosto pojavi tudi izgorelost negovalca (Gašparovič 2007: 5–6). Veliko odraslih otrok se, ko skrbijo za svoje starše, počuti kot ujetniki. To pa lahko velikokrat pripelje tudi do zanemarjanja in zlorab starih ljudi. Skrb za otroke in skrb za lastne starše je problem celotne družbe (Kristančič 2005: 160–161).

Mnogi družinski oskrbovalci, predvsem družinske oskrbovalke, se pogosto znajdejo v težkem položaju. Težko je usklajevati skrb za svojo družino in skrb za starega človeka. Če ob vsem tem hodijo še v službo, se hitro znajdejo v začaranem krogu skrbi. Tudi za kakovostno življenje družinskih oskrbovalk bi bilo potrebno bolj natančno in s predlogi oskrbovalcev urediti sistem socialne politike, ki je še vedno neustrezen (Hvalič Touzery 2006: 29).

Družina ima najbolj pomembno vlogo pri oskrbi starih ljudi, že samo iz razloga bližine bivališča ali skupnega gospodinjstva. Zaradi ključnega pomena družinskih oskrbovalcev le-ti pri svojem delu potrebujejo skupnostne storitve, ki bi jim pomagale pri oskrbi starega človeka. Poleg družinskih članov so pri oskrbi starega človeka zelo pomembni sosodje in prijatelji, s katerimi so vrsto let pletli trdne vezi (Filipovič Hrast *et al.* 2014: 29–31).

Pri skrbi za starega človeka izstopa vprašanje delitve dela po spolu. Ženske, kot v preteklosti, še vedno prevzemajo največji del skrbi za starega človeka. V naši državi družine prevzemajo glavnino oskrbe in nege za starega človeka, takoj za njimi pa institucije in ustanove, ki so namenjene starim ljudem (Hvalič Touzery 2009: 110).

Filipovič Hrast *et al.* (2014) navajajo Wengerja ki piše o hierarhiji, ki jo imajo stari ljudje oblikovano glede ljudi, ki bi skrbeli za njih, ko bi pomoč potrebovali. Na vrhu oblikovane hierarhične lestvice so ožji družinski člani, nižje na lestvici pa se razvrstijo prijatelji in sosodje in oddaljeni družinski člani. Za prijatelje in sosedsko mrežo je značilno, da niso primarni oskrbovalci starih ljudi, vendar so vseeno pomemben člen oskrbe starih ljudi.

Današnje družinske skupnosti se razlikujejo od tistih v preteklosti. Starši in otroci večinoma ne živijo v skupnih stanovanjih, temveč živijo ločeno v svojih domovih. Šele ko star človek ne more več skrbeti zase, začnejo njihovi otroci razmišljati o tem, da bi starši prišli živeti k njim. V takšnih primerih ženske še vedno prevzamejo največji del skrbi in so posledično zelo obremenjene, saj imajo tudi svoje lastne službe in družino, za katero morajo poskrbeti. Vendar pa se otroci najpogosteje odločijo, da bo lažje, če bodo njihovi starši odšli živeti v dom za stare ljudi (Grün 2010: 70–71).

Večina družinskih oskrbovalcev je redno zaposlenih ali opravljajo drugo pomembno delo za lastno preživetje. Tu se pojavlja težava, kako staremu človeku zagotoviti kakovostno oskrbo v domačem kraju, saj oskrbovalcev večji del dneva ni doma, da bi lahko poskrbeli za starega človeka. To ima dvojni vpliv, tako na zaposljivost oskrbovalca, kot je napisano že zgoraj, kot na kakovost oskrbe, ki jo družinski oskrbovalec nudi staremu človeku (Hvalič Touzery 2009: 112).

Pogosto se dogaja, da v obstoječi mreži starih ljudi ni ljudi, ki bi za njih poskrbeli, ko nastopi bolezen. Tudi sorodniki se soočajo z izzivi, kako bi svojemu staršu zagotovili res kakovostno pomoč in podporo, da bi lahko starost preživljali skupaj v svojem domačem okolju (Regoršek 2005: 1–2).

Ljudje, ki oskrbujejo starega človeka, se pogosto počutijo sami, osamljeni in preobremenjeni. Ves čas je prisoten tudi strah, da bi se stanje oskrbovanca poslabšalo. Prevelika preobremenjenost oskrbovalcev pa ponovno vodi do zanemarjanja in zlorab starih ljudi (Hvalič Touzery 2009: 120). V domačem okolju so različna zanemarjanja najpogosteje prikrita in javnosti neznana, njihovo raziskovanje pa je oteženo. Pogosto stari ljudje, ki se znajdejo v takšnem položaju, za nastalo situacijo krivijo sebe in o tem molčijo. Strah jih je tudi, da bi jih sorodniki zapustili in jim okolica ne bi verjela (Imperl 2012: 37).

Zgodi se, da družinski oskrbovalci zavračajo in ne izpolnjujejo dolžnosti, ki jih imajo do starih ljudi. Lahko se zgodi, da sorodnik staremu človeku ne zagotovi življenjsko pomembnih stvari in ne zadovolji njegovih temeljnih potreb. Poznamo aktivno in pasivno obliko zanemarjanja. Aktivno zanemarjanje je, ko zavestno ne poskrbimo za starega človeka, pasivna oblika zanemarjanja pa je, ko nehote pomanjkljivo skrbimo za starega človeka (Pentek 2005: 57).

Ljudem, ki nekoga oskrbujejo in so hkrati v delovnem razmerju, se lahko zgodi, da pride do posledic na njihovem delovnem mestu. Lahko se zmanjša njihova delovna učinkovitost. V primerih, ko star človek potrebuje veliko oskrbe, pa to prisili oskrbovalca, da predčasno zapusti delovno mesto. Včasih jim okolica le prisluhne in dobijo bolniški dopust, nega za družinske člane pa oskrbovalcem ne pripada (Hvalič Touzery 2009: 114).

Omogočanje staremu človeku, da ostane v svojem domačem okolju čim dlje časa, je tesno povezano z njegovo kakovostjo življenja. Selitev v dom za stare ljudi staremu človeku povzroča veliko dodatnega stresa, ki vpliva na kakovost njegovega življenja. Pomembno je, da se v skupnosti razvijajo nove storitve, ki bi lahko omogočale družinskim članom, da bi lažje poskrbeli za svojega starega človeka. Posledično bi lahko uskladili svoje delo, družino in oskrbo starega človeka. To bi konec koncev imelo tudi pozitiven učinek na kakovost življenja oskrbovalcev, ne samo oskrbovancev (Hlebec *et al.* 2014: 7).

Za vse ljudi je pomembno, da svoje življenje preživljajo kakovostno. Kakovost življenja pa je še posebej pomembna za stare ljudi. Ker so stari ljudje pogosto odvisni od drugih ljudi in imajo manjšo možnost samoregulacije, se posledično znatno zmanjšuje kakovost življenja, približno desetim odstotkom ljudem starejših od 65 let (Imperl 2012: 19).

V prihodnosti bo oskrba starih ljudi še bolj v pristojnosti družinskih članov. Zato je nujno potrebno razviti trdno politiko, ki bo svoje delovanje usmerjala v podporo delu družinskih oskrbovalcev. Potrebno je urediti status družinskih oskrbovalcev in jim zagotoviti ustrezno finančno podporo. Pomembno je tudi, da družinski oskrbovalci dobijo prostor pri samem načrtovanju politike in so slišani, ko se znajdejo v stiski. Zagotoviti pa je potrebno tudi bogat spekter storitev za stare ljudi in njihove oskrbovalce (Hvalič Touzery 2006: 32).

1.3. OSKRBA STAREGA ČLOVEKA V INSTITUCIONALNEM OKOLJU

»Življenje sodobnega človeka je nenehno povezano z različnimi institucijami, saj smo od rojstva do smrti vpeti v delovanje ustanov. Čeprav se v času aktivnega življenja in delovanja tega morda ne zavedamo ali o tem ne razmišljamo, saj jih sprejemamo kot del vsakdanjika, pa je življenje v starosti bolj vpeto v delovanje različnih ustanov. Kako močno so domovi za stare prisotni v našem življenju, se zavemo, ko naši najbližji, znanci

ali prijatelji odidejo v dom. Takrat spoznamo tudi prednosti in slabosti institucionalnega varstva« (Filipovič Hrast *et al.* 2014: 127).

Dom za stare ljudi s specifičnim delovanjem in pravili vpliva na stare ljudi na celosten način in pokriva celotno človekovo življenje. Vsak človek, ki se preseli v ustanovo, ima svoje navade, urnik svojega delovanja in individualne značilnosti, ki pa gredo slabo z roko v roki z delovanjem ustanov. Tako se mora star človek prilagajati na drugačno življenje, ki je omejeno s številnimi zapovedmi in pravili (Mali 2008: 133).

Sprejetje življenja v domu za stare ljudi je povezano z osebnostnimi značilnostmi starega človeka. Pomemben vpliv pa imajo tudi sorodniki in zaposleni v domu. Drži pa, da življenje v domu prej sprejmejo tisti, ki so v dom odšli po lastni volji. Vsak človek je individualna osebnost, ki se mora navaditi na novo življenjsko okolje. Pomembno je, da se mu ne vsiljuje prepričanj, ki veljajo v domu, in strogih pravil (Belič 1997: 131–132).

Življenje v domovih za stare ljudi se v sodobni družbi spreminja. Drugačna je vloga ustanov v življenju ljudi in sam odnos ljudi do institucij. Včasih so domovi za stare ljudi služili le preživetju starih ljudi, sedaj pa je dom postal ena od možnosti, kjer lahko preživijo svojo starost. V zvezi z domovi za stare ljudi se poraja dilema, ali so ustrezni in učinkoviti za ljudi, ki živijo v njih. Prav tako, ali so ustrezni za ljudi izven domov za stare ljudi. Napačna je trditev, da domovi olajšujejo življenje starim ljudem (Mali 2008: 31–32). Je pa meja med institucionalno in domačo oskrbo vedno bolj zabrisana, saj se institucionalna oskrba trudi svoje storitve približati domači oskrbi in domačemu varstvu starega človeka (Filipovič Hrast *et al.* 2014: 15).

V Sloveniji se vse bolj stremi h gradnji četrte generacije domov za stare ljudi. Prvi vidni zametki takšnih oblik domov segajo v konec devetdesetih let. Arhitektura domov spominja na domače stanovanje, ukinjena je tudi enotna in centralna oskrba. Ustanovljenih je več skupin, kjer potekajo različne aktivnosti. V tej skupini je ves čas navzoč človek, ki ima vlogo gospodinje. Poudarjena je individualnost čisto vsakega stanovalca doma za stare ljudi (Imperl 2012: 59).

Odločitev za odhod v dom za stare ljudi je pogosto uničujoča za vse vpletene. Odločitev za odhod v dom za stare ljudi nastopi, ko se pri človeku pojavi bolezen ali obolenje, ki zahteva velik obseg skrbi in pozornosti. Dom za stare ljudi zagotavlja visoko stopnjo

zdravstvene oskrbe, družabništvo, nadzor in dejavnosti, ki ne morejo biti nudene v domači oskrbi (Morris 2004: 426).

Zelo velik je strah starih ljudi pred lastno nemočjo in odvisnostjo od drugih ljudi. Še večji je strah pri tistih ljudeh, ki so že izgubili svojega partnerja in sedaj živijo sami. Strah jih je, da bodo postali odvisni od popolne pomoči drugih ljudi. Veliko jih noče razmišljati o odhodu v dom za stare ljudi. Težavo jim povzroča že sama misel na prošnjo in misel na pomoč nekoga drugega. Težko jim je, da bi nekomu predstavljali breme, ko bi moral za njih skrbeti (Grün 2010: 96–97).

Družbeno okolje je lahko srečno in harmonično, drugje pa zelo negativno, neosebno in brez medsebojnega spoštovanja in sočutja. Ko se star človek preseli v dom za stare ljudi, zamenja svoje družbeno okolje za okolje, ki je zanj novo in nepoznano. Star človek se sooči z občutki in dejstvi, ki jih prej ni poznal. V takšnem družbenem okolju se lahko dokončno zaveda svoje minljivosti (Imperl 2012: 20).

Človek s preselitvijo v dom za sabo pusti vse, kar je čez celo življenje ustvarjal in ljudi, s katerimi je razvil lepe in podporne stike. Vse to vpliva na prilagajanje starega človeka na novo življenje v domu za stare ljudi, sprejemanje novih ljudi in pravil domske oskrbe (Schlauer 2005: 43).

Nekateri stari ljudje, ki živijo v domovih, se počutijo osamljeni in odrinjeni od svojih družinskih članov ter ostale skupnosti. Zaposleni v domovih za stare ljudi spodbujajo stare ljudi, da se udeležujejo raznih aktivnosti, ki se v domu izvajajo. Dopusčeno pa jim je tudi, da sami prevzamejo nadzor nad svojim življenjem. Tudi v domu za stare ljudi so pomembne rutine, ki so stalne in dajejo občutek domačnosti. Z vsemi svojimi dejavnostmi skušajo domovi za stare ljudi omogočiti kvalitetno življenje starim ljudem, ki ne morejo živeti v svojem domačem okolju (Grün 2010: 69–70).

Osamljenost vsebuje čustva, da smo zavrženi od nam bližnjih ljudi. Mnogi ljudje pa se počutijo osamljeni, četudi so v nenehnem stiku z ostalimi ljudmi. Interpretacija osamljenosti je lahko rezultat prepada med socialnimi stiki, ki jih imajo, in njihovo željo po povečanju le-teh. Dejavniki, ki vplivajo, da se človek počuti osamljenega, so sramežljivost, novo okolje, pomanjkanje veščin za navezovanje stikov in strah, da bi ga drugi ignorirali (Kristančič 2005: 117–118).

Stari ljudje so od starega načina življenja navajeni, da sami odločajo, kaj bodo počeli, koliko stikov in zasebnosti si bodo želeli. V večposteljni sobi je zasebnosti zelo malo, ves čas so obdani s tujimi ljudmi. Ko človek izgubi del svojega osebnega prostora, sta s tem zelo okrnjeni njegova intima in lastna individualnost (Imperl 2012: 82–83).

Kakovostno življenje v domu za stare ljudi je odvisno od številnih dejavnikov. Pomembno je splošno počutje starih ljudi, življenjski stil, ki so ga razvili skozi svoje življenje in pričakovanja, ki jih razvijejo do institucije. Pomembno pa je tudi, ali se je človek za odhod v dom za stare ljudi odločil sam ali pa so odločitev sprejeli drugi. Se pa tudi sami domovi za stare ljudi med sabo zelo razlikujejo glede oskrbe, dogajanja in življenja znotraj doma. Stari ljudje so lahko pred odhodom v dom živeli sami in se morajo navaditi, da bodo sedaj živeli z veliko skupino ljudi, ki jih ne poznajo in jim predstavljajo popolne tujce (Milošević Arnold 2005: 54).

Obstaja pa prednost doma za stare ljudi, saj ponuja ogromen družabni prostor za navezovanje številnih stikov z drugimi ljudmi, in sicer tako z ljudmi znotraj institucije kot tudi z ljudmi, ki vsakodnevno vstopajo v dom za stare ljudi. Na drugi strani pa v domu za stare ljudi stiki s sorodniki starih ljudi niso samoumevni (Flaker *et al.* 2008: 300).

Potrebno je, da so družinski člani vpleteni v življenje v domu za stare ljudi. Star človek potrebuje nekoga, ki bo spremljal njegovo oskrbo in deloval v njegovem imenu. Pomembno je, da ima nekoga, ki bo komuniciral z osebjem in spregovoril, ko stvari ne bodo potekale dobro (Morris 2004: 427).

Sorodniki se odločijo za namestitev starega človeka v dom, ko ne zmorejo več skrbti zanj. Skrb za starega človeka od sorodnikov zahteva ogromno časa, skrbi in energije. Redki sorodniki spregovorijo o težavah, ki jih pestijo pri oskrbi. Pojavljajo se dvomi o ustreznosti domov za stare ljudi, o kvaliteti življenja v izbrani instituciji. Družinski člani težko spregovorijo o tej možnosti in so tiho, dokler res ne zmorejo več (Flaker *et al.* 2008: 41–42).

Sorodniki starim ljudem v domu predstavljajo pomembno čustveno oporo in podporo. Podpora je pomembna, da vztrajajo pri domskem načinu življenja. Nezamenljiva je tudi naloga sorodnikov, da spremljajo in nadzirajo delo osebja s starim človekom. Sorodniki so tudi povezava z domačim svetom, kjer je star človek živel. Vsa pripovedovanja o domu mu

omogočajo, da se še počuti del prejšnje skupnosti in del življenja ljudi, ki jih ima rad (Mali 2008: 92).

V domovih za stare ljudi pa lahko prihaja do nasilja med izvajanjem nege. Možne so različne oblike zanemarjanja, osebni posegi in zlorabe s strani negovalnega osebja. So pa domovi za stare ljudi za razliko od domačega okolja bolj nadzorovani in izpostavljeni zunanjemu svetu. Naj pa bi pogodbe, na podlagi katerih se izvaja nega starih ljudi, zagotavljale, da ne bi prihajalo do zanemarjanja in ostalih zlorab starega človeka (Imperl 2012: 40–43).

Odhod v dom za stare ljudi je za starega človeka ogromna sprememba v njegovem ustaljenem načinu življenju, ki se je prej odvijalo v njegovi lokalni skupnosti. Vendar pa lahko takšna sprememba prinese življenje, ki zadovolji potrebe starega človeka, če so pogoji življenja v domu za stare ljudi kakovostni. Vsak človek potrebuje nekaj časa, da se navadi na življenje v domu za stare ljudi. Star človek se na življenje v domu za stare ljudi prilagodi na pasiven ali aktiven način, hitrost prilagoditve pa je odvisna od njegovih doživetij in pogledov na življenje v samem domu. Dom za stare ljudi nudi občutek nadaljevanja življenja, saj so stari ljudje obdani z ljudmi, ki so jih nekoč že poznali in se sedaj zopet zbližajo in povežejo (Šoštarič 2004: 6).

1.4. PRIPRAVE IN RAZLOGI ZA ODHOD V DOM ZA STARE LJUDI

Socialno okolje, v katerem živi star človek, je eden izmed pomembnejših elementov blaženja ali nasprotno, potenciranja doživljanja vseh vrst sprememb in izgub. Doživljanje starega človeka je različno, ali živi sam ali z ostalimi družinskimi člani, če ima še ohranjeno socialno mrežo in če živi v svojem domačem okolju ali živi v domu za stare ljudi. Vsi ti dejavniki imajo izredno velik vpliv na njegovo počutje, zdravje in celo voljo do življenja (Imperl 2012: 29).

Stari ljudje težko prosijo za pomoč nekoga drugega, sploh če ta človek ni njihov družinski član. Že samo razmišljanje o tem, da bi morali nekoga prositi za pomoč, povzroči razvijanje raznih obrambnih mehanizmov. Pogosto jih je sram, ko ne morejo zadovoljiti svojih osnovnih potreb. Ker so bili večji del svojega življenja zelo aktivni in samostojni,

jim je težko ob misli, v kakšni luči jih bodo sedaj videli ljudje, katere bi prosili za pomoč (Milošević Arnold 2009: 30).

Veliko je starih ljudi, ki težko ali pa ne zmorejo skrbti zase. Nekateri ostanejo na svoja stara leta sami, brez sorodnikov, ali pa le-ti nočejo oziroma ne zmorejo prevzeti skrbi za njih. Veliko starih ljudi bi radi preostanek svojega življenja preživljali v svojem domačem okolju in ne v domu za stare ljudi (Pavlovič 2007: 70).

Ljudje, ki svoje starosti ne morejo preživljati v svojem domačem okolju, zaradi različnih zdravstvenih problemov ali socialnih sprememb, so prisiljeni oditi v dom za stare ljudi. Ta odločitev, ki lahko izhaja iz njih samih ali od njihovih sorodnikov, pa prinaša tudi velike in različne finančne posledice (Kornhauser, Mali 2013: 321).

Včasih se zgodi, da ugotovimo, da domače okolje ni več primerno za oskrbo starega človeka in mu ne zagotavlja več zadovoljitve osnovnih življenjskih potreb. Za zagotovitev najboljših standardov skrbi in podpore za stare ljudi moramo sodelovati tudi s strokovnjaki ostalih strok. Ko je to potrebno, pa se moramo obrniti tudi na dom za stare ljudi (Glass 2008: 68).

Skrb za starega človeka lahko postane čustveno, socialno, finančno in časovno breme. Velika težava so stroški oskrbe na domu in kasneje visoki stroški oskrbe v domu za stare ljudi. Večje težave pa so stalne fizične in čustvene obremenjenosti družinskega oskrbovalca. Pogosto nimajo nikogar, s katerim bi se lahko pogovorili in delili svoje težave. Ko je breme skrbi res že preveliko, takrat se sorodniki odločijo za odhod v dom za stare ljudi (Flaker *et al.* 2008: 50–51).

Ko pride do tega, da družinski člani ne morejo več v lastni režiji poskrbeti za starega človeka, se po pomoč obrnejo na strokovne službe. Vsi, ki so vpleteni v problem, se morajo zbrati skupaj in odprto pogovarjati o težavah in rešitvah, ki jih vidijo. Potrebno je soustvariti izvirni delovni projekt pomoči za vse vpletene družinske člane. Najprej moramo raziskati, če mogoče obstajajo pogoji, da bi star človek lahko še naprej živel v svojem domačem okolju ob podpori strokovne pomoči. Če to ni možno, pa se začne razmišljanje o selitvi v dom za stare ljudi (Čaćinović Vogrinčič 2006: 79).

Ko pride do odločitve za odhod v dom za stare ljudi, se mora z njo star človek popolnoma strinjati. Star človek odloča, ali bo zapustil svoje domače okolje, saj se bo predvsem njemu spremenilo življenje in bo moral živeti v novem in tujem okolju. Pogosto se dogaja, da

hočejo sorodniki pretentati starega človeka in ga brez da bi pravzaprav vedel, kaj se dogaja, poslati v dom za stare ljudi. Zelo pomembna je komunikacija, ko začnemo premišljevati o teh stvareh. Potrebni so veliko pogovorov in potrebno je biti odkrit s starim človekom. Povedati mu moramo, da ne zmoremo skrbeti zanj, da nas je strah ter da ga ne bomo zapustili (Gašparovič 2007: 44).

Pred samim prihodom v dom za stare ljudi stari ljudje potrebujejo veliko informacij. Še vedno se pojavlja, da so stari ljudje slabo seznanjeni s pravili in bivanjem v domu za stare ljudi. Redki so tudi kanali, ki služijo informiranju o domovih za stare ljudi. Lahko bi se ozaveščalo ljudi na prireditvah v njihovem domačem okolju ali v verskih ustanovah (Kornhauser, Mali 2013: 329).

Redko se dogaja, da bi star človek sam prišel na center za socialno delo, da bi se pozanimal o selitvi v dom za stare ljudi. Najpogosteje to naredi nekdo iz njegovega okolja. To so lahko sorodniki, prijatelji, sosede in znanci, ki imajo nek interes. To je lahko osebna korist ali želja, da bi komu pomagali izboljšati življenje (Gajič 2005: 19).

Torej, star človek in njegovi sorodniki, ki razmišljajo o odhodu v dom za stare ljudi, se morajo najprej oglasiti na centru za socialno delo. Tam pridobijo pomembne informacije o dokumentaciji za sprejem v dom za stare ljudi. Ko se odločijo za odhod v dom, jih domski socialni delavec seznani z življenjem v domu za stare ljudi in z dokumentacijo, ki jo je potrebno izpolniti (Schlauer 2005: 44).

Socialni delavec oblikuje odnos z bodočimi stanovalci in sorodniki že pred prihodom starega človeka v dom. Velikokrat se odpravi v njihovo domače okolje ali pa prvi stik vzpostavi v samem domu za stare ljudi. Staremu človeku, ki živi v domu, lahko pomagajo sorodniki, in sicer na način, da ga spodbujajo k domskim aktivnostim in mu svetujejo, da v dom prinese dovolj svojih osebnih stvari (Mali 2008: 90).

Ob prvem stiku s starim človekom, njegovimi sorodniki in domsko socialno delavko se počasi začne vzpostavljati odnos in priprava na sprejem v dom za stare ljudi. Dobro izvedena priprava na sprejem je osrednjega pomena, saj je od te v veliki meri odvisno sprejetje in prilagoditev starega človeka na življenje v domu za stare ljudi. Prilagajanje na novo življenje naj bi trajalo nekaj mesecev, nanj pa pomembno vplivajo osebne značilnosti starega človeka. Stari ljudje, ki so dlje časa čakali na sprejem, se hitreje

prilagodijo na življenje v domu za stare ljudi, saj so imeli več časa, da so sprejeli in se pripravili na spremembo (Schlauer 2005: 44).

Nego in oskrbo starih ljudi moramo v prihodnosti preseliti v največji možni meri v njihovo življenjsko okolje, v njihov dom, kjer bivajo že skoraj celo življenje. Ravnati moramo po načelu, da stari ljudje v novo okolje ne bodo odhajali zaradi oskrbe, temveč bo prišla oskrba k njim v domače okolje (Imperl 2012: 106).

Včasih je veliko več ljudi, ko so se postarali, ostalo v svojem domačem okolju. V svoji družini, predvsem v kmečkem okolju, so imeli pomembno vlogo. Skrbeli in pazili so na svoje vnuke in opravljali tudi druga opravila na kmetiji. Vsa ta opravila so jim dajala občutek, da so potrebni in koristni. Družina je bila tudi na ta način povezana in stari ljudje so kvalitetno preživljali svojo starost (Grün 2010: 70)

Veliko starih ljudi je mnenja, da bi raje umrli, kot pa odšli v dom za stare ljudi. Se pa njihovo mnenje spremeni, ko pride do situacije, ko ne morejo več skrbeti zase in nimajo nikogar drugega, ki bi prevzel skrb za njih. Dom za stare ljudi, kot oblika bivanja in oskrbe, je med starimi ljudmi še vedno zadnja možnost (Gillick 2006: 107). Ljudje, ki so sedaj stari 65 let, imajo polovično možnost, da bodo svojo starost preživeli v domu za stare ljudi. Deset odstotkov namestitev v dom za stare ljudi bo kratkotrajnih, kot posledica okrevanja po bolnišnični oskrbi (Gillick 2006: 123).

Pri človeku z demenco obstaja največ verjetnosti, da bo svojo starost preživel v domu za stare ljudi. Se pa kaže velika razlika med potrebami starega človeka in dejanskimi odgovori na zadovoljitev teh potreb, ki jih prejmejo v institucionalnem okolju. Programi, ki jih nudijo domovi za stare ljudi, še vedno niso prilagojeni človeku z demenco (Mali 2013: 8).

Ko v dom za stare ljudi pride človek z demenco, je še toliko bolj pomembna vloga socialne delavke. Socialna delavka pomaga človeku z demenco, da spozna življenje v domu. Socialni delavec tudi povezuje človeka z demenco z njegovimi sorodniki. Sorodniki so pomembni akterji v življenju človeka z demenco v domu za stare ljudi (Mali 2007: 47).

1.5. ODNOS DO LASTNEGA STARANJA IN STAROSTI

Staranje ljudi ni le naloga starih ljudi, temveč se tiče celotne družbe, saj se bomo prej ali slej vsi podali na to pot. Ko smo še mladi, imamo veliko priložnosti, da opazujemo staranje nam dragih ljudi. Najprej svojih starih staršev in potem naših staršev. Imamo možnost, da opazujemo, kako počasi izgubljajo svoje moči in potrebujejo našo pomoč. To nam lahko predstavlja izziv, saj se skozi vse te dogodke soočamo tudi z našim staranjem. Staranje, ki ga spremljamo pri svojih starših, bo nekoč doletelo tudi nas. Takrat se nam pojavi priložnost, da sprejmemo tudi naše staranje, ki nas čaka v prihodnosti, ali pa vse skupaj potlačimo vase (Grün 2010: 72).

Človek mora s pripravo in mislimi na starost začeti že v ranem otroštvu. Takrat si moramo pridobiti stike in izkušnje s starimi ljudmi, ki nas obdajajo. V tistem obdobju se nam razvije odnos do starih ljudi, ki na nas pomembno vpliva skozi celo naše življenje. V skladu z njim razvijamo pogled na stare ljudi, ki usmerja tudi naše ravnanje z njimi. Izkušnje s starimi ljudmi v otroštvu so odlična podlaga za pripravo na starost (Regoršek 2005: 3).

Vsak človek se nekega dne zave svojega staranja. Starejši ko je človek, več doživetij in izkušenj ima za seboj. Večja pa postaja tudi skrinja, kamor odlagamo naše življenjske spomine. Zavedati se moramo, da tudi ko postanemo stari, naše življenje teče naprej in je še vedno potrebno, da izkoriščamo vse dane trenutke. Stari ljudje se bolj zavedajo minljivosti življenja, saj so mu časovno bližje kot druge generacije. Zaradi zavedanja minljivosti življenja pa lažje zmorejo živeti polno življenje (Grün 2012: 5).

Če imamo ustvarjeno pozitivno podobo staranja, bomo lažje sprejeli obdobje starosti. Tako bomo dodatna leta življenja sprejemali kot dar in čas za polno ter kakovostno življenje. Porodile so bodo nove izkušnje, ki nam bodo omogočale novo rast in razvoj, pridobivanje in doživljanje novih oblik harmonije ter ljubezni (Kristančič 2005: 53).

Mnogi ljudje se prestrašijo, ko spoznajo, da je življenje minljivo ter spoznajo, da je njihovo življenje eno samo. Starost za njih pomeni obdobje, ko je konec za želje in sanje, ki jih do takrat niso uspeli uresničiti. To pa ovira kakovostno življenje starih ljudi, saj ne zmorejo živeti in uživati v sedanjih trenutkih. Stari ljudje postajajo čedalje bolj nezadovoljni v svojem življenju (Grün 2012: 12).

Vsem nam se je težko sprijazniti, da bomo postali stari in nemočni. Te misli so toliko bolj prisotne med odraslimi otroki, ki skrbijo za starše, potrebne pomoči pri zadovoljevanju

svojih osnovnih potreb. Takrat imajo dober pogled na spremembe in težave, ki lahko v starosti doletijo tudi njih same (Regoršek 2005: 3).

Staranje v sebi nosi smisel, le najti ga je potrebno. Ko ta smisel najdemo in ga tudi prepoznamo, bomo lahko sprejeli naše staranje ter pozitivne in negativne stvari, ki jih le-ta prinaša s sabo. Da se človek lahko stara kvalitetno, pa je moral svoje življenje živeti zavestno in polno, da v starosti ostane čim manj nedoživetih stvari. V starosti lahko pogledamo vase in obnovimo naše spomine, ki smo jih nabrali tekom našega življenja (Grün 2010: 13–14).

Definicije starosti imajo pomemben vpliv na dožemanja lastne starosti. Kjer je starost definirana skozi fizično aktivnostjo človeka, je za stare ljudi značilna nizka stopnja samovrednotenja in dobrega počutja. Ko se socialne definicije starosti opirajo še na druga človekova področja, povzročijo, da star človek svoje življenje ocenjuje bolj pozitivno (Keith *et al.* 1994: 321).

V starosti vsi ljudje stremijo k zdravju. Zdravje je najpomembnejše darilo v tretjem življenjskem obdobju. Starosti se pogosto pridružijo številne zdravstvene težave, ki so kratkotrajne ali dolgotrajne narave. Za zdravje pa se je potrebno potruditi tudi v starosti in ohranjati dobro telesno pripravljenost (Ramovš 2003: 44).

Na družbeni odnos do staranja pa pomembno vpliva tudi novejši razvoj znanosti in tehnologije. Pri oblikovanju družbenega odnosa je imela pomembno vlogo medicina, saj je postala vodilna na področju oskrbe starih ljudi. Stari ljudje še vedno, ko imajo težave, najpogosteje po pomoč odhitijo k zdravniku (Mali 2008: 35).

V sodobnem svetu se daje velik poudarek na hitrosti in spretnostih. Hitrost prinaša dobiček in učinkovitost na vseh področjih življenja. Svet se razvija in postaja hitrejši. Mladost pogosto enačimo s hitrostjo in zmogljivostjo. Nasprotno pa starost enačimo s počasnostjo in neprilagodljivostjo (Grün 2012: 53).

Vse generacije se starajo, saj dnevi nam vsem tečejo z isto hitrostjo. Vendar pa na fenomen staranja postanemo bolj pozorni, ko preidemo v tretje življenjsko obdobje. V tretjem življenjskem obdobju nastopijo tudi razne težave, ki jih povezujemo z našo starostjo. Kakovostno staranje starejše populacije gre z roko v roki s povezanostjo z ostalimi generacijami. Če stari ljudje pozornosti ne posvečajo življenju in problemom ostalima

dvema generacijama, ne morejo živeti polnega življenja. Za kakovostno staranje je nadvse pomembno sobivanje in sodelovanje vseh treh generacij (Ramovš 2003: 43).

Družba še vedno ni pripravljena na staranje, kljub temu da število starih ljudi hitro narašča. Izrednega pomena je, da staremu človeku zagotovimo, da v starosti živi polno in dostojanstveno življenje. Izziv staranja prinaša veliko ugank, novih perspektiv in težav, ki jih bo potrebno reševati skupaj in nanje tudi odgovoriti. Ljudje v današnjem času pogosto ne doživljajo pravega pomena starosti, predvsem zaradi današnjih prevladujočih vrednot. To so predvsem moč, uspešnost človeka, mladost in z njo povezana lepota in privlačnost (Regoršek 2005: 1).

Od načina našega življenja in mišljenja je odvisno, kako se bomo odzvali na proces staranja. V zahodni kulturi pogosto prikrivamo, koliko let nam je v resnici. Za tradicionalne kulture pa je značilno, da starejši ko je človek, več modrosti se mu pripisuje. Ustvarjeno imamo mnenje, da so stari ljudje socialno manj zaželeni in privlačni. Na podlagi našega načina življenja si lahko starost razlagamo na dva različna načina. Po prvem si starost razlagamo kot temačno prihodnost, ko nam bodo slabele, se zmanjševale telesne sposobnosti in spomin. Pri drugem načinu pa je staranje obdobje za večje življenjske priložnosti, obogatitev življenja in novo upanje (Kristančič 2005: 41).

V besedi staranje lahko odkrijemo dva pomena. Prvi pomen nakazuje na to, da staranje ni nič končnega, ampak se v človeku še vedno nekaj nadaljuje in ustvarja. Človek je prišel daleč in ni se mu več potrebno truditi, da bi ustvaril še kaj novega. Sedaj je čas, da je sproščen in uživa v svojem življenju. Drugi pomen je negativen in kaže na vse slabosti, ki jih prinaša starost. Njegovega prispevka k družbi ni več in postaja čedalje bolj šibak (Grün 2012: 10).

Poznamo tri teorije staranja. Biološke teorije staranja opisujejo procese in spremembe, ki se dogajajo v človekovem telesu zaradi starosti. Vse teorije poskušajo najti odgovor, zakaj se ljudje sploh staramo. Psihološke teorije staranja opisujejo osebni in socialni razvoj, spomin in motorične sposobnosti v starosti. Teorije raziskujejo odzive na spremembe, ki se pojavljajo od našega rojstva do tretjega življenjskega obdobja. Sociološke teorije, kot zadnje, pa raziskujejo, kaj se dogaja staremu človeku v povezavi z njegovo individualnostjo, družbo in družinskimi člani (Mali 2008: 42–43).

»Razumevanje staranja in starosti pod vplivom družbenih determinant, ki veljajo za posamezne starostne skupine, lahko zavedejo tudi socialne delavce, da razumejo stare ljudi, kot nesamostojne, odvisne in zgolj pomoči potrebne posameznike. Taka praksa socialnih delavcev ni zgolj diskriminatorna, temveč onemogoča uresničevanje temeljnih načel in metod socialnega dela, zaradi česar sploh ni socialno-delavna« (Mali 2008: 74).

Starost, kot življenjsko obdobje, se razlikuje od načina življenja mlajše in srednje generacije. Narobe je, če se starostno obdobje pojmuje kot manj pomembno od ostalih dveh obdobj. Za kakovostno življenje je pomembno, da starost z vsemi njenimi značilnostmi sprejmemo in se procesu staranja ne upiramo, saj nam lahko nesprejetje starosti prinese čustveno težko življenje (Ramovš 2003: 50–51).

Pomembno je, da ko je čas, sprejmemo staranje in starost. Sprejeti starost ne pomeni, da se moramo zdaj umakniti in dati prostor mlajšim generacijam. Pomeni le, da svoje življenje prilagodimo našemu življenjskemu obdobju primerno. Ko nečesa ne zmoremo, si moramo to oprostiti in priznati ter iti naprej. Ni se nam treba obnašati kot star človek in ni nam potrebno slediti načinu življenja mladih ljudi (Grün 2012: 62).

1.6. STEREOTIPI IN PREDSDOKI, POVEZANI S STARANJEM IN STAROSTJO

Starost je življenjsko obdobje, ki ga ljudje dojemamo zelo različno in nam povzroča mešane občutke. Dojemanje starosti vpliva na naš odnos do sebe in okolice. O pozitivnem pogledu na staranje govorimo, ko občutimo zadovoljstvo, da smo izpolnili življenjska pričakovanja. Negativni vidik staranja pa zajema izgubo zdravja, manjšanje socialnega in podpornega omrežja, nizek dohodek in izgubo bližnjih, kot so partner in prijatelji. Ljudje se v starosti soočajo z različnimi strahovi. Predvsem se bojijo, da bi postali odvisni od drugih ljudi in kasneje odšli v dom za stare ljudi (Imperl 2012: 28).

Celotno človeško telo se stara, razlikuje se le po posameznih človeških organih in delih telesa, ki se počasneje ali hitreje starajo. Staranje našega telesa lahko v veliki meri vpliva na počutje, čustva in na način našega funkcioniranja. Neposredno vpliva na oviranje naših življenjskih funkcij, posredno pa vpliva na način, da se hitreje začnemo počutiti manjvredno kot ostali ljudje (Pečjak 1998: 35).

Staranje posameznega človeka je precej hitro in vidno. Proces staranja se hitro opazi in ga ni moč zanikati. Splošno staranje prebivalstva posamezne države pa je dokaj počasno in je vidno šele na podlagi raziskovanja. Zato je tudi nujno, da se v vsaki državi ozavešča o staranju, saj lahko nepoznavanje procesa staranja doprinese k oblikovanju številnih predsodkov in stereotipov (Malačič 2008: 794).

Zaradi stereotipov in predsodkov, ki so se razvili v družbi, se v javnosti zelo malo govori o starosti, medtem ko sta ostali dve generaciji zelo vpeti v številne debate v javnem prostoru. Družba tudi težko sprejema izraz »star človek«, čeprav je omenjena besedna zveza čisto objektivne narave (Ramovš 2003: 53).

Posledica pretiranega opevanja mladosti so naše negativne misli in predstave o staranju. Mladost pojmuje kot polno energije, svobode, živahnosti ter raznovrstnih aktivnosti. Na drugi strani pa starost povezujemo z boleznijo, upadanjem naših sposobnosti, počasnostjo, odvisnostjo in na koncu s smrtjo. Staranje interpretiramo kot nazadovanje, namesto da bi obdobje poimenovali kot zorenje in edinstveno priložnost za življenje in želje, ki jih prej zaradi obveznosti nismo mogli izpolniti. Ne zavedamo se, da se v resnici staramo že od našega rojstva in da proces staranja ne nastopi pri letih, ki jih imamo vnaprej določena v načinu našega razmišljanja (Kristančič 2005: 41–42).

Mnogi si želijo na prehodu v tretje življenjsko obdobje spremeniti svoj videz ali prikriti vse opazne znake svojega staranja. V tretjem življenjskem obdobju je čedalje več znakov, ki kažejo na človekovo biološko staranje. Ti znaki pa zelo vplivajo na življenje starega človeka v družbi (Pečjak 1998: 43).

Staranje prebivalstva in potrebe starih ljudi v zadnjih desetletjih pestijo celotno družbo. Življenjska doba ljudi se vztrajno podaljšuje in v družbi imamo čedalje več starih ljudi. Problem, ki se pojavlja, je, da hiter in sodoben način življenja odriva stare ljudi na rob družbenega dogajanja. Vse v povezavi s staranjem pri mlajših generacijah vzbuja mnogo občutkov, predvsem so to negativni občutki in odklanjanje starih ljudi (Mali 2008: 3).

Ena izmed posledic starosti je postopno in očitno krčenje kroga prijateljev in znancev. Svet starih ljudi se zmanjšuje, zdravje postaja krhko in življenjska energija se počasi umirja (Glass 2008: 63). Omrežje prijateljev je izrednega pomena za soočanje z življenjskimi krizami, kot so bolezen, razočaranja, izguba partnerja in preselitev v institucionalno okolje.

Prijatelji dajejo staremu človeku moč in zmogljivost, da oblikuje in je del skupnosti (McNamara 2008: 38).

Veliko vrstnikov starih ljudi zboli ali umre. Ljudje pa kljub staranju še vedno potrebujejo občutek pripadnosti, prostor za sprostitev in pogovor s prijatelji ter ostale prostočasne aktivnosti. Posebej pomemben za pozitivno in trdno samopodobo je občutek pripadnosti in sprejetosti. Večja samopodoba pa pomembno vpliva na motivacijo, aktivno življenje in zadovoljstvo starih ljudi (Glass 2008: 63).

Takoj, ko se rodimo, se začne proces staranja. Starši z veseljem na obrazu spremljajo, ko njihovi otroci odraščajo in se vsak nov dan naučijo nečesa novega. Ko pa starši postajajo stari, pa postaja to vedno bolj ovito v skrivnost in se o tem zelo malo ali nič ne govori. Staranje pa nujno potrebuje več pozornosti, saj je populacija starih ljudi največja in potrebujejo našo skrb in zaščito (Gašparovič 2007: 5).

Strah pred starostjo in staranjem dodatno okrepijo starostni stereotipi. Zajemajo veliko različnih lastnosti. Prevladujejo predvsem razne oblike nemoči, pogoste odvisnosti od ljudi v njihovi okolici, konservativnost, slab spomin in prepirljivost. Pogosto v filmih in poeziji zasledimo negativne lastnosti o starih ljudeh, ki predvsem prikazujejo njihove slabosti in šibkost. Zelo redki so pozitivni stereotipi, ki bi prikazovali njihove vrline (Pečjak 1998: 63).

Tretje življenjsko obdobje v naši družbi predstavlja velik tabu. Ljudje, sploh mlajše generacije izpodrivajo misli na staranje in življenje v starosti. Zanimivo, da si oči zatiska tudi srednja generacija, ki je dokaj blizu svoji starosti. Nasploh so stari ljudje postali samostojna skupina družbe šele, ko se je družba modernizirala (Ramovš 2003: 55).

Strah pred staranjem imenujemo gerontofobija. Prisoten je pri večini zahodne družbe, tudi pri starih ljudeh. Podlaga za gerontofobijo je predvsem ta, da ljudje proces staranja zaznavamo napačno zaradi pomanjkanja informacij in izkustva bližine starih ljudi. Vsi negativni miti in stereotipi o staranju in starih ljudeh zavirajo napredek in krnijo vrednote celotne družbe. Miti, ki se pogosto pojavljajo v naši družbi, so, da so ljudje starejši od 65 let stari, stari ljudje so neproduktivni in ovirajo družbo pri doseganju svojih ciljev in so seksualno neprivlačni. Stari ljudje so slabega zdravja, so si med sabo enaki in niso tako bistri kot mlajše generacije. Zgoraj navedeni miti nam govorijo, da ko dopolnimo 65 let, se moramo začeti obnašati kot star človek, kjer ni prostora za mladostniško razigranost,

navihanost in kakršnokoli aktivnost. Star človek mora porušiti želje in pričakovanja, ki jih goji do življenja in samo čakati na zaključek svoje poti. Umikati se je treba mlajši generaciji, ne da bi skupaj ustvarjali in sodelovali v aktivnostih življenja (Kristančič 2005: 42–45).

»Če torej stari ljudje ne sprejmejo svoje starosti, je ne morejo živeti polno; zaradi tega doživljajo svoje življenje čedalje bolj brezciljno. Ker pa s tem mladi in srednji generaciji ne morejo pokazati, kaj je smisel starosti, ju nevede pehajo v nezavedni bivanjski strah, da je človeško življenje nasploh nesmiselno« (Ramovš 2003: 57).

Tudi socialnim delavcem se lahko zgodi, da pri svojem delu s starimi ljudmi začnejo ravnati na podlagi predsodkov in stereotipov, ki veljajo za starost. Takšno ravnanje je napačno in v nasprotju z normami in etiko, ki zavezujejo njihovo delo z uporabniki. Takšno ravnanje in delovanje postavlja socialno delo kot samostojno disciplino pred mnoge etične dileme in probleme (Mali 2008: 65).

Zadnji čas je, da redefiniramo začetek starostnega obdobja, in sicer na način, ki bi ustrezal in opisal sedanjega, aktivnega in polnega življenja starega človeka. Način življenja in pogoji za kvalitetno in daljše življenje so se izboljšali. Naša družba pa očitno še vedno nujno potrebuje mejo, od katere naprej bi ljudi označili kot stare. Predlog bi bil, da se ta meja iz 65 let zviša nad 80 let, kar bi bilo veliko bolj ustrezno, saj naše staranje poteka socialno in psihofizično počasneje kot v preteklih obdobjih (Kristančič 2005: 45).

1.7. ZNAČILNOSTI ODNOSA MED STARIM ČLOVEKOM IN NJEGOVIMI OTROKI

Ljudje za razvoj in družbeno integriteto potrebujemo odnose z drugimi ljudmi. So centralni del našega obstoja, ne glede na to, kje in s kom živimo ter v katerem življenjskem obdobju se trenutno nahajamo. Vsi odnosi pa nam ne zagotavljajo le zadovoljstva in sreče, temveč nam prinašajo tudi bolečino. Odnosi so pomemben in neizogiben košček sestavljanke našega življenja. Pomembne značilnosti medsebojnih odnosov so povezave med ljudi. Nenehno smo povezani z ostalimi ljudmi in z njimi tvorimo raznolike odnose. Odnosi so odvisni od relacij, ki jih tvorimo z ostalimi ljudmi, z nekaterimi smo v sorodu, z nekom smo poročeni, lahko smo prijatelji, sosedje ali znanci. Naši odnosi z drugimi ljudmi

zahtevajo prilagajanje spremembam, ki so pomembna zahteva za medsebojne odnose (Kristančič 2005: 111–113).

Odnosi med ljudmi so osrednjega pomena in pomagajo ljudem sprejeti lastno vrednost. Medsebojni odnosi tudi oblikujejo naše ravnanje do sebe in drugih ljudi. Še kako pomembni pa so pravi in zdravi odnosi do ljudi, ki so odvisni od nege in oskrbe drugega človeka (Newell 2008: 79–80).

Za dobre medsebojne odnose je pomembna učinkovita komunikacija. Vsi ljudje smo v nenehni komunikaciji z drugimi ljudmi. Poznamo dva najbolj pogosta sklopa komunikacije. Prvi sklop je komunikacija srečanj. V to obliko komunikacije uvrščamo pozdravljanje in informiranje med ljudmi. Komunikacija srečanj so vsa naša srečanja z drugimi ljudmi. Drugi sklop je interpersonalna oz. medosebna komunikacija. Ta oblika komunikacije govori o oblikovanju odnosov, katerih trajanje je dolgo. Skozi medosebne odnose pridemo do povratnih informacij o drugih in o samem sebi, gradimo medsebojne odnose in rešujemo medsebojne konflikte. Osebnostno zorimo in rastemo ter pomagamo drugim ljudem, da se razvijajo in skupaj oblikujemo življenjske cilje (Kristančič 2005: 79).

V zadnjih letih so se medsebojni odnosi med starši in njihovimi otroki spremenili, postali so enakopravnejši, bolj sočutni, med sabo so bolj povezani in posledično so si bližje. Včasih pa so bili otroci v odnosih do svojih staršev v podrejenem položaju. Razlike, ki so bile včasih zelo opazne in velikokrat vzrok pogostim prepirom, so se zmanjšale. Se pa odnosi pogosto spremenijo, ko pride do bolezni pri starih ljudeh. Odnos med njimi lahko postane težji, da pa se odnos ohranja, je potrebno veliko energije in potrpežljivosti, saj imajo otroci svoje življenje, ki pa je ob negi starša lahko pogosto zanemarjeno (Pečjak 1998: 79).

Spremembe, ki se v odnosu med starši in otroci zgodijo tekom življenja, prinašajo staršem tudi številne prednosti. Staršem ni več potrebno, da so ves čas močni, da dajejo zgled svojim otrokom. Svojim otrokom lahko potožijo svoje skrbi in priznajo svoje slabosti, ki so jih prej skrivali (Gürtler 2013: 25).

Za boljše razumevanje staranja je pomembno, da se odrasli otroci obrnejo na svoje starše, da jim povedo o življenju, ki so ga živeli in o ljudeh, ki so jih tekom življenja spoznavali. Pomembno je, da starega človeka v družini vključujemo v vsakdanje življenje in na ta način ostaja v družini udeležen na prav poseben način (Čačinovič Vogrinčič 2006: 76).

Tudi ko star človek odide v dom za stare ljudi, je pomembno, da z njim delimo novosti in prigode, ki se dogajajo v družini, saj je ne glede na to, da zdaj živi v novem okolju, še vedno član naše družine.

Odnosi med starši in otroki pa pogosto niso samo harmonični. Pogosto ti odnosi vsebujejo veliko konfliktov in zamer, ki jih v preteklosti niso uspeli rešiti. Sploh če so stiki med njimi redki, ostajajo ti konflikti nerazrešeni. Konflikti pa nastopijo tudi, ko starši ne morejo več skrbeti zase, takrat se začne porajati veliko vprašanj in dvomov, kot so na primer vprašanja, koliko pomoči lahko nudijo svojim staršem, kdaj je potrebna pomoč strokovnjakov, ali bodo to zmogli in s kakšno pomočjo bodo to zmogli (Gašparovič 2007: 14).

Ljudje naj bi imeli najbližje odnose ravno s svojimi starši. Za majhne otroke je značilno, da svoje starše občudujejo in kujejo v zvezde. Se pa v njihovih odnosih pojavljajo tudi različne zamere in občutki krivde, ki se nadaljujejo v odraslo življenje otrok in se jih je težko otresti. To pa pomembno vpliva na kvaliteto medsebojnih odnosov (Markham 1995: 86).

Ko se starši postarajo, se velikokrat pritožujejo, da njihovi otroci le redko pridejo k njim na obisk. Pogosto se počutijo živi le takrat, ko so z njimi njihovi otroci. Mnogi ne znajo ravnati s svojo samoto, usmeriti pozornosti vase, prisluhniti tišini. Pogosto pa tudi pozabijo na lastno vrednost (Grün 2011: 36).

Prepiri in spori, ki se kasneje v življenju pojavljajo med starši in njihovimi otroki, so pogosto odraz konfliktov, ki jih v preteklosti niso rešili. Pogosta so očitavanja, ki jih otroci čutijo do svojih staršev in krivde, ki jim jih pripisujejo. Pojavi se bolj jasna slika, kaj so njihovi starši naredili slabega in kaj dobrega, v sklopu tega se na takšen način tudi obnašajo do svojih staršev (Gürtler 2013: 29).

Za prijetno staranje je pomembno, da so stari ljudje vpeti v skupnost in so v stiku tako z mladimi ljudmi kot tudi s svojimi vrstniki. Ko se starši starajo, lahko v odnosu z njihovimi otroki prihaja do številnih konfliktov. Pogosto se zgodi, da so starši preveč osredotočeni samo na svoje družinske člane, druge stike pa zanemarjajo. Otroci pa morajo zadovoljiti večino potreb svojih staršev (Grün 2010: 67–69).

Starši morajo svojemu otroku dovoliti, da odraste v samostojnega človeka. Poleg vzgoje k temu zelo pripomore, da so ob njihovem odraščanju z njimi in proces odraščanja tudi

spremljajo, kar pomeni, da hodijo drug ob drugemu in se medsebojno podpirajo. Ko otroci odrastejo, se mora med njimi in starši razviti prijateljski odnos. V tem odnosu si morajo vsi biti enakopravni partnerji, v takšnem odnosu vsi jemljejo in vsi dajejo (Gürtler 2013: 24).

Zelo pomembno za starega človeka je, da goji kakovostne in harmonične odnose s svojimi bližnjimi in z ostalo okolico, v kateri živi. Za sožitje med starim človekom in njemu pomembnimi ljudmi je potrebno skrbeti vsak dan posebej. Človekova duševnost potrebuje zadovoljujoče odnose, kot telo, hrano in vodo. Za starega človeka je pomembno, da ima dosti osebnih pogovorov z ostalimi, tako z mladimi ljudmi kot tudi s svojimi vrstniki (Ramovš 2007b: 64–65).

Stari ljudje imajo v sodobni družbi zahodnega sveta pogosto malo prostora v skupnosti, ki jih obdaja. Tudi vezi med starimi starši in vnuki niso več tako pogoste in trdne kot včasih, temveč postajajo čedalje bolj ohlapnejše. Stari ljudje se zaradi svoje starosti in raznih bolezni počutijo odrinjeni in v nadlego svojim mladim otrokom. Pojavlja se tudi potreba, da bi odkrito govorili o starosti, posledicah, ki jih le-ta prinaša, vendar pa je prostora za odkrite pogovore zelo malo (Asen 1998: 207).

Tradicionalna misel je, da stari ljudje več kot prejemajo, dajejo mlajšim generacijam. Po vseh spremembah v moderni družbi se pogosto sprašujemo, če ta tradicionalni vzorec še vedno drži (Mandič 2009: 140).

Čačinovič Vogrinčič (2006) navaja koncept, ki ga je razvil Stierlin in je pomemben za razumevanje odnosov znotraj družine. Poimenoval ga je nerazrešljiva drama ločitve med starši in otroki in prispodoba popkovnice. Pojem delegacija opisuje temeljni dogodek vsake družine, ko odrasli otroci odidejo od doma, od svojih staršev. Družina delegira svojega odraslega otroka, to pomeni, da mu preda poslanstvo. Otrok dobi spodbudo in dovoljenje, da lahko odide v svet in se osamosvoji. Odide pa lahko le pogojno in posledično ostaja na »dolgi vrvici« svojih staršev, s poslanstvom, ki ga mora za njih uresničiti. Na takšen način otrok hkrati ostaja in odhaja. Celo naše življenje ostajamo povezani s svojo primarno družino, predvsem s svojimi starši. Vezi pogosto vsebujejo zaveze, obtoževanja, krivde, ljubezen, hvaležnost in odpuščanja. Kljub vsem sporom, ki so bili ustvarjeni znotraj družine, vsaka družina potrebuje pomiritev in medsebojno spravo.

Čačinovič Vogrinčič (ibid.) navaja tudi koncept, ki ga je oblikoval Lidz. Definiral je koncept ohranitve generacijskih razlik. Ohranitev generacijskih razlik v družini, kjer živi

več generacij in v kateri živi tudi star človek, je včasih težko. Porajajo se vprašanja, ali bo srednja generacija nase lahko prevzela skrb za starega človeka. Vprašanje je tudi, ali bo možno zavezništvo, v katerem si bo lahko več družinskih članov delilo skrb za starega človeka. Namreč hitro se zgodi, da skrb za starega človeka nase prevzame samo en član družine, najbolj pogosto so to ženske. Da ostaja srednja generacija neodvisna, potrebuje pri skrbi za starega človeka zavezništvo ostalih družinskih članov. Pomembno pa je tudi, da star človek ne postane odvisen od svojih otrok, četudi potrebuje pomoč in oskrbo. Pomembna naloga družinskih članov je, da ohranja dostojanstvo in spoštovanje do svojih staršev.

Osamljenost je zelo pogosta tegoba starih ljudi. Prisotna je razlika med starimi ljudmi, ki živijo v svojem domačem okolju z ljudmi, ki so jim blizu, in starimi ljudmi, ki morajo svoje življenje nadaljevati v domu za stare ljudi. Ko človek odide iz domačega okolja, je odstranjen iz dotedanjega življenja. Posledično se pojavi kup strahov, nezaupanja in negotovosti do sebe in drugih ljudi. Izgubijo se tudi stiki s svojimi prijatelji in sosedi, ki so jih uspešno gojili vrsto let, sedaj pa zaradi oddaljenosti ti počasi slabijo. Najbližji sorodniki starih ljudi se pogosto znajdejo v konfliktu s svojimi starši, ki so odšli v dom za stare ljudi, predvsem zato, ker ne razumejo stiske starih ljudi, ki jo doživljajo v domu za stare ljudi. Odnosi se spreminjajo in ohlajajo, na drugi strani pa se pojavljajo številne zamere, ki pogosto niso izrečene (Regoršek 2005: 4–5).

Reden živ stik med generacijami je zelo pomemben za socialni, osebni in duševni razvoj vsakega človeka in tako posledično tudi za razvoj celotne družbe. Utemeljitelji razvojne psihologije pravijo, da se ljudje socialno in duševno razvijamo že s tem, ko vidimo odsev našega vedenja in doživljanja v ravnanju drugih ljudi do nas. Človek je drugemu lahko ogledalo, od drugih se učimo in spreminjamo svoje vedenje (Ramovš 2005: 37).

1.8. OBČUTKI KRIVDE, OBŽALOVANJA IN DRUGA ČUSTVA SORODNIKOV PO ODHODU STAREGA ČLOVEKA V DOM ZA STARE LJUDI

Čustva so pomembna v interpretaciji resničnosti, ki nas obdaja. Ljudje, ki se zavedajo svojih čustev in jih sprejemajo, tudi ne bodo ostalih, ko bodo izrazili svoja čustva,

spravljali v nelagoden položaj. Za boljše razumevanje pa je potrebno svoja čustva sprejeti, analizirati in ozavestiti (Šef 1995: 22–24).

Vse nas obkrožajo stvari, zaradi katerih se počutimo krive. Pogosto je za seboj težko pustiti dogodek, ki v nas povzroča občutke krivde in negotovosti. Vprašanje je, ali bomo s tem, ko si bomo neko dejanje ves čas očitali, postali boljši človek in naslednjič ravnali bolj premišljeno. Avtor v to dvomi, vendar pa pravi, da lahko kasnejše posledice v nas prebudijo željo, da bi postali boljši človek. Če se še tako trudimo, da bi dogodek, ki nas obremenjuje, potisnili daleč stran, je občutek krivde vedno z nami, čakajoč, da poseže v naše življenje. Krivda pa slabo vpliva tudi na naše zdravje (Markham 1995: 1–2).

Občutek krivde se prebudi predvsem takrat, ko spoznamo, da smo prizadeli ali nismo pomagali nam bližnjemu človeku. Občutek krivde je socialno čustvo. Sami sebe ocenjujemo v različnih socialnih situacijah. Krivda je odnosno čustvo, saj je vedno povezana z odnosom do drugega človeka. S krivdo so močno povezana čustva odgovornosti, tesnobe in obžalovanja (Ule 2009: 251). Krivda je čustvo, ki človeka in njegovo funkcioniranje pogosto ohromi. Pretiran občutek krivde povzroči čustvene, duševne in fizične bolezni (Markham 1995: ix).

Občutek krivde se povezuje s številnimi drugimi čustvi, med katerimi prevladuje občutek strahu. Oba sta uničujoča in povzročata fizične probleme, rezultat njune prisotnosti pa je žalostno in zakrnelo življenje. Človek, ki se boji, se ne more spoprijeti s spremembami. V vseh stvareh vidi le negativne lastnosti (Markham 1995: 9–10).

Občutek krivde lahko človeka tako obremeni, da popolnoma ohromi in upočasni njegovo delovanje. Krivda nas tako močno razžira, da izgubimo veliko svoje energije in moči. Posledično vpliva na kakovost našega življenja, saj pri človeku povzroča nezainteresiranost, utrujenost in nenehno obsojanje samega sebe. Šele ko bomo krivdo popolnoma odpravili, bomo lahko spet zaživel svobodno in polno življenje (Goldsmith 2008: 129).

Mnogi družinski oskrbovalci obljubijo sebi ali svojim staršem, da jim ne bo nikoli treba oditi v dom za stare ljudi. Vendar na neki točki, ko domača oskrba ne zagotavlja več kakovostne oskrbe, je potrebno sprejeti odločitev. Odločitev povzroči ogromen občutek krivde in žalosti pri družinskih oskrbovalcih. Spoznajo, da res ne morejo več skrbeti za

svoje starše. To spoznanje pa pogosto povzroči tudi občutke nemoči in negotovosti (Morris 2004: 426).

Tako se ob odhodu v dom za stare ljudi občutki krivde izrazito povečajo. Družinski oskrbovalci se soočajo z občutki jeze, predvsem ko so mnenja, da bi lahko za starega človeka naredili več. Očitajo si, da jim ni bilo dovolj mar. Sami sebe kaznujejo s tem, da postavljajo standarde oskrbe tako visoko, da je več kot očitno, da jih nihče ne bo mogel izpolniti. Krivda ima destruktivni vpliv na ljudi in njihovo okolico. Je popolnoma odveč, saj se večina družinskih oskrbovalcev trudi, da je njihovim starim ljudem najboljše v domači oskrbi (Goldsmith 2008: 130).

Družinski člani pogosto obžalujejo, da je moral star človek oditi v dom za stare ljudi. Obžalovanje je pogost spremljevalec takšne odločitve in se mu je težko izogniti. Potrebno se je otresti obžalovanja in krivde, saj so se dolgo časa trudili, da bi poskrbeli za starega človeka (Morris 2004: 427).

»Svojci imajo zaradi odhoda starega družinskega člana v dom za stare ljudi tudi sami pogosto hude stiske, ambivalentna čustva, občutke krivde, strah pred starostjo (svojčevo in svojo). Na obiskih v domu ne znajo z njim oblikovati lepega osebnega odnosa in komunikacije, do ustanove imajo stereotipna negativna stališča« (Ramovš, Ramovš 2006: 279).

Družinski oskrbovalci ne morejo kakovostno skrbeti za svoje starše, če ne poskrbijo zase. Stres, ki se pojavi pri skrbi za starega človeka, povzroča utrujenost, razdraženost, osamljenost, izolacijo in telesno oslabelost. Izkazalo se je, da ljudje, ki kakovostno skrbijo za starega človeka, tudi sebi namenijo dosti pozornosti in poiščejo pomoč, ko jo potrebujejo (Morris 2004: 44).

Sorodniki, ki so ob človeku, ko odhaja v dom za stare ljudi, spremljajo prilagajanje starega človeka na domsko življenje. Veliko sorodnikov se hitro zadovolji z domsko skrbjo za starega človeka. Takrat lahko zmanjšajo tudi svoje obiske, saj so prepričani, da jim dom za stare ljudi nudi kvalitetno življenje. Razlog za redkost obiskov pa je lahko tudi občutek krivde, ki se pojavi po namestitvi starega človeka v dom. To pa je zelo negativno, saj je manj nadzora nad delom osebja. Hitro se zna zgoditi, da se kvaliteta življenja zmanjša in osebje ne opravlja svojega dela, kot bi ga moralo (Mali 2008: 92).

Tako kot krivda tudi strah povzroča, da se sorodniki starih ljudi umaknejo in začnejo redkeje obiskovati stare ljudi v domovih za stare ljudi. Občutki strahu in krivde pa se vse bolj stopnjujejo in oddaljujejo sorodnike od starih ljudi. Vendar le izkušnja, ki jo morajo doživeti, ko prihajajo na obisk v dom za stare ljudi, bo pomagala zmanjšati njihove strahove (Mackinlay 2008: 50).

»Zaradi obremenjujoče skrbi za starega družinskega člana imajo lahko svojci pred odhodom starostnika v dom mešane občutke. Pogosti so občutki krivde, ki jih prikrivajo s pretirano zaščitniško držo do starega človeka. Nekateri svojci v tem obdobju sploh ne pokažejo čustev ali jih izrazijo močno in na nenavadne načine, denimo tako, da zavzamejo do starega človeka preveč zaščitniško držo ali ga obravnavajo kot majhnega otroka« (Mali 2008: 91).

Krivda in občutek nemoči sta najpogostejša spremljevalca družinskih oskrbovalcev. Pri ženskah so pogostejši občutki krivde in očitani, pri moških pa občutki nemoči. Ženska pogosto nasledi breme krivde od svoje matere in babic. Pogosta so očitanja, da ni storila dovolj, da ni storila prav in da bi morala storiti drugače. Na drugi strani si moški želijo urediti probleme in postanejo izčrpani, ko problema le ni možno odpraviti. Namesto da se obtožujemo za nekaj, kar nismo storili, je bolj smiselno, da pogledamo, kaj lahko tukaj in zdaj naredimo za svoje starše (Morris 2004: 50–51).

Sorodniki so v primerih dolgotrajne oskrbe najbolj prizadeta skupina ljudi. Zato potrebujejo ustrezno pomoč in podporo. Vsakodnevno se spopadajo z različnimi težkimi situacijami. Pogosta je psihična obremenjenost, negotovost in nemoč sorodnikov. Pomembna je moralna podpora pri medsebojnih odnosih, občutkih krivde in strahu in pri ponovni vzpostavitvi njihovega življenja (Flaker *et al.* 2008: 311–312).

Pogosto se zgodi, da družinski oskrbovalci očitajo in gojijo zamere do staršev, ker morajo skrbeti in se razdajati za njihovo dobro. Če oskrbovalci zamerijo svojim staršem, ker se čutijo preobremenjeni, potem se je treba umakniti in narediti manj. Razmisliti je potrebno, kaj lahko storimo drugače, če je potrebno, poiščemo pomoč tudi zunaj družine (Morris 2004: 52).

Pogosto čutijo, da ne zmorejo več skrbi za starega človeka. Začnejo razmišljati, da bi poiskali dodatno pomoč ali pa namestili starega človeka v dom za stare ljudi. Vsa ta razmišljanja in čustva pri sorodnikih povzročijo, da se začnejo počutiti krive. Pomembno

je, da se sorodnik lahko komu zaupa in pogovori o stiski, ki ga pesti. Sorodniki pogosto občutijo tudi jezo do svojih staršev. Je pa le-ta lahko usmerjena še na druge vpletene v nastali situaciji. Potrebno je ločevati jezo, ki jo čutimo do starega človeka in jezo, ki jo občutimo do sebe. Jeza je lahko tako močna, da sorodnik ne more več skrbeti za starega človeka (Schpolarich 2016: 98).

Prisotni so tudi občutki jeze nase in na ljudi v naši okolici. Jezni smo lahko, ker ne zmoremo skrbeti za starega človeka ali pa nas ta skrb preveč obremenjuje. Jeza lahko vodi do besed in dejanj, ki jih kasneje hitro obžalujemo. Pomembno je, da se v tistem trenutku umaknemo in razmislimo ter odreagiramo, ko smo pomirjeni (Morris 2004: 52).

Strokovni delavci v domovih za stare ljudi lahko pomagajo sorodnikom, da premostijo občutke krivde, ki so se pojavili po tem, ko je star človek odšel v dom za stare ljudi. Ta pomoč se ne definira kot tolažba. Gre za spravo med sorodnikom in starim človekom in jima omogoča lažje življenje. Treba je popraviti, kar je bilo in ohraniti medsebojno povezanost (Flaker *et al.* 2008: 300).

Menim, da se po odhodu starša v dom za stare ljudi pri družinskih članih pojavi tudi žalost. Žalostni so, ker vedo, da so morali zapustiti svoj dom in ljudi, ki so jih poznali. Zavedajo se tudi, da bo stiska staršev huda, dokler se ne bodo navadili na novo okolje.

Žalost je poznana po številnih obrazih. Žalost lahko onemogoči nadaljnje življenje človeka, ohromi njegovo početje in aktivnosti, povzroči pa tudi številna bolezenska stanja. Pomembno je, da imamo na voljo sogovornike, s katerimi lahko delimo svoje težave in svoje življenje ponovno vrnemo na stare tire (Husebo 2009: 71).

Je tudi čustveni proces, ki se začne z nekim dogodkom, v našem primeru z odhodom starega človeka v dom za stare ljudi. Reakcije, ki se pojavijo pri ljudeh, ki občutijo žalost, so predvsem pomanjkanje energije in volje (Ule 2009: 231). »Žalost je odzivanje na našo izgubo. Predstavlja občutek negotovosti, ki je globoko v nas. Naši strahovi pred zapuščenostjo in občutja ranljivosti se dvignejo na površje in nas prisilijo, da se soočimo z njimi« (Van Praagh 2001: 1).

V grobem lahko rečemo, da ima krivda podobne lastnosti kot sram. Krivda je negativna emocija, ki vsebuje odgovornost in obžalovanje. Človek, ki se počuti krivega, želi spremeniti in popraviti, kar je v preteklosti storil (Erzar, Torkar 2007: 92). Pomembno je, da se nehamo kriviti za dogodke, ki so se zgodili v preteklosti in gremo naprej. Karkoli se

je zgodilo, naj ostane v preteklosti. Če mislimo, da bi nekdo potreboval opravičilo, to storimo (Morris 2004: 37).

Velik stres pa sorodnikom predstavljajo tudi odzivi ljudi v okolici. Pogosto jim ljudje, s katerimi sploh niso v tesnem stiku, očitajo odhod starega človeka v dom za stare ljudi. Pojavijo se razna obtoževanja in govorice, ki sorodnika prizadenejo. Tako se lahko počuti še bolj krivega in zmedenega.

1.9. SKUPINE ZA SAMOPOMOČ, NAMENJENE SORODNIKOM STARIH LJUDI, KI ŽIVIJO V DOMU ZA STARE LJUDI

»Skupina za samopomoč je skupina, v kateri se zberejo ljudje zaradi skupne potrebe ali stiske in deluje kot demokratična ali tovariška skupina na temelju energije osnovnega socialnega imunskega vzgiba samopomoči. Njena značilnost je bolj ali manj spontana samoorganizacija [...]« (Ramovš 2003: 428).

Samopomoč je človekov vzgib, da se poskuša soočiti s svojimi težavami in stiskami, v katerih se znajde. Samopomoč je tudi, da si med sabo pomagamo, da najdemo vire pomoči. Samopomoč opredelimo na dva načina: prvi način je, da si v stiski pomagamo sami, drugi pa, da se pridružimo skupini ljudi, kjer skupaj iščemo rešitve za naše težave (Kladnik 1997: 27).

Samopomoč omogoča človeku srečne občutke, ko spozna, da je prevzel kontrolo nad svojim življenjem in sam sebi pomagal v težkih trenutkih. Tako spozna nove metode reševanja težav, obenem pa se mu odprejo novi pogledi na življenjsko situacijo, v kateri se trenutno nahaja. Posledično pa se mu opazno zviša kvaliteta njegovega življenja (Ramovš 2003: 395).

Skupine za samopomoč so si med sabo različne glede dolžine trajanja, oblike, namena in strukture. Pomembna lastnost skupin za samopomoč je, da človek ustvari stike z ljudmi, na katere se lahko obrne, ko potrebuje pomoč in podporo. Skupina človeku omogoča, da se izpove in deli svoje izkušnje in tegobe. Tako zadovoljuje svoje potrebe in uresničuje lastne interese (Zimšek Kralj 2010: 41).

Majhnost skupine in redno tedensko srečevanje med člani ustvarja trdno povezanost in navezanost. To pa dobro vpliva tudi na to, da so člani sproščeni in lahko spregovorijo o temah, ki jih bremenijo. Skupine, ki jih organizirajo v domovih za stare ljudi za sorodnike stanovalcev, zmanjšujejo negativne vplive domskega življenja starega človeka na njihove sorodnike in delujejo kurativno (Matjanec 2005: 47).

Skupine za samopomoč vključujejo do trideset ljudi. V skupini se združujejo ljudje, ki imajo podobne izkušnje in interese. So sodobna oblika sorodstva, ki ne temelji na krvni povezavi. V svetu obstaja nešteto skupin za samopomoč, sodelovanje strokovnih delavcev pa je neformalno (Zimšek Kralj 2010: 41–42).

V skupinah za samopomoč je pomembno, da se udeleženi naučijo pogovorne kulture. Ta zajema, da se znajo med sabo poslušati, da izkušnje izhajajo iz njih samih in zunaj skupine ne širijo zgodb, katerih del so bili v skupini za samopomoč. Tako se razvije močna povezanost, zaupnost in intimnost znotraj skupine (Ramovš, Ramovš 2006: 280).

Skupine za samopomoč so odlična priložnost za ljudi, ki se počutijo osamljeni in izolirani od preostale skupnosti. Pomembne so tudi za ljudi, ki se čutijo preobremenjeni v nastali situaciji in si želijo videti, kako se drugi spopadajo z istimi težavami. Ljudje pridobijo ogromno uporabnih nasvetov in napotkov, ki jih lahko uporabijo v svojem življenju. Skupine za samopomoč se razlikujejo po svojem namenu, organiziranosti in članstvu. Včasih je potrebno biti član mnogih skupin, da na koncu najdemo svojo podporno skupino (Morris 2004: 54).

Skupina je rezultat medčloveških odnosov in dogajanja znotraj odnosov. Delovanje skupine je odvisno od kakovosti odnosov, ki se razvijajo med člani skupine. Skupina za samopomoč nudi človeku, da z lastno iniciativo v sodelovanju z ostalimi rešuje svoje stiske in si s tem izboljšuje svoje življenje. Ljudje, ki se znajdejo v podobnih težkih situacijah, se povežejo v skupino za samopomoč (Kladnik 2010: 74).

Skupine za samopomoč, namenjene sorodnikom starih ljudi, ki živijo v domovih, vabijo sorodnike, da lahko delijo svoje dvome in tegobe, ki jim otežujejo njihovo življenje. Tako se ustvarjajo tudi povezanosti ljudi z isto izkušnjo in pogled na svoje težave z drugega zornega kota. Pobudnik skupin za samopomoč v domu za stare ljudi je socialna služba (Mali 2008: 75).

V skupini za samopomoč so vse aktivnosti usmerjene, da se člani zbližajo in trdno povežejo v svojih medsebojnih odnosih. Osrednji prostor skupine zaseda pogovor, v katerem sodelujejo vsi člani skupine s svojimi izkušnjami, ki so jih doživljali ob selitvi svojih staršev v dom za stare ljudi. Teme pogovorov pa lahko izvirajo tudi iz aktualnih dogodkov in situacij, ki se jim dogajajo. Člani skupine pa morajo sprejeti pravila, ki bodo omogočala, da se bodo vsi počutili varno in pripravljeni spregovoriti (Matjanec 2005: 49). Pomembno je, da se v skupini za samopomoč razvije pozitivno vzdušje. Šele takrat lahko rečemo, da je skupina pridobila stabilnost (Zimšek Kralj 2010: 43).

Za družinske člane so pomembne skupine za samopomoč, da lahko delijo svoje izkušnje in težave, ki jih bremenijo. Spoznajo, da je situacija, v kateri so se znašli, poznana tudi ostalim članom skupine. Tudi ostali člani se soočajo z obremenjujočimi situacijami in burnimi čustvi. Ta izkušnja je lahko ogromno olajšanje za sodelujoče v skupini. Ljudje v skupini za samopomoč so si med sabo tujci, zato se lahko zgodi tudi, da se člani znajdejo v zadregi, ko je treba spregovoriti o svojih težavah. Se pa kaže prednost v tem, da so v skupini ljudje, ki si med sabo delijo iste izkušnje. Nikjer ne morejo dobiti takega razumevanja kot v takšni obliki podpore (Morris 2004: 54).

Udeleženosť v skupini za samopomoč lahko družinskim članom predstavlja vir informacij, podpore in pomoči. Ljudje v skupini premorejo empatijo in sočustvovanje. Skupina za samopomoč je odprta skupina, kjer se lahko vsa razmišljanja in čustva izrazijo brez obsojanja. Pomemben vidik skupin za samopomoč pa je tudi, da sorodniki dobijo priznanje za svoje delo (Elmet 2001: 325).

Temelj pogovorov v skupini je pripravljenost poslušati ostale sodelujoče. Potrebno je ves čas negovati to načelo. Ko drugi govorijo, morajo ostali poslušati. Pogovor v skupini za samopomoč omogoča, da z ostalimi podelimo svoje izkušnje, strahove in dvome (Matjanec 2010: 95).

Pomembna je tudi vloga strokovne delavke, ki vodi skupino za samopomoč. Prva naloga je, da jasno definira svojo vlogo in vlogo ostalih v skupini. Tudi vodja skupine naj bi podelil svoje življenjske izkušnje z ostalimi člani skupine. Pomembno pa je, da vedno znova skrbi, da skupina poteka v skladu z začetnim dogovorom. Skrbeti mora tudi za pozitivno vzdušje in odprt prostor za pogovor (Ramovš, Ramovš 2006: 282).

Skupine za samopomoč, ki jih ne vodi strokovni delavec, so bolj samostojno organizirane. Zanašajo se na lastne sposobnosti in izkušnje. Vodja ni strokovni delavec, temveč eden izmed članov skupine, ki ni izobražen vodja. Slabost teh vrst skupin je v tem, da ko potekajo procesi pomoči in podpore, v skupini nimajo človeka, ki bi na proces pogledal s strokovnega vidika. Skupine za samopomoč, ki pa imajo profesionalno vodjo, so organizirane na bolj strukturiran način (Elmet 2001: 325).

Nova oblika podpore in pomoči sorodnikom starih ljudi so klubi svojcev. Je novodobna oblika skupine za samopomoč. Vodenje je v rokah strokovnega delavca, ki je za to nalogo posebej usposobljen. Klubi svojcev prispevajo, da sorodniki gojijo kvalitetne odnose s starim človekom v domu in uspešno sodelujejo z osebjem doma (Ramovš, Ramovš 2006: 280–282).

Skupine za samopomoč so v današnji družbi izredno pomembne. Pojavljajo se številne krize v medsebojnih odnosih in sožitju v družinskem življenju. Strokovne službe obravnavajo le del človekovih težav, ne zajemajo kompleksnosti težav. Četudi se človek v primeru težav obrne na strokovne službe, celoten proces poteka zelo uradno in neosebno. Vse naštetu so pomembni razlogi za povečanje števila skupin za samopomoč (Kladnik 1997: 29).

Skupine za samopomoč so pomemben dosežek družbe. Pomembno pripomore k zadovoljevanju človekovih potreb. Ljudje smo družabna bitja, vendar je znano, da med seboj lažje komuniciramo in se izpovedujemo, če se nahajamo v manjši skupini. Skupine za samopomoč so zato idealni prostor za delitev naših stisk in strahov (Ramovš 2003: 333).

2. PROBLEM

Mnogi smo prisostvovali dogodku, ko so morali bližnji zaradi zdravstvenih ali starostnih težav oditi v dom za stare ljudi. Na spletu sem zasledila, da so bili v Sloveniji ustanovljeni klubi svojcev, katerih osrednja tema je spopadanje sorodnikov z dejstvom, da je njihov star človek odšel v dom za stare ljudi. Velikokrat star človek v dom za stare ljudi ne odide po lastni želji, temveč je to rezultat prepričevanj in vztrajanj s strani sorodnikov. Takrat se lahko pojavijo številne zamere in spremembe v odnosu med sorodnikom in starim človekom. Sorodniki se morajo spopasti z očitani in ostalimi negativnimi čustvi, obenem pa poskrbeti, da nadaljujejo svoje življenje. Zanimivo se mi zdi raziskati, kako se sorodniki spoprijemajo s številnimi dvomi in strahovi v času pred prihodom v dom in s prilagajanjem na življenje v domu za stare ljudi. Zanima me tudi, kako se spoprijemajo z visokimi stroški oskrbe v domu za stare ljudi. Pogosto je dohodek starega človeka prenizek za pokritje celotne oskrbe in morajo njihovi otroci s svojim dohodkom doplačati oskrbo. Zanimivo je tudi raziskati, kako se je spremenila vloga sorodnikov, saj so prej prevzemali aktivno vlogo pri skrbi za starega človeka, sedaj pa se je glavnina skrbi prenesla na osebje doma za stare ljudi. Hitro se zgodi, da sorodnik pri pripravi vsega potrebnega za odhod v dom za stare ljudi nima ustrezne podpore in pomoči in se tako pogosto znajde zasut s kopico novih in nejasnih informacij.

Namen raziskave je bolj podrobno raziskati sorodnikovo doživljanje in sprejemanje odhoda starega človeka v dom za stare ljudi. Tema se mi zdi zelo pomembna za vse strokovne delavce, ki se pri svojem delu srečujejo s starim človekom in njegovimi družinskimi člani.

Cilj raziskave je ugotoviti, kako sorodnik sprejme odhod starega človeka, kako se spremeni vloga sorodnikov in odnos med starši in otroki. Ugotovila bi rada, kako se spoprijemajo z visokimi stroški domske oskrbe, kakšna čustva se pri njih pojavijo po odhodu in kako se z njimi spopadajo. Zanima me tudi, kakšno pomoč bi sorodniki potrebovali, ali obiskujejo skupino za samopomoč v domu, namenjeno sorodnikom starih ljudi in kako se soočajo s staranjem.

Z raziskavo bom odgovorila na naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kakšne spremembe so se pojavile v družini po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi?

2. Kako sorodniki čustveno sprejemajo odhod starega človeka v dom za stare ljudi?
3. Kako se je spremenila vloga sorodnikov po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi?
4. Kakšen je odnos med sorodnikom in starim človekom po odhodu v dom za stare ljudi?
5. Kako stroški oskrbe v domu za stare ljudi vplivajo na življenje sorodnikov starega človeka?
6. Kakšno vrsto pomoči prejmejo sorodniki starega človeka po odhodu v dom za stare ljudi?
7. Kakšne so potrebe po pomoči sorodnikov starih ljudi?
8. Kakšen pogled imajo sorodniki na lastno staranje?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave in teme raziskovanja

Raziskava bo eksplorativna, saj bo predstavljala vpogled v novo in še neraziskano področje socialnega dela. Raziskava bo omogočala seznanitev z bistvenimi lastnosti raziskanega področja. Predstavlja uvod in prvi korak v spoznavanju tega področja. Trud bo tudi na opredelitvi in oblikovanju definicije temeljnih značilnosti raziskovanega pojava (Mesec 2009: 80). Osnovo raziskovanja bodo predstavljali opisi, ki bodo besedni. Rezultati bodo tudi podani v obliki besednih opisov (Mesec 2007: 11).

Raziskava bo tudi eksplanativna, saj bo pojasnjevala značilnosti in nastanek pojava, medsebojne povezave in povezanosti, ki bodo pomagale, da bomo bolje razumeli razvoj pojava in znanje poskušati usmeriti na izboljšanje kakovosti življenja ljudi, ki so povezani z omenjenim pojavom (Mesec 2009: 83).

Glavna tema mojega raziskovanja je spoprijemanje sorodnikov z odhodom in življenjem starega človeka v domu za stare ljudi.

V sklopu tega me zanimajo sledeče teme:

- Spremembe v družini po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi;
- Čustvene spremembe pri otrocih po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi;
- Oblike pomoči, namenjene sorodnikom;
- Vpetost sorodnika v procesu pomoči stanovalcu v domu za stare ljudi;
- Odnos do staranja in svojega življenja v domu za stare ljudi.

3.2. Raziskovalni instrumenti in viri podatkov

Merski instrument, s katerim bom pridobila podatke o temi, bo vnaprej sestavljen vprašalnik. Vprašalnik bo omogočal pridobitev odgovorov na postavljena vprašanja. Glavna vprašanja bodo zajemala pet področij.

Ta področja so: spremembe v družini po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, čustvene spremembe pri otrocih po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, oblike pomoči,

namenjene sorodnikom, vpetost sorodnika v procesu pomoči stanovalcu v domu za stare ljudi ter odnos do staranja in do svojega življenja v domu za stare ljudi.

Prvi sklop vprašanj se nanaša na spremembo vlog sorodnikov pri skrbi za starega človeka, pri katerih opravilih so mu pomagali, ko je še živel doma, kako se je spremenil odnos s starim človekom po odhodu v dom, kako se sorodniki spoprijemajo s stroški oskrbe in kako to vpliva na njihovo življenje, kako so občutili skrb za starega človeka, preden je odšel v dom in če imajo po odhodu starega človeka več časa zase in za svojo družino.

Drugi sklop se nanaša sorodnikovo sprejemanje odhoda starega človeka, na obtoževanja in zamere ki so se pojavile, na občutek krivde pri sorodnikih in na strahove in dvome, ki so se pojavili po odhodu starega človeka v dom.

Tretji sklop vprašanj se nanaša na to, na koga so se obrnili, ko so se odločili za odhod v dom, kakšno vrsto pomoči bi še potrebovali v procesu priprave na odhod sorodnika v dom in kakšno pomoč in podporo so potrebovali po odhodu v dom ter kaj jim je pomagalo, ko jim je bilo hudo.

Četrty sklop vprašanj se nanaša na pogostost obiskov starega človeka v domu, kako spremljajo delo osebja v domu, kako se vključujejo v izvajanje oskrbe in kako se vključujejo v življenje v domu za stare ljudi.

Peti sklop vprašanj se nanaša na njihov odnos do staranja, kako se je spremenil njihov odnos do staranja in institucionalnega varstva po izkušnji institucionalizacije sorodnika.

Za vprašalnik sem se odločila, ker sem sklepala, da bom na tak način dobila najbolj verodostojne in obsežne podatke od sogovornikov, ki so imeli izkušnjo z odhodom in življenjem starega človeka v domu za stare ljudi. Vprašanja, ki sem jih uporabila pri raziskovanju, so dodana v prilogi v obliki intervjuja.

3.3. Populacija in vzorčenje

Populacija bodo vsi sorodniki, katerih stari ljudje v letu 2016 živijo v domovih za stare ljudi po celotni Sloveniji. Moj vzorec pa je deset sorodnic, katerih star človek živi v domu za stare ljudi. Vzorec sestavlja deset žensk, ki so stare od 49 do 62 let.

Moj vzorec bo neslučajnostni in priročni, saj bom intervjuje opravila z ljudmi, do katerih bom prišla preko že vzpostavljenih stikov in prakse v domu za stare ljudi (Mesec 2009: 153).

Najprej sem vzpostavila stik s socialno delavko doma upokojencev Franca Salamona v Trbovljah. Predstavila sem ji temo in vprašalnik moje magistrske naloge. Socialna delavka mi je omogočila, da sem lahko naredila intervju s tremi članicami njihovega kluba svojcev. Do ostalih sedmih vprašanih pa sem prišla v bližnjem okolju in preko že vzpostavljenih stikov preko dolgoletne prakse. Vprašane sem seznanila z namenom in vprašanji naloge ter jim omogočila, da se sami odločijo, ali si želijo sodelovati v raziskavi. Dva sta sodelovanje v raziskavi zavrnila. Vprašanim sem povedala tudi, da so vsi opravljeni intervjuji anonimni.

3.4. Zbiranje podatkov

Raziskavo sem opravljala v mesecu maju 2016. Podatke sem zbrala na podlagi desetih intervjujev.

Moji intervjuji so bili delno standardizirani odprti intervjuji. Najbolj pomembna in bistvena vprašanja sem imela določena že vnaprej. Med spraševanjem mojih sogovornikov pa sem, ko je bilo to potrebno, zastavila dodatna vprašanja, ki so služili mojemu ali njihovemu boljšemu razumevanju (Mesec 2009: 216–217).

Zbiranje podatkov je potekalo v stanovanjih sogovornikov in v okoliški kavarni. Za vsak posamezen intervju sem porabila približno dve uri. Pogovorov nisem snemala, temveč sem si odgovore sprti zapisovala, saj sodelujoče niso želele, da bi bil pogovor posnet.

Intervjuje sem kasneje zapisala v računalniški obliki. Prepisala sem jih v knjižno slovenščino, ohranila pa sem posamezne pogovorne besede in izraze. Sodelujoče so zelo rade pripovedovale o izkušnjah, ki so jih doživele. Dobila sem občutek, da jim je bilo pripovedovanje zgodbe v olajšanje in razbremenitev.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Na začetku sem odgovore, ki sem jih skozi raziskovalni del pridobila, prepisala na računalnik. Besedilo je na ta način postalo bolj pregledno in razumljivo. Kasneje sem pridobljeno besedilo analizirala. Besedilo sem razdelila na posamezne dele, ki bodo kasneje tvorili celoto zapisane analize. S tem sem pridobila enote kodiranja, ki sem jih ločila in označila ter jim pripisala številke izjav. Te pa sem kasneje poimenovala s smiselnimi pojmi (Mesec 2007: 28–34).

Obdelavo podatkov zaradi obsežnosti gradiva hranim pri sebi.

Raziskavo sem opravila po sledečih korakih:

a) Določitev enot kodiranja

Iz opravljenih intervjujev sem izpisala stavke, ki so bili povezani z mojo raziskavo. Primer: Na vprašanje, kako ste občutili skrb za starega človeka, preden je odšel v dom za stare ljudi, je vprašana odgovorila: »Zelo rada in z veseljem sem ji pomagala pri stvareh, ki jih ni zmogla.«

Izbor relevantnega dela besedila: »Zelo rada in z veseljem sem ji pomagala pri stvareh, ki jih ni zmogla.«

b) Odprto kodiranje

Pridobljene intervjuje sem označila s črkami A, B, C, D, E, F, G, H, I, J. Pomembne dele besedila sem vnesla v tabelo in jim določila pojme in kategorije. Podobne pojme sem združila in jim pripisala kategorijo. Za to je bil uporabljen postopek kategoriziranja. Nadaljevala sem z osnim kodiranjem, ki je služil postavitvi hierarhije med kategorijami in pojmi. Izbrani so bili pojmi, ki so bili pomembni za moj problem (Mesec 2007: 28–34).

Primer:

Tabela 1: Intervju A

OZNAKA	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA
A1	Moja mama je slabi dve leti živela pri meni v mojem stanovanju v bloku.	Bivanje z mamo	Vloga pri skrbi za starega človeka
A2	Imela pa je še stanovanje v Kisovcu.	Mamino lastno stanovanje	Vloga pri skrbi za starega človeka
A3	Tja je hodila ob vikendih, kjer pa je živel tudi njen sin, moj brat.	Ob vikendih se je mama vračala v svoje stanovanje	Vloga pri skrbi za starega človeka
A4	Sin je kar naenkrat začel prodajati njeno stanovanje.	Prodaja maminega stanovanja	Odločitev za odhod v dom za stare ljudi
A5	Je izgubila tudi to druženje s svojimi prijatelji.	Prekinitev stikov s prijatelji	Odločitev za odhod v dom za stare ljudi

Primer:

VLOGA PRI SKRBI ZA STAREGA ČLOVEKA

- **Bivanje z mamo** – Moja mama je slabi dve leti živela pri meni v mojem stanovanju v bloku. A1
- **Mamino lastno stanovanje** – Imela pa je še stanovanje v Kisovcu. A2

DOJEMANJE SKRBI ZA STAREGA ČLOVEKA

- **Skrb za mamo ni predstavljala bremena** – Vendar mi ni bila nikoli v breme in res sem se zelo trudila, da bi to vedela. A58

- **Težka skrb za mamo** – Čedalje slabša je bila, težje mi je bilo skrbeti zanjo. B11
- **Težko dvigovanje in premikanje** – Jo je bilo res zelo težko dvigniti in premakniti. B12
- **Težka skrb za osebno higieno** – Kopalnica ni bila prilagojena in komaj sem jo spravila do banje. B13

3.6. Definiranje pojmov

MEDSEBOJNI ODNOSI

Po odhodu starega človeka v dom se odnos med sorodnikom in starim človekom spremeni. Odnosi s starim človekom pred odhodom v dom so pogosto konfliktni in nerazumevajoči. Odnos je odtujen in hladen zaradi zamer v preteklosti. Odhod v dom pa pogosto povzroči, da se med sabo zbližajo in bolj stojijo drug drugemu ob strani. Pojavita se tudi večja potrpežljivost in strpnost v medsebojnem odnosu.

ODNOS DO STAROSTI

Sorodnice se zavedajo bližine starosti, vendar tega dejstva ne sprejemajo z odporom. Poudarjajo tudi pomembnost odnosov z drugimi ljudmi. Nekatere pa občutijo strah pred starostjo in posledično tudi odrivajo vse misli, povezane s starostjo. Bojijo se negibljivosti, odvisnosti, onemoglosti, nesamostojnosti, bolezni, skrbi glede plačevanja doma za stare ljudi, negotove prihodnosti, osamljenosti, neozdravljive bolezni in priklenjenosti na posteljo.

ODNOS DO ŽIVLJENJA V DOMU ZA STARE LJUDI

Večina ljudi si želi čim dlje ostati v svojem domačem okolju. Po drugi strani pa ne želijo biti v breme svojim otrokom. Po večini pa imajo do življenja v domu negativen in odklonilen odnos. Življenja v domu se ne veselijo, ker ga pojmujejo kot omejeno in zaprto.

SKRB ZA STAREGA ČLOVEKA

Skrb za starega človeka je bila težka, zahtevna in naporna. Povzročala jim je utrujenost, stres, živčnost in občutke jeze. Predvsem jim je bilo težko, ko je bilo potrebno starega

človeka dvigovati in premikati. Kot posledica težke skrbi za starega človeka so se pojavili številni zdravstveni problemi.

SPREJEMANJE ODHODA STAREGA ČLOVEKA V DOM ZA STARE LJUDI

Po odhodu starega človeka v dom pride do številnih čustvenih sprememb pri sorodnicah. Prvi tedni po odhodu so težki in naporni. Slovo so dojemale kot izrazito žalostno, težko pa je bilo spremljati tudi žalost starega človeka ob odhodu.

VLOGA SORODNIC PRI SKRBI ZA STAREGA ČLOVEKA

Vloga sorodnic pri skrbi za starega človeka je bila predvsem pomoč pri opravljanju vsakdanjih opravil. Za starega človeka so opravljale nakupe, plačevale položnice, urejale vrt, hranile kokoši, odmerjale zdravila, pospravljale stanovanje, kuhale in prale oblačila. Pomagale so mu tudi pri vzdrževanju osebne higiene. Ko je bilo potrebno, so starega človeka peljale tudi k zdravniku.

VKLJUČENOST V OSKRBO

Sorodnice dvigujejo postelje, skupaj s starim človekom obiskujejo zdravnika in s strani socialne delavke pridobivajo informacije o stanju starega človeka. Prisotne so tudi ob hranjenju, s kremami negujejo telo, prinašajo hrano in zdravila ter opozarjajo na hrano, ki je star človek ne sme uživati. Zaposlene opozarjajo na napake, da postanejo bolj natančni pri svojem delu.

KRIVDA

Sorodnice se obtožujejo, ker niso zmogle skrbi za starega človeka in je zato moral oditi v dom. Nekatere pa se začnejo počutiti krive šele, ko jim stari ljudje začnejo očitati odhod v dom. Vzrok za krivdo pa je tudi smrt starega človeka v domu. Občutki krivde pa se pojavijo tudi ob negativnih odzivih okolice.

4. REZULTATI

4.1. Spremembe v družini po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi

Skrb za starega človeka pogosto vpliva tudi na odnose z ostalimi družinskimi člani. Povedale so, da so zaradi skrbi za starega človeka zanemarjale svoje otroke in počasi postale odtujeni od svojih družinskih članov. V nekaterih primerih je odhod starega človeka v dom združil vse družinske člane, saj so se podpirali ob sprejetju te odločitve: *»Skupaj vsem nam je bilo zelo mar zanjo in smo si zelo stali ob strani.«* (E21). Vendar pa je niso razumeli, ko ji je bilo hudo zaradi odhoda starega človeka v dom. Sogovornica je dejala, da se je po materinem odhodu v dom, spremenil njen odnos z očetom. Oče je bil nanjo jezen, ker v dom ni odšel istočasno s svojo ženo. Vendar se je njun odnos po odhodu v dom izboljšal in se vrnil na stare tirnice. Ju je pa združila tudi materina bolezen, saj sta si takrat stala ob strani in se tolažila.

Sorodnica je povedala, da ko je prišla domov, so že vsi njeni družinski člani spali. Tako je tudi sama počasi postajala odtujena od svoje družine. Pogosti so bili prepiri z njenim možem, saj ni razumel njene skrbi za starega človeka. Odnos je postajal skrhan, čeprav se je trudila, da bi ga izboljšala. Skrb za starega človeka je prispevala tudi k temu, da sta se z možem dokončno razšla. Čutila je tudi, da so ji ostali družinski člani zamerili, ker jim ni posvečala dovolj časa. Sogovornica pa je dejala, da je morala ves čas zagovarjati skrb za svojo mater, saj njen mož ni imel dobrih odnosov z njo. Zato sta se pogosto prepirala, saj je sama želela skrbeti zanjo. Sorodnici je bilo težko, ker se sestre izogibajo pogovoru o odhodu njihove matere v dom: *»Težko mi je bilo, ker se s sestrami nismo nikoli pogovorile o odhodu mame.«* (I66). Sčasoma pa so postale tudi odtujene in se po odhodu matere redko videvajo in srečujejo.

Sorodnice pogosto obiskujejo starega človeka v domu. Obiski so tako vsakodnevni do nekajkrat tedenski. Sogovornica je povedala, da manj obiskuje starega človeka v domu, druga sogovornica pa ga sploh ne obiskuje: *»Ne želim si imeti nobenega stika z njo.«* (H14). Razlogi za to so zamere in obtoževanja s strani starega človeka ali prekinitev stikov s starim človekom. Sorodnica je povedala, da ne hodi na obiske, da bi nadzorovala ali spremljala delo zaposlenih. Ko pa jo kaj zmoti, to nezadovoljstvo tudi izrazi. Je pa zadovoljna tako z zaposlenimi kot tudi s hrano, ki je nudena v domu. Sorodnica je

povedala, da ko pride na obisk, velikokrat vidi stvari, ki jo razočarajo. Vendar je tiho, saj jo je strah, da če bi se pritožila, da bi začeli slabo ravnati s starim človekom. Sogovornica je dejala, da je premalo vpeta v življenje staršev v domu, da bi lahko spremljala delo zaposlenih: *»Pa tudi čisto premalo sem v domu, da bi kaj sploh vedela.«* (C122).

Nadzoruje pa delo zaposlenih v domu, kjer prebiva njena tašča. Tudi opozarja zaposlene na napake, ki jih storijo. Pravi, da je potrebno nadzorovati zaposlene, da postanejo bolj natančni pri svojem delu. Preverja tudi odmerjanje zdravil in rabo kreme, ki je namenjena za starega človeka.

Tudi naslednja sogovornica pove, da je potrebno biti strikten pri nadzoru zaposlenih. Sama opozarja na nepravilnosti in se o tem tudi natančno pogovori z zaposlenimi. Navajajo tudi, da je premalo zaposlenih, ki bi skrbeli za kakovostno življenje stanovalcev v domu. Zaradi površnosti in neodgovornosti je pogosto ogroženo človekovo zdravje in življenje. Problem se kaže tudi v prehitrem odnašanju hrane, saj star človek ne more tako hitro jesti.

Pomembno pa je tudi vključevanje sorodnic v oskrbo v domu, v katero se sorodnice na različne načine vključujejo: dvigujejo postelje, obiskujejo zdravnika in s strani socialne delavke pridobivajo informacije o stanju starega človeka, prisotne so tudi ob hranjenju, s kremami negujejo telo, prinašajo hrano in zdravila ter opozarjajo na hrano, ki je star človek ne sme uživati, nameščajo blazine, obuvajo nogavice, obračajo starega človeka, prinašajo obleke in urejajo obiske fizioterapije. Zaposlene tudi obveščajo o navadah starega človeka: *»Povem jim, kako ima rada, da se ravna z njo, kaj najraje je, kaj rada gleda po televiziji.«* (I89).

Poudarjajo pomembnost sorodnikovega spremljanja življenja starega človeka. Sogovornica je povedala, da je opazila tudi številne poškodbe na starem človeku. O tem je takoj opozorila zaposlene, vendar pogosto nihče ne prevzame odgovornosti. V življenje v domu pa se vprašane vključujejo z ustvarjanjem palčkov za domsko prodajo in obiskovanjem prireditev v domu. Večina sorodnic se udeležuje tudi izobraževanj in predavanj ter piknikov, ki so organizirani za stanovalce in sorodnike. Nekatere sorodnice pa se ne udeležujejo prireditev in ostalih dogodkov, ki so organizirani v domu. Razlog za to je, da si star človek ne želi obiskovati prireditev ali pa se številne prireditve izvajajo v dopoldanskem času: *»Očeta tudi domsko dogajanje ni nikoli zanimalo, zato se nismo udeleževali njihovih prireditev.«* (J92).

4.2. Čustvene spremembe pri sorodnikih po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi

Sogovornica je dejala, da je bila žalostna, ko je star človek odšel v dom za stare ljudi:

»Sem bila zelo žalostna, ko je odšla iz svojega doma.« (A45). Prvi tedni po odhodu so bili zelo težki. Tudi ko je odhajala iz doma, je bila zelo žalostna in se je pogosto zjokala v svojem avtomobilu. Žalostna pa je bila tudi zato, ker je njen brat prodal materino stanovanje.

Sorodnica je dejala, da je odhod v dom občutila kot razbremenitev in olajšanje. Prepričana je bila, da je bila ta odločitev zelo dobra zanjo in za starega človeka. Ker se z materjo nista razumeli, ji je bilo po odhodu veliko lažje hoditi na obiske k svojemu očetu. Je pa veliko razmišljala o pravilnosti odločitve in zaradi tega slabo spala. Pogosti so bili občutki olajšanja z odhodom starega človeka v dom: »Ko je odšla, sem res čutila olajšanje.« (B54). Druga sogovornica pa je doživela čustven udarec ob odhodu starega človeka v dom za stare ljudi. Težko je sprejemala življenje svoje matere v domu. Tudi ni bilo pogovora o odhodu v dom. Sama pa še do sedaj ni zmogla odpreti te pogovorne teme. Še dandanes se ni sprijaznila z materinim odhodom v dom: »Še po treh letih, ko sem srečala znanko in me je vprašala, kako je z mamo, sem planila v jok, ker mi je res hudo, da je tam.« (E42). Še zdaj jo preganjajo boleči spomini, ki so povezani z odhodom.

Sorodnica se ni znala soočiti z odhodom v dom, zato je lagala svoji materi, da ne gre v dom, ampak v bolnišnico. Težko ji je bilo, ko je mama na takšen varljiv način zapustila svoj dom. Ni pa ji bilo hudo, ko je v dom odšel njen oče, saj si je zelo želel pridružiti se svoji ženi. Ji je pa vseeno bilo težko ob slovesu staršev, predvsem ko sta zapuščala svoj dom, ki sta ga zgradila z lastnimi rokami. Pogosto se je počutila nemočno in nekoristno, ker ni zmogla sama poskrbeti za svoja starša: »Nekoristno, da otrok ne more poskrbeti za svojega starša.« (F62). Pojavljala pa se je tudi občutek, da je prevarala svojo mater, ker ji ni povedala, kam v resnici odhaja. Očitala pa si je tudi povzročitev ločitve staršev ob odhodu v dom za stare ljudi.

Velik problem je bil tudi pakiranje prtljage starega človeka za odhod v dom. Potrebno je pripravljati tako sebe kot tudi starega človeka na življenje v domu. Pogosto pa pride do spoznanja, da ni več poti nazaj. Pogosto zaradi stresa sorodnic pride do številnih bolezni, ki opozarjajo na fizično in psihično izčrpanost. Ko je star človek izrazil željo po odhodu od

doma, se je pojavil tudi občutek prizadetosti. Občutki žalosti so še vedno potlačeni v njej in ko ji je hudo, se večkrat odpelje do maminega doma, kjer se spominja otroških dni. Pomagalo pa je tudi, da je odšla na obisk k materi, kjer se je pogovorila in dobila tolažbo.

Sogovornica je povedala, da ji je težko zaradi načina odhoda njene matere v dom. Spomini so boleči in še vedno se pojavljajo grozni občutki. Posledično je doživela tudi živčni zlom, saj se ni znala spopasti s tem, kar ji je naredila njena mati s tem, ko je odšla v dom:

»Preprosto je bilo vsega preveč in se s tem nisem znala spopasti.« (H45). Tudi ostalim sorodnicam je bilo težko ob odhodu starega človeka v dom za stare ljudi.

Slovo so dojemale kot izrazito žalostno, težko pa je bilo tudi spremljati žalost starega človeka ob odhodu. Pojavljajo se občutki negotovosti in živčnosti. Zgodilo se je tudi, da šele ko so se sorodnice sprijaznile z odhodom v dom, se je s tem sprijaznil tudi star človek. Za boljše sprejemanje odhoda v dom pa je bil pomemben tudi pogovor o odhodu s starim človekom. Sorodnica je odhod v dom doživela kot razbremenitev, vseeno pa ji je bilo težko. Sploh takrat, ko je videla, kako je hudo njenemu očetu. Pogosto je tudi pozabila, da ga ni več doma. Prvi dnevi so bili dolgi in težki. Žalosten je bil tudi pogled na življenje očeta v domu, med samimi tujimi ljudmi. Pogosto je tudi obtoževala samo sebe, ker ni poskrbela za očeta.

Pogosta posledica odhoda starega človeka v dom pa je tudi občutek krivde. Sorodnice so povedale, da niso občutile krivde po odhodu starega človeka v dom: »*Krivo se nisem nikoli počutila, saj sem vedela, da sem dobro skrbela zanj.*« (A55). Se je pa sogovornica začela počutiti krivo, ko jo je mati začela napadati in očitati odhod v dom. Sorodnica pa se počuti krivo sedaj, ko je njen oče umrl v domu, saj si je želela, da bi lahko umrl doma. Občutki krivde pa se pojavijo tudi ob negativnih odzivih okolice. Krivda je še vedno prisotna: »*Še po tolikih letih me še vedno muči krivda.*« (E62). Pomemben bi bil pogovor, ki bi pomagal razbremeniti krivdo. Slabo so doživljale tudi očitanja s strani starega človeka. Sorodnice se počutijo krive iz razlogov, da niso znale pomagati staremu človeku, ko je izgubil nogo, ko je prišlo do demence in ko se je poslabšalo zdravstveno stanje starega človeka v domu. Ob in po odhodu starega človeka pa prihaja do številnih strahov in dvomov, povezanih z življenjem v domu.

Sorodnice so se spoprijemale s številnimi strahovi. Strah jih je bilo, da star človek ne bo sprejel življenja v domu. Strah pa jih je bilo tudi, kako bo drugi starš sprejel odhod svojega partnerja v dom. Prisoten je bil tudi strah pred poslabšanjem zdravstvenega stanja, fizičnih

sposobnosti, strah pred napačno razlago odhoda v dom, strah zaradi ločenosti staršev in smrti staršev. Sogovornica pa je dejala tudi, da jo skrbi, kako bo pokopala svoja starša, saj nima svojega dohodka: »Skrbi me, kako bom pokopala svoja starša.« (F34). Strah jih je tudi nezadostne količine hrane, ki jo star človek prejema v domu. Sorodnica se je bala, da bi ostala brez vsega, saj ko je njena mati odšla v dom, je z njo odšla tudi posest, na kateri so vsi skupaj živeli. Sogovornica pa je dejala, da jo je bilo zelo strah, ko je izgubila pomemben finančni vir pomoči. Strah pa jih je tudi zase, da bi se jim poslabšalo zdravstveno stanje, saj potem ne bi bilo nikogar, ki bi hodil k staremu človeku v dom: »Bojim se tudi, da bodo mene živci izdali, potem pa oče res ne bo imel nikogar.« (J66).

Spopadajo se tudi s številnimi strahovi pred odhodom starega človeka v dom. Strah jih je bilo, da bi star človek padel in se poškodoval v stanovanju da bi si star človek nenamerno kaj naredil ali pa pustil posodo na štedilniku. Vse sorodnice so doživele tudi podobne odzive okolice. Pogosto je širjenje govoric in obsojanje okolice zaradi odhoda starega človeka v dom. Okolica še vedno ne razume razlogov, zaradi katerih star človek odide v dom. Iz okolice tudi ni nobene podpore in pomoči. Začnejo se obremenjevati z govoricami in postajajo vse bolj prizadeti zaradi številnih neresnic, ki izhajajo iz okolja. Se pa trudijo, da se izognejo ljudem, ki širijo neresnice. Sorodnica pa je povedala, da ji je pri skrbi za njeno mater pomagala družinska prijateljica.

4.3. Spremembe v vlogah sorodnikov po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi

Sorodnice so različno dojemale skrb za starega človeka. Skrb za starega človeka so dojemale kot težko in naporno: »Skrb za mamo je bila zame fizično in psihično zelo naporna.« (B37). Sogovornica je dejala, da je bila zadovoljna, ko je lahko pomagala staremu človeku ter ji skrb ni predstavljala bremena. Povedala je tudi, da je pomembno, da se zavedamo, da moramo pomagati svojim staršem, saj so tudi oni skrbeli za nas. Sogovornica je dejala, da je bila skrb za starega človeka težka in naporna, saj ga je težko dvigovala in kakorkoli premikala.

Najtežje je bilo poskrbeti za osebno higieno starega človeka. Velik problem pri skrbi za starega človeka predstavljajo neprilagojena stanovanja, predvsem neprilagojene kopalnice.

Sogovornica je dejala, da je težava tudi v tem, ker je sama bolna in se ne bi smela tako naprezati pri skrbi za starega človeka: »*Jaz sploh ne bi smela dvigovati, saj sem imela operacijo na očeh.*« (B14). V preteklosti pa je prihajalo tudi do številnih dogodkov na osebnem področju, ki so oteževala skrb za starega človeka. Sorodnici je bilo težko skrbeti za svojo mater, ko pa jo je v preteklosti zapustila in odšla živeti drugam. Dejala je, da je zaradi težke skrbi za starega človeka tudi občutno shujšala. Skrb za starša pa pogosto ni bila edina skrb, saj se je zgodilo, da so morali doma poskrbeti tudi za svojo taščo ali tasta.

Sogovornica je dejala, da so bili dnevi zelo naporni in so pri njej zapisani v slabem spominu. Pri večini pa se je pojavila tudi napetost, izčrpanost, stres in pomanjkanje dobre volje. Sorodnici sta povedali, da sta skrb za starega človeka občutili kot skrb za otroka: »*Skrb sem občutila, kot da bi skrbela za dva otroka.*« (C34). Sogovornica pa je dejala, da je skrb za starega človeka dojemala kot dolžnost in ji zato ni bilo težko skrbeti zanj. Skrb je bila porazdeljena med štirimi otroki in so se tako pri skrbi izmenjavali. Pomoči staršem tudi nikoli ni obravnavala kot obliko skrbi, temveč kot obisk staršev. Je pa velikokrat občutila slabo vest, ker je njena sestra prevzemala največji del skrbi za starša. Sogovornica je povedala, da je bila skrb za njeno taščo zelo naporna. Na začetku skrbi ni pojmovala kot naporene, potem, ko je telo postalo fizično izčrpano, pa je skrb le še stežka zmogla. Ves čas jo je skrbelo, kaj bo kuhala svoji tašči, saj je bilo zelo izbirčna jedka. Tašča pa je zapadla tudi v negativno razmišljanje, kar se je poznalo na ravnanju do vprašane: »*Tudi sama je zelo zapadla v negativne misli, ki so se kazale v njenem obnašanju.*« (D44). Skrb za taščo je dojemala kot zelo zahtevno, saj je bilo težko zadovoljiti vse njene potrebe. Težko pa ji je bilo tudi, ker je morala ves čas ostajati doma in se je počutila izolirano od okolice. Ker je bila ves čas le doma, se je začela tudi slabo počutiti. Vendar ni nič spremenila, saj ni mogla pustiti starega človeka samega doma, da se mu ne bi kaj pripetilo. Nenehno je bila obremenjena z občutki strahu glede dogodkov, ki bi se lahko staremu človeku pripetili v domačem okolju.

Sogovornica je dejala, da ji je bilo zelo težko oditi na dopust in pustiti mater samo v njihovem domu. Težko jim je samim skrbeti za starega človeka. Skrb je toliko težja, če je potrebno poskrbeti za dva starša, potrebna pomoči. Sogovornica je dejala, da ji je bilo zaradi službe in svoje družine težko skrbeti še za starega človeka, ki je živel v svojem domu: »*Je bilo pa ubijajoče, saj imam zelo naporno službo in sem odsotna večji del dneva.*« (C36). Skrb za mamo je bila vir živčnosti in velikega stresa, saj je domov prihajala zelo pozno.

Sogovornica je povedala, da je s tem, ko je pomagala materi, tvegala svoj zakon. Vseeno je rada skrbela zanjo, četudi je bila zelo stroga pri nadziranju opravljanja gospodinjskih opravil, ki so morala biti natančno in hitro urejena. Ta strogost je pri vprašani povzročala utrujenost in občutke jeze. Sorodnica je dejala, da ji skrb za starega človeka ni predstavljala bremena, saj je k njej hodila bolj na pogovore. Tudi vedno, ko se je odpravljala k njej, ji je bilo to v veliko zadovoljstvo in veselje. Sogovornica je povedala, da je bil njen oče zelo nezadovoljen z njeno skrbjo zanj: *»Ves čas je bil slabe volje in jezen na vse nas, najbolj pa je bil jezen nase.«* (J31). Ves čas je tudi kritiziral njeno delo. To nezadovoljstvo pa je bila predvsem posledica slabega sprejemanja bolezni, ki je povzročila, da je pristal na invalidskem vozičku. Skrb je občutila kot naporno, ker oče ni želel sodelovati. Upiral se je umivanju in vožnji z invalidskim vozičkom. Sogovornici pa je bilo težko tudi usklajevati skrb in njeno družinsko življenje, saj je bila ves čas razpeta med očetom in svojo družino. Ko je imela občutek, da ni storila dovolj, pa so se pojavili občutki slabe vesti.

Sorodnice so živele skupno življenje s starim človekom. Povedale so, da so se za skupno življenje s starim človekom odločile pred odhodom v dom. Vendar so dejale, da je bila skrb prenaporna. Ostale so povedale, da niso živele skupaj s starimi ljudmi, temveč so jih obiskovale in jim pomagale pri vsakdanjih opravilih. Vloga sorodnic pri skrbi za starega človeka je bila pomembna, predvsem pri pomoči opravljanja vsakdanjih opravil. Odločile so se tudi, da star človek pride živeti v njihovo stanovanje, da mu ne bi bilo potrebno oditi v dom za stare ljudi: *»Sem jo jaz vzela k sebi, da ji ni bilo potrebno oditi v dom.«* (A7).

Pomoč s strani sorodnikov je bila predvsem v obliki nakupovanja, kuhanja, likanja, urejanja vrta in okolice, hranjenja kokoši, dajanja in odmerjanja zdravil, plačevanja položnic, pospravljanja stanovanja ali njihove sobe. Sorodnice so peljale starega človeka tudi na druženje z njihovimi prijatelji. Nekaterim starim ljudem je bilo potrebno pomagati pri vzdrževanju osebne higiene. Tako so jih umivale, menjavale plenice, jih strigle in jim prale oblačila. Sorodnice, ki niso živele skupaj s starim človekom, so jim vnaprej pripravile kosila in jim jih dale v zamrzovalnik. Enkrat na teden so jim pospravile in prezračile stanovanje. Pomembna pa je bila tudi vožnja starih ljudi k zdravniku in spremljanje njihovega hranjenja. Sorodnice so skrbele tudi za razvedritev starih ljudi in so jih večkrat odpeljale na kakšen izlet. Niso pa stari ljudje potrebovali le opravljanja gospodinjskih opravil, temveč tudi nekoga, s katerim so se pogovarjali in skupaj preživljali čas. Na to

pokaže naslednja izjava: *»Zelo je potreboval družabnika, zato sem bila zelo veliko z njim.«* (J5).

Sogovornica je povedala, da se je spremenila vloga pri skrbi za njenega očeta, saj je prej zanj skrbela njena mati. Ko pa je njena mati odšla v dom za stare ljudi, je skrb za očeta prevzela sama. Povedala je, da ji je bilo težko usklajevati službene obveznosti in skrb za očeta, zato se je odločila za pomoč na domu. So pa sorodnice pri skrbi za starega človeka potrebovale pomoč svojih partnerjev. Pomagali so jim pri vzdigovanju starega človeka in pri umivanju. Svoje starše so obiskovale večkrat na dan ali nekajkrat na teden.

Sogovornica pa je povedala, da je svoja starša obiskovala enkrat na štirinajst dni in jima takrat postorila, kar je bilo potrebno. Redkejši obiski sorodnic so bili predvsem pri starših, ki so živeli še z enim izmed svojih otrok. Za to, da je sorodnica skrbela za svoja starša, sta ji dajala denar, ki je služil za njeno preživetje: *»Tudi jaz sem potrebovala njun denar v zameno za mojo pomoč.«* (F41).

Pomoč sorodnic pa je bila pomembna tudi za ostale sorojence, pri katerih je živel star človek. V družini, kjer je bilo več potomcev, je bila skrb za njihove starše deljena. S sorojenci so se dogovorili, kateri del skrbi bodo prevzeli, da ni bilo vse breme na sorodniku, pri kateremu je živel star človek. Po odhodu v dom je sorodnica postala veliko bolj aktivna pri skrbi za starega človeka. Nekateri sorojenci niso želeli pomagati pri skrbi za svoje starše. Pojavile so se grožnje z odhodom v dom za stare ljudi ali pa se sorojenec zaradi preteklih konfliktov ni želel vključevati v oskrbo svojih staršev: *»Imam še sestro, ampak ni želela pomagati staršema zaradi preteklih konfliktov.«* (F2). Sorodnica je povedala, da brat, ki je vzel njuno mater v svoje stanovanje, zaradi službe ni mogel skrbeti zanjo. Tako je tudi do dvakrat na dan hodila v njegovo stanovanje, kjer je skrbela za svojo mater.

Sorojenci so pomagali pri gospodinjskih opravilih, peljali starega človeka k zdravniku, ga strigli, preoblačili, umivali, mu dajali zdravila in menjavali plenice. Sogovornica je dejala, da je bila zelo pomembna pomoč njenega brata, saj je skrbel za starega človeka tiste dni, ko sama ni morala prihajati k njemu: *»Pri opravilih pa mi je pomagal tudi moj brat, ki je prihajal tiste dni, ko jaz nisem mogla.«* (G5). Sorodnica je bila jezna na svoje sorojence, saj se niso vključevali v skrb za starega človeka. Za sorodnice pa je pomembna tudi pomoč starega človeka pri vsakdanjih opravilih. Nekateri stari ljudje so kuhali ostalim družinskim članom in prispevali denar za različne stroške.

Po odhodu starega človeka v dom imajo več časa zase in za svojo družino. Na to kaže naslednja izjava: *»Ves tisti čas, ki sem ga namenila moji mami, ga sedaj namenjam mojemu možu in otrokom.«* (H24). Druge sorodnice pa imajo enako ali manj časa po odhodu svojega starša v dom. Sorodnica je povedala, da je zdaj morala začeti kuhati kosila, saj ji prej zaradi pomoči starega človeka ni bilo potrebno. Dejala pa je, da ima zdaj manj skrbi. Več se lahko začnejo posvečati tudi sebi, pazijo na svoje zdravje in počnejo stvari, ki jih prej niso mogle. Izboljša se je tudi njihovo zdravje, ki je bilo zaradi skrbi preveč obremenjeno. Sogovornica je dejala, da je ponovno svobodna in se zopet lahko družijo s svojimi prijateljicami: *»Na kavo s prijateljicami.«* (D52). Povedala pa je tudi, da zdaj lahko obišče svojega sina, za kar prej ni imela časa. Je pa povedala, da se je po odhodu starega človeka počutila osamljeno, saj ob sebi ni imela ljudi, katerim bi se lahko potožila. Konec je tudi psihične obremenjenosti s skrbjo. Pogosto sorodnice niso prepoznale znakov, ko so njihovi starši zboleli za demenco, zato so se začele izobraževati o bolezni.

4.4. Odnos med sorodnikom in starim človekom po odhodu v dom za stare ljudi

Sorodnica je povedala, da ni imela veliko stikov s svojo materjo, saj jo je kot otroka zapustila: *»Prej sva imeli zelo malo stika, saj me je zapustila kot majhno deklico.«* (B16). Vmes se je odločila, da jo poišče, tako da sta se enkrat letno srečevali. Preden ni prevzela skrbi za njo, je sploh ni poznala in njun odnos je bil hladen in odtujen. Na začetku ji je bilo zelo neprijetno v njeni bližini. Zamere, ki jih je gojila do matere, so bile zelo močne in ves čas prisotne. Čutila pa je tudi močno jezo, ker jo je tako z lahkoto zapustila. Tudi druga sorodnica je dejala, da njen odnos z materjo še zdaleč ni bil idealen. Pogosto sta se prepirali in se tako počasi odtujili druga od druge. Trudila se je, da bi bilo preprirov manj in se je zato v veliki meri prilagajala svoji materi. Ko je prihajalo do novih preprirov, se je zadržala in počasi sprejela, da se njena mati ne bo nikoli spremenila.

Sogovornica je povedala, da v odnosu s starši ni bilo nikoli prisotne empatije in pogovorov o čustvih drugega. S taščo pa sta se vedno dobro razumeli in si stali ob strani, ko je umrl sogovorničin mož: *»Ko je umrl moj mož, sva si stali ob strani.«* (D25). Sorodnica je bila jezna na svojo mamo, ko ni prepoznala znakov demence, in je slabo sprejemala njen nov način obnašanja. Imela je dober odnos s svojo materjo, vendar pa jima je primanjkovalo časa za pogovore, saj ko je bila pri njej, se je trudila narediti čim več stvari. Sorodnica je

dejala, da je slabo komunicirala s svojo materjo. Njeni materi pa je bilo vseeno zanjo, ko je vedela, da lahko ostane brez vsega. Sogovornici sta povedali, da sta se dobro razumeli s starim človekom. Veliko sta se pogovarjali in se kljub kakšnemu konfliktu dobro razumeli in bili navezani druga na drugo.

Odhod v dom pa prinese številne spremembe v medsebojnih odnosih. Pri sorodnici ni prišlo do sprememb v medsebojnem razumevanju, saj je pogosto prihajala v dom za stare ljudi: *»Tako pogosto sem hodila k njej, da ni bilo nobene opazne spremembe v odnosu.«* (A15). Materi je kupila tudi telefon, da sta na ta način ohranjali stike. Zelo pogosto sta komunicirali, četudi je bila tisti dan na obisku, sta se še slišali po telefonu. V preteklosti je bil njeni materi bolj pomemben njen sin, sedaj pa sta se vprašana in njena mati z odhodom v dom veliko bolj povezali. Čutila je mamino ljubezen in hvaležnost, ker je ni pustila same. Prisotnih pa tudi ni bilo nobenih zamer ali obtoževanj zaradi odhoda v dom za stare ljudi. Tudi pri sogovornici ni prišlo do sprememb v odnosu s starim človekom. Odhod v dom ju ni zbližal, glede odhoda v dom pa tudi ni bilo zamer. Se pa pogosto zgodi, da je mati ne pozna, ko pride k njej na obisk.

Pri sorodnici pa je v odnosu s starim človekom prišlo do večjih sprememb. Star človek jo je obtoževal in napadal zaradi odhoda v dom. Pogosta so bila razna obtoževanja, očitki in vpitje. Ko je prihajala v dom, jo je star človek napadal in nanjo vpil, zelo pogosta pa so bila tudi razna zmerjanja: *»Ves čas me je napadala in obtoževala, ker sem jo dala v dom.«* (C21). Pri sogovornici ni prišlo do sprememb na slabše v njunem medsebojnem odnosu. S starši se je začela bolj razumeti. Vsi pa so se tudi trudili, da bi razumeli čustva ostalih. Povedala je tudi, da so se začeli več pogovarjati in bolj skušali razumeti drug drugega. Njen oče je prenehal ukazovati in postal bolj potrpežljiv in strpen. Tudi zamer s strani staršev ni bilo nikoli. Na drugi strani pa se je njen odnos s taščo spremenil na slabše. Njena tašča je z odhodom v dom postala zelo negativna, kar je bilo vzrok številnim preprirom. Vendar tašča še vedno spodbuja, da bi drugače sprejemala življenje okoli sebe. Na začetku življenja v domu je bilo prisotno tudi manipuliranje tašče s sorodnico. Vendar pa ji sedaj tega ne dopušča več: *»Na začetku me je povlekla v to njeno igro in je manipulirala z mano.«* (D31). Tašča ji pogosto očita, da se do nje grdo obnaša, vendar je takšno ravnanje ne prizadene več.

Sorodnica je dejala, da je odhod v dom povzročil, da se je njun odnos bolj utrdil. Odhod ju je zbližal in tudi njuna medsebojna komunikacija se je spremenila na boljše. Lažje sta se

pogovarjali o določenih stvareh, kar se prej nista znali. S strani starega človeka se tudi niso pojavljale nobene zamere. Sorodnica je povedala, da ji je star človek očital odhod v dom za stare ljudi. Njena mati je imela demenco in ko je bila spet v stiku z resničnostjo, ji je očitala dejstvo, da je v domu za stare ljudi. Sogovornica pa je dejala, da se je odnos z njeno materjo po odhodu v dom vidno izboljšal. Njuni pogovori so postali bolj prijateljski: *»Najini pogovori so postali še bolj prijateljski.«* (G14). Dejala je, da sta se zblížali. Tudi ni bilo izraženih nobenih zamer in očitaj s strani matere. Sorodnica pa je v slabih odnosih s svojo materjo, ker je njena mati zaradi konfliktov z možem sorodnice odšla v dom za stare ljudi: *»Z mamó sva trenutno v zelo slabih odnosih.«* (H8). Tudi nima namena, da bi to dejanje kdaj oprostila svoji materi. Pravi, da ko se samo spomni nanjo, postane zelo živčna. Počuti se zavrženo s strani lastne matere. Dejala je tudi, da ji je mati uničila življenje, zato z njo ne želi nobenih stikov. Do nje občuti le sovraštvo.

Sogovornica je dejala, da odkar je njena mati v domu, ima občutek, da jo ta še bolj potrebuje: *»Imam občutek, da sedaj, ko je v domu, me bolj potrebuje.«* (I16). Zato sta še bolj povezani, kot sta bili kadarkoli prej. Med njima se odvija več osebnih pogovorov. Mati ji odhoda v dom ni nikoli zamerila. Sogovornica je povedala, da sta po odhodu v dom z očetom začela slabše komunicirati, zato mu tudi ni znala pomagati. Ko pa je njen oče sprejel življenje v domu, so se začele pojavljati tudi spremembe v njunem odnosu. Sedaj se spet odprto pogovarjata o vseh stvareh in zopet sta postala prijatelja ter zaveznika. Sogovornica pa mu predstavlja tudi edini stik z zunanjim svetom. Oče ji ni nikdar zameril, da je moral oditi v dom: *»Oče mi ni zameril tega, da je moral oditi v dom.«* (J53). Po nekaj mesecih življenja v domu ji je očital le, da ga je želela izolirati, ko je zanj izbrala enoposteljno sobo. Zameril pa ji je, da ni bila iskrena z njim, ko ni več zmogla skrbeti zanj. Pri številnih starih ljudeh je prišlo tudi do sprememb v obnašanju, ko so zapustili svoje domače okolje. Povedale so, da je star človek začel zavračati zaposlene in hrano. Pojavila se je nesramnost do zaposlenih in velika negativnost. Sogovornica pa je povedala, da se je njena mati začela obnašati agresivno in napadalno.

4.5. Vpliv stroškov oskrbe na življenje sorodnikov starega človeka

Sorodnica ima zelo nizek dohodek, zato je bilo na začetku zelo težko, ko sta morala z bratom doplačevati vsak po 160 evrov. Prisiljena je bila varčevati in tudi občutno zmanjšati

število dopustov: *»Tudi z možem ne greva več dvakrat na leto v toplice, ampak samo enkrat na dve leti.«* (A32). Pazila je tudi, da ni preveč denarja potrošila v trgovinah. Povedala je, da je zelo pogrešala kakšen dodaten oddih ali novo oblačilo. Začela je tudi delati na črno, da je lahko pokrila svoj del oskrbe in pomagala svoji hčerki. Vsak mesec jo je bilo zelo strah, kako bo pokrila vse stroške. Sta pa kasneje z bratom zaradi denarne pomoči začela doplačevati manj. Sogovornica je dejala, da se je težko spoprijemala tudi s stroški oskrbe. Plačevati pa je morala še pomoč na domu za svojega očeta. Velik del njene plače je šel za stroške, povezane z njenima staršema. Ker je bila samohranilka, se je morala preseliti v manjše stanovanje, mora pa tudi ves čas varčevati, če bi se materi slučajno poslabšalo stanje. Zato je zmanjšala tudi priložnostne dejavnosti svojih otrok: *»Zmanjšala sem tudi aktivnosti otrok, tako da ima vsak od njiju le še po eno aktivnost, s katero se ukvarja.«* (C31).

Sogovornici ni potrebno doplačevati oskrbe, saj imajo tako starša kot njena tašča dovolj velike pokojnine za pokritje stroškov. Se je pa znašla v težavah, ko je tašča odšla v dom, saj je izgubila denar, ki ga je prejemale od tašče. Tako je morala najti štiriurno službo. Sogovornica dodaja del denarja za oskrbo njene matere, vendar ji to ne predstavlja dodatnih težav. Sorodnica je povedala, da sta starša prodala svoje stanovanje, ko sta odšla v dom za stare ljudi. Ko se je denar porabil, bi morala sama doplačevati, vendar ker nima svojega dohodka, namesto nje del oskrbe prevzema tamkajšnja občina. Zaradi dodatnega stroška je morala sorodnica prositi svojega bivšega moža, da se preseli nazaj v njeno stanovanje: *»Ker je strošek tako visok, moj dohodek pa tako nizek, sem morala v svoje stanovanje nazaj vzeti mojega bivšega moža, da si deliva stroške.«* (G24). Pojavila se je grožnja, da bi izgubila svoj dom, ker ni zmogla plačati vseh stroškov. Povedala je, da ji je dodatek, ki ga je morala začeti plačevati, znatno zmanjšal kakovost življenja. Prenehala je kupovati oblačila, sestra pa ji pomaga s tem, ko ji prinese meso in zelenjavo.

Sogovornici ne doplačujeta oskrbe, saj ima star človek dovolj denarja za pokritje stroškov. Sorodnica pa mora doplačevati znesek v višini 250 evrov. Znesek se ji zdi zelo velik, zato se je odločila za dopolnilno dejavnost, ki zadostuje za pokritje stroškov v povezavi z domom za stare ljudi: *»Ko sem videla, da nama z možem ostane res malo denarja, sem se odločila, da se začnem ukvarjati z dopolnilno dejavnostjo na kmetiji.«* (J26).

4.6. Vrste pomoči, namenjene sorodnikom starega človeka po odhodu v dom za stare ljudi

Sorodnicam so bile na voljo različne oblike pomoči. Pogovori so bili vir tolažbe. Podpora moža je bila zelo pomembna skozi celoten proces odhajanja starega človeka v dom.

Pomembni pa so bili tudi pogovori s prijateljicami, ki so jim stale ob strani. Sorodnici je bila pomembna opora šefinje in negovalke, ki sta ji svetovali v težkih trenutkih.

Pomembna pa je bila tudi vloga družinske zdravnice, ki je razumela in poznala njeno situacijo. Je pa dejala, da ko ji je bilo hudo, je bila rada sama, kar pa se je kasneje izkazalo za napačno spopadanje s težavami. Sogovornici so bili pomembni pogovori z njenim bratom, da je dojela, da se je odločila pravilno. Sorodnica pa je dejala, da so ji po doživetju živčnega zloma predpisali antidepresive, ki pa jih ni uživala, temveč je raje odšla na bolniški dopust. V veliko pomoč ji je bilo tudi sproščanje v naravi in zaupanje psihiatrinji ter podpora njenega moža.

Pri sogovornici je njen mož prevzel vsa gospodinjska opravila, ves čas jo je tudi spodbujal k druženju z njenimi prijateljicami: *»Ves čas me je spodbujal, naj se malo sprostim, grem ven s prijateljicami na kavo in pogovor.«* (I63). Sogovornici so bili v veliko oporo in tolažbo sorodniki starih ljudi, ki so doživljali podobne dogodke. Večina sorodnic je povedala, da se nihče ne zanima za sorodnikovo doživljanje in njihov položaj: *»Pogrešala pa sem tudi to, da se nihče ne zanima za nas sorodnike, kako mi doživljamo to skrb in kako vpliva na nas.«* (D80). Sorodnica se je znašla v težkem položaju, nikjer pa ni dobila nikakršne pomoči. Zaradi pomanjkanja denarja se je morala preseliti k svoji nečakinji.

Nihče tudi ne nadzoruje, ali je skrb sorodnika za starega človeka ustrezna in kakovostna. Sogovornica je dejala, da nikomur ni mar za sorodnikovo doživljanje odhoda v dom za stare ljudi. Potrebovale bi pogovor, ki bi njim in staremu človeku pomagal razumeti razloge in sam odhod v dom za stare ljudi. Pomemben pa bi bil tudi pogovor z nekom, ki je že odšel v dom, da bi z njimi delil svoje doživljanje. Sorodnica je doživljala stisko zaradi obtoževanj starega človeka, ker je moral oditi v dom. Morala je oditi na prisilni dopust, saj je doživljala zelo velik stres. Pojavila pa so se tudi obtoževanja s strani njenega očeta. Še vedno slabo prenaša in jo je strah negativnega obnašanja njene matere.

Sorodnice obiskujejo klub svojcev: *»Ko je v našem domu ustanovil klub svojcev, sem začela obiskovati tudi tega.«* (D93). Na začetku so imeli izobraževanje, ki je bilo

pomembna podlaga za ustanovitev in nadaljevanje skupine za samopomoč. Za članice skupine je pomembna podpora, opora, pomoč, razumevanje, sočustvovanje, vzpostavitev prijateljskih vezi, razpravljanje o krivdi in ostali pogovori, ki potekajo v skupini. Sogovornica je povedala, da ji je bila predvsem na začetku zelo pomembna pomoč, ki jo je prejela od skupine. V skupini se je razvilo prijateljsko vzdušje in odprt prostor, kjer lahko spregovorijo tudi o težavah iz zasebnega življenja. Za vzdušje in funkcioniranje skupine je zelo pomemben zaupen odnos.

Za sorodnice je bilo pomembno, da so se lahko zaupale ljudem, ki so doživljali podobne izkušnje, saj jih ni nihče razumel tako dobro kot prav oni. Izobraževanje pa jim je omogočilo, da so pridobile ogromno novega znanja za boljše spopadanje s svojimi težavami in za pomoč ostalim članom skupine. Sogovornica je povedala, da so bili njeni obiski skupine zelo pomembni za izboljšanje njenega duševnega zdravja. Veliko so tudi razpravljali o krivdi, ki je mučila vse člane skupine. Posledično si je lahko ena izmed članic tudi odpustila in šla počasi naprej. Sogovornica je dejala, da ni imela prijateljev, dokler ni začela obiskovati skupine za samopomoč. Člani so drug drugemu opora v vseh življenjskih obdobjih.

Sorodnice so povedale, da so jim socialne delavke pomagale pri izpolnjevanju obrazcev, ki so jih potrebovali za odhod v dom za stare ljudi. Svetovale so tudi v primerih zmanjšanja plačila oskrbe, informirale so o sprejemu v dom in značilnostih življenja v domu ter urejanju skrbništva nad starim človekom. Večina sorodnic je odhajala na pogovor k socialnim delavkam, vendar brez prisotnosti starih ljudi. Sogovornici pa je socialna delavka tudi razkazala njihov dom za stare ljudi. Po odhodu starega človeka v dom so bili pogovori s socialno delavko za vprašane pogost vir tolažbe: »*Velikokrat potolažila.*« (A76).

Sorodnica je povedala, da jo socialna delavka spodbuja, da se pogovarja s svojo materjo. Ji pa socialna delavka podporo nudi tudi skozi pogovore o starem človeku. Pogovarjajo se večinoma o stanju in odnosih s starimi ljudmi. Socialne delavke mnogim nudijo tolažbo in oporo, prisotno pa je tudi obveščanje sorodnic o stanju starega človeka. Sorodnici pa so manjkali pogovori in odrazi sočutja s strani socialne delavke: »*Od nekoga zaposlenega v domu, ki ima za sabo ogromno prihodov, bi pričakovala vsaj kakšen odraz sočutja ali možnosti za pogovor.*« (J73).

4.7. Potrebe po pomoči sorodnikom starih ljudi

Sorodnice so dejale, da so pogrešale pogovore, povezane z doživljanjem odhoda v dom za stare ljudi. Predvsem bi potrebovale pogovore z ljudmi s podobnimi izkušnjami.

Pogovarjati so se želele o zamerah in dolžnostih skrbi za starega človeka. Pogrešale so tudi podporo in oporo svojih partnerjev in otrok. Sogovornica je povedala, da je pogrešala, da bi jo nekdo podprl, da bi tako prej zbrala pogum za odhod starega človeka v dom: *»Da bi me nekdo podprl, da bi se hitreje odločili, da bi dali mamo v dom za stare ljudi.«* (B70).

Potrebovala pa bi tudi več vpetosti svojega očeta v odločitev o odhodu njene matere v dom. V celotnem procesu je pogrešala predvsem očetovo mnenje. Tudi ni imela nikogar, ki bi jo razumel in kateremu bi lahko zaupala svoje strahove in skrbi. Počutila se je zelo osamljeno. Sorodnice bi potrebovale nekoga, ki bi mu lahko izlile svoja čustva, ki so jih v tistem času težila. Sogovornica je dejala, da bi potrebovala denarno pomoč, da bi lahko po odhodu starega človeka v dom živela lažje. Slabo se je spopadala s svojimi zamerami in ji še dandanes krojijo ter upravljajo življenje: *»Zamere mi še vedno vsak dan upravljajo moje življenje.«* (H35).

4.8. Pogled sorodnikov na lastno staranje

Sorodnica staranje dojema kot nujo in naravni del življenja: *»Staranje jemljem kot nekaj nujnega.«* (A95). Pomembno je, da se izkusi tako mladost kot tudi starost. V mladosti je vedno vse načrtovala vnaprej, zdaj pa se prepušča vsakodnevnemu toku. Tako pa je tudi bolj umirjena. Ostale sogovornice se ne bojijo staranja. Starost je potrebno sprejeti kot del življenja. Na posamezniku je, kako se bo odločil, da se bo spoprijel s starostjo. Naslednja sogovornica odriva misel na starost, se je pa v svojem domu odločila za prilagoditve, ki jih bo potrebovala v starosti.

Povedale so, da se zavedajo bližine starosti, vendar tega ne sprejemajo negativno.

Poudarjajo pa tudi pomembnost odnosov z drugimi ljudmi. Sogovornica se zelo boji starosti in tudi odriva misli, povezane s staranjem: *»Ne razmišljam o starosti.«* (D116).

Pravi, da je starost lahko lepa in ustvarjalna. Vendar pa njena starost ni kakovostna. Trdijo tudi, da zaradi prezaposlenosti nimajo časa, da bi razmišljale o starosti. Sogovornica ima

odklonilen odnos do starosti, saj ji starost predstavlja obdobje neaktivnosti. Si tudi ne želi biti stara, če ne bo zmogla skrb zase.

Z odhodom starega človeka v dom pa so sogovornice začele več razmišljati in se zavedati bližine lastne starosti. So pa prisotni številni strahovi pred bližajočo starostjo. Sorodnice se v starosti bojijo smrti svojih partnerjev: »*Najbolj pa se bojim moževe smrti.*« (J98). Bojijo se negibljivosti, odvisnosti, onemoglosti, nesamostojnosti, bolezni, skrbi glede plačevanja doma za stare ljudi, negotove prihodnosti, osamljenosti, neozdravljive bolezni in priklenjenosti na posteljo. Strah pa jih je tudi nepričakovanih dogodkov v starosti. Imajo tudi različen odnos do starih ljudi. Pravijo, da ima družba negativen odnos do starih ljudi. Starega človeka se pogosto diskriminira in izolira od preostale družbe. Stari ljudje imajo slab položaj v družbi, ta pa jih vztrajno odriva. Sogovornica je dejala, da so stari ljudje zlobni. Sorodnice so povedale tudi, da je v starosti treba skrbeti zase. Poudarjajo fizično aktivnost in potrebo po psihičnem ravnovesju. Vse si želijo biti v starosti samostojne, neodvisne in aktivne. Želijo si, da bi se lahko samostojno gibale, da bi bile vitalne in zdrave. Poudarjajo pa tudi pomembnost zdravja v starosti: »*Če bom zdrava in vitalna, ko bom stara, potem takoj podpišem.*« (J95).

Ko so se sorodnice skupaj s starim človekom odločile za odhod v dom, so se obrnile na center za socialno delo, domsko socialno delavko, direktorico doma ali pa na prijatelja oziroma znanca. Sogovornica se je odločila za skupen pogovor s svojo materjo o odhodu v dom. Odločitev o življenju v domu je sprejela njena mati sama: »*Vendar se je odločila, da bo odšla.*« (A54). Želja sogovornice pa je bila, da mati ne bi odšla v dom. Sorodnica je povedala, da je dvomila v pravilnost odločitve odhoda starega človeka v dom, je pa tudi dvomila o verodostojnosti materine želje za odhod v dom. Naslednja sogovornica pa je dejala, da so se za odhod v dom odločili brez prisotnosti njene matere, vendar pa se je mati kasneje strinjala z odhodom v dom in ni nasprotovala odločitvi.

Sorodnica je povedala, da se je njena mati vedno upirala ideji, da bi odšla v dom. Tako je v njenem imenu odločitev sprejel njen oče: »*Sedaj, ko pa jo je tako mučila demenca, sem se s privoljenjem očeta odločila za odhod v dom.*« (C52). Tudi drugega starega človeka je sogovornica zavedla s tem, ko mu je lagala o odhodu v dom. Tudi tašča sogovornice se je strinjala z odhodom v dom. Naslednji sorodnici sta povedali, da se je star človek strinjal z odhodom v dom. Odločitev pa so sprejeli šele po skupnem pogovoru. Stari ljudje so razumeli stisko, da sorodnice ne morejo več skrbeti za njih. Sorodnica pa je dejala, da ni

sodelovala pri odločitvi za odhod v dom za stare ljudi. Večina od njih se je pozanimala o značilnostih življenja v domu za stare ljudi. Informacije so pridobile od prijateljev, ki so že imeli sorodnika v domu, ali pa so se obrnile naravnost na socialno delavko doma. Sorodnica je dejala, da je bila s strani svoje sestre slabo obveščena o poteku sprejema starega človeka v dom. Tudi ni imela vpogleda v dom, ki ga je njena sestra izbrala. Sogovornica pa je povedala, da ni dobila nobenih informacij s strani socialne delavke o življenju v domu, ki bi jih lahko prenesla svojemu očetu. Dve sorodnici pa sta povedali tudi, da primanjkuje informacij o denarni pomoči, ki je namenjena starim ljudem, ki živijo v domu za stare ljudi. Razlikuje se tudi odnos vprašanih do življenja v domu za stare ljudi. Sogovornica je povedala, da nima negativnega odnosa do življenja v domu za stare ljudi: *»Ne bojim se življenja v domu za stare ljudi.«* (A104), vendar pa si vseeno želi čim dlje ostati v svojem domačem okolju. Za pokritje stroškov domske oskrbe pa bi z možem prodala svoje stanovanje.

Sogovornica do življenja v domu goji odklonilen odnos. Po njenem mnenju je življenje v domu omejeno in zaprto. Malo je tudi zasebnosti, v instituciji pa hitro izgubiš osebno identiteto. Prej ni nikoli razmišljala o življenju v domu, vendar se je zdaj odločila, da ko bo to potrebno, bo odšla v dom. Tudi druga sogovornica je povedala, da prej ni poznala domov. Mislila je, da so domovi vrsta bolnišnic. Z vpetostjo v življenje doma za stare ljudi je spremenila svoje mnenje. Domovi se ji zdijo odlična oblika bivanja, kjer se staremu človeku zagotavlja varnost. Ni ji pa všeč, da je tako malo kopanja. Večina sorodnic navaja, da si ne želijo biti v breme svojim otrokom, zato bi raje odšle v dom za stare ljudi. Dom si razlagajo kot nujno zlo: *»Dom za stare ljudi sem si vedno razlagala kot nujno zlo.«* (F121).

Pri nekaterih sorodnicah pa se vseeno pojavlja želja, da bi lahko starost preživele v domu za stare ljudi, kjer bi zanje poskrbeli. Omenjajo tudi, da je premalo osebnega stika s stanovalci in ni zadovoljitve potrebe po pogovoru in druženju. Vsem sorodnicam je skupno, da niso razmišljale o življenju v domu, dokler tja ni odšel njihov star človek. Sogovornice pa so dejale tudi, da si ne želijo živeti v domu, saj se jim zdi življenje v domu grozno in neudobno, ljudje pa so pogosto prepuščeni sami sebi. Svoj morebitni odhod v dom si razlagajo kot kazen. Svojo starost si želijo preživeti v svojem domačem okolju. Sorodnica pove tudi, da dom za stare ljudi slabo obvešča sorodnike o stanju starega človeka. Pogosto pa se tudi zgodi, da zaračunajo spremstvo starega človeka, ne da bi prej o spremstvu obvestili sorodnika: *»Enkrat se je kar zgodilo, da mi ni nihče sporočil, da mora mama iti k zdravniku in me sploh niso poklicali in so zaračunali spremstvo.«* (E104).

Ko je star človek odšel živet v dom, je prihajalo tudi do številnih težav. Predpisane so bile prevelike količine zdravil in star človek ni sprejemal življenja v domu. Sogovornica je povedala, da bi rada živela doma, kjer bi zanjo s pomočjo oskrbe na domu skrbeli njeni sorodniki. Vseeno pa je mnenja, da je pomoč na domu bolj namenjena ljudem, ki še lahko poskrbijo zase. Tudi naslednji sogovornici bi si najeli neformalno obliko pomoči na domu. Sorodnica pa je povedala, da ko je skrbela za starega človeka, si ni želela, da bi v njihov dom prihajal tujec in pomagal pri skrbi: *»Nisem pa želela, da bi v naš dom hodili neznanci in mi pomagali pri skrbi zanj.«* (J32).

5. RAZPRAVA

Tipična družinska oskrbovalka je ženska iz generacije »baby boom«, ki je v svojih poznih štiridesetih. Je zaposlena in porabi 18 ur tedensko za oskrbo in pomoč svojim staršem (Kuba 2006: 7). To je potrdil tudi moj raziskovalni del naloge, saj so bili vsi družinski oskrbovalci ženskega spola. Vloga sorodnic pri skrbi za starega človeka pred odhodom v dom za stare ljudi je bila predvsem pomoč pri opravljanju vsakdanjih opravil. Stare ljudi so obiskovale večkrat dnevno ali nekajkrat na teden oziroma mesec. Kjer so stari ljudje živeli še z enim izmed svojih otrok, so bili obiski s strani sorodnic redkejši. Za starega človeka so opravljale nakupe, plačevale položnice, urejale vrt in okolico, hranile kokoši, odmerjale zdravila, pospravljale njihovo stanovanje, kuhale, prale oblačila in likale. Pomagale so jim pri vzdrževanju osebne higiene, menjavale plenice in jih tudi strigle. Ko je bilo potrebno, so starega človeka peljale k zdravniku. Včasih pa so se odločile tudi, da jih odpeljejo na izlet ali na druženje z njihovimi prijatelji. Sorodnice so bile tudi pomembne družabnice starim ljudem. Ko stari ljudje niso zmogli več skrbi zase, so se sorodnice pogosto odločile, da pridejo živeti k njim.

Skrb za odvisnega in slabotnega starega človeka lahko povzroči številne fizične, čustvene in psihične težave. Biti družinski oskrbovalec je zelo težko (Kuba 2006: 21). To sem ugotovila tudi v svoji raziskavi, saj sorodnice niso zmogle dolgo skrbeti za starega človeka in so se odločile za odhod v dom za stare ljudi.

Za sorodnice je bila pomembna pomoč, ki so jo prejele od svojega partnerja. Predvsem so jim pomagali pri umivanju in dvigovanju starega človeka. Sorodnice težko usklajujejo službo in skrb za starega človeka.

Vloga družinskega oskrbovalca pomembno vpliva na službene obveznosti, razporeditev dela ter lastno družinsko in družabno življenje (Kuba 2006: 9).

Stari ljudje pa dajejo svojim otrokom tudi nekaj denarja v zahvalo za skrb, ki jo opravljajo za njih. Vloga sorodnic je pomembna tudi za njihove sorojence, pri katerih živi star človek. Dogovorili so se, kdo bo nosil kateri del skrbi. Med sabo so si razdelili naloge, ki jih je bilo treba opraviti. Zgodilo pa se je tudi, da sorojenec zaradi preteklih konfliktov in zamer ni želel pomagati staremu človeku. Po odhodu starega človeka v dom pa morajo prevzeti tudi skrb za starša, za katerega je prej skrbel star človek, ki je odšel v dom. Za sorodnice pa je

pomembna tudi pomoč starega človeka. Ko so še zmogli, so pogosto skuhali za celotno družino in prispevali denar v družinski proračun. Sorodnice imajo po odhodu starega človeka v dom več časa zase in za svojo družino. Se pa tudi zgodi, da imajo manj časa, saj starega človeka pogosteje obiskujejo v domu ali pa morajo skrbeti še za kakšnega starega človeka. Sorodnice se začnejo več posvečati same sebi, zdravju in spet počnejo stvari, ki jih veselijo, a za njih prej ni bilo časa. Zopet se lahko družijo s svojimi prijateljicami in obiskujejo svoje otroke.

»Obremenjeni svojci si želijo razbremenitve, deloma jo vidijo v odhodu v dom, deloma v tem, da si pomagajo med seboj ali da vključujejo v oskrbo druge ljudi in da si pomagajo s telekomunikacijskimi pripomočki. Vključevanje drugih pomeni vstop tujih ljudi v zelo ranljive odnose, pomeni tudi priznanje nemoči in zastavlja vprašanje, ali dovolj pomagamo bližnjemu« (Flaker *et al.* 2008: 54–55).

Sorodnice so različno dojemale skrb za starega človeka. Večini je bila skrb za starega človeka težka, zahtevna in naporna. Povzročala jim je utrujenost, stres, živčnost in občutke jeze. Predvsem jim je bilo težko takrat, ko je bilo treba starega človeka dvigovati in premikati.

Stres se pojmuje kot izčrpanost telesa, ki pa zelo slabo vpliva na naše psihično in fizično zdravje. Zelo različni so dogodki, ki pripeljejo človeško telo, da se znajde v prijemu stresa. Prihod stresa pa je odvisen tudi od naše razlage zunanjih dogodkov, ki so se pojavili v našem življenju (Pečjak 2007: 82).

Težko je poskrbeti za osebno higieno starega človeka, ki se sam ne more več premikati, saj so stanovanja po večini neprilagojena. Pogosto pa so tudi sorodnice bolne in zaradi tega težko skrbijo za starega človeka. V preteklosti je prihajalo tudi do številnih dogodkov na osebnem področju, ki so oteževali skrb za starega človeka. Težko je bilo skrbeti za starega človeka, s katerim sorodnice niso imele stikov. Kot posledica težke skrbi za starega človeka so se pojavile številne zdravstvene težave. Pride do napetosti, izčrpanosti, stresa in nenačrtovanega hujšanja. Ti znaki se pogosteje pojavljajo pri sorodnicah, ki same skrbijo za starega človeka. Skrb postane še toliko bolj naporna, ko ni možnosti, da bi se telo spočilo in napolnilo z novo energijo.

»Svojci in bližnji so tisti del mreže, ki je v primerih dolgotrajne prizadetosti najbolj prizadeta in oškodovana in potrebuje tudi primerno podporo in pomoč. So negotovi. Zlasti

svojci oseb z demenco imajo v domačem okolju pogosto različne stiske in težave. Če obstaja nevarnost, da bo oseba z demenco doma povzročila požar, svojci organizirajo 24-urno kontrolo razmer. To jih močno psihično obremenjuje, zato poiščejo rešitev v domskem varstvu. Svojci in bližnji tudi ne razumejo vedno situacije. Zlasti svojci oseb z demenco velikokrat ne razumejo, zakaj oseba z demenco bega, ne skrbi več za osebno higieno in prehrano« (Flaker *et al.* 2008: 301–302).

Velikokrat pa se spremenijo tudi osebnostne lastnosti starega človeka, kar še dodatno otežuje skrb za njih. Stari ljudje pogosto ne sprejmejo svoje bolezni, kar se kaže v odnosu do njihovih otrok. Zavračajo skrb svojih otrok in pri njej nočejo sodelovati. Sorodnice se slabo počutijo, ker morajo biti zaradi starega človeka veliko doma. Pogost je občutek izoliranosti od preostale okolice. Se pa izboljša zdravstveno stanje sorodnic, ko star človek odide v dom za stare ljudi. Telo se spočije tako na fizični kot tudi na psihični ravni.

Težko se jim je tudi spominjati časov, ko so skrbeli za starega človeka, saj so jim zaradi težke skrbi zapisani v slabem spominu. Skrb je toliko težja, če je treba skrbeti za dva onemogla starša hkrati. Bojijo se tudi dogodkov, do katerih bi lahko prišlo v domačem okolju. Hitro se zgodi, da star človek pade ali pusti posodo na štedilniku. Skrb za starega človeka pa je tudi lažja, ko pri njej sodelujejo vsi sorodniki.

Bolj ko se staremu človeku poslabša zdravstveno stanje, manj časa družinski oskrbovalec preživi s svojo družino (Kuba 2006: 21). Pojavljajo se slabi občutki zaradi razpetosti med skrbjo za starega človeka in skrbjo za lastno družino. Slaba vest pa se pojavi tudi, ko dobijo občutek, da za starega človeka niso storile vsega.

Odnosi s starim človekom pred odhodom v dom so pogosto konfliktni in nerazumevajoči. Odnos je odtujen in hladen zaradi zamer v preteklosti. Pogosti so prepiri, ki jih med sabo odtujijo. V odnosu primanjkuje sočutja, razumevanja, empatije in opore. Do konfliktov v odnosu pa je prihajalo tudi zaradi spremembe v obnašanju starega človeka. Sorodnice niso vedele, da gre v resnici za bolezen. Druge sorodnice pa so imele dobre odnose s starim človekom, vendar pa jim je primanjkovalo časa, namenjenega druženju in pogovoru. Tudi pri drugih je prihajalo do konfliktov, ki pa niso omajali medsebojnega razumevanja.

Ko star človek zboli ali ne zmore več skrbeti zase, pride tudi do spremembe v odnosu med njimi in njihovimi otroki. Njihov medsebojni odnos lahko postane otežen, predvsem iz

razloga, ker imajo njihovi otroci stran od njih svoj način življenja in ljudi, ki jim morajo posvečati skrb in ljubezen (Pečjak 2007: 90).

Odhod v dom pa pogosto povzroči, da se ljudje med sabo zbližajo in bolj stojijo drug drugemu ob strani. Začeli so se več pogovarjati in bolj uživljati v vloge in doživljanja drugih. Prisotnega pa je tudi več razumevanja drug drugega. Pojavita se tudi večja potrpežljivost in strpnost v medsebojnem odnosu. V odnosih pa je prihajalo tudi do zamer in očitaj po odhodu v dom za stare ljudi. Stari ljudje začnejo napadati, obtoževati, zmerjati in vpiti na svoje otroke. Očitajo jim odhod v dom. Ko pa star človek sprejme življenje v domu, se spremeni tudi njegov odnos do otrok. Takrat spet postanejo prijatelji in zavezniki in lažje se začnejo pogovarjati o osebnih stvareh. Pogosto se spremeni obnašanje starih ljudi. Ti zapadejo v negativna razmišljanja, ne sprejemajo novega okolja, hrane in zaposlenih ter začnejo manipulirati s svojimi otroki.

»Kljub poskusom druženja in medsebojne pomoči interesnim aktivnostim pa se stari ljudje tudi v domovih počutijo osamljene, odveč, posebno takrat, kadar jih otroci in vnuki ne obiskujejo. V prvih nekaj letih naj bi jih največ umrlo, kdor preživi »ognjeni krst«, lahko živi še dolgo. Pretirana pomoč (npr. pri hoji) starostniku lahko preprečuje, da bi pokazal to, kar še zmore. Na oskrbovalce vpliva tudi učinek pričakovanja, zaradi tega opazajo pri oskrbovancih tudi stvari, ki jih ne izražajo. Najpomembnejša pa je klima v starostnih domovih: ali se ljudje počutijo svobodne, sproščene, ali pa so pod pritiskom oskrbovalcev, posebno če nimajo dovolj posluha zanje. Ljudje, ki so nekdanj imeli svoje otroke in jih vzgajali, ki so bili na delovnih mestih uspešni in v javnosti ugledni, so še vedno ponosni nase in težko prenašajo zanje ponižujočo disciplino in nekatere neizogibne postopke (npr. da jim bolničarke brišejo zadnjice in menjajo plenice)« (Pečjak 2007: 171).

Se pa marsikateri konflikti nadaljujejo tudi z življenjem v domu. Včasih so tako nepremostljivi, da si jih nobena stran ne želi razčistiti in pozabiti. Skrb za starega človeka pa pogosto vpliva tudi na odnose z ostalimi družinskimi člani. Ko sorodnice skrbijo za starega človeka, obenem postajajo odtujene od svojih partnerjev in otrok. Se pa tudi zgodi, da družinski člani ne razumejo in zamerijo skrb in posvečanje staremu človeku. Pogosti so konflikti s partnerji, ki pa prispevajo tudi k temu, da ločeno nadaljujejo svoje življenje. Drugi pa si med sabo pomagajo in si stojijo ob strani, tako ob skrbi za starega človeka kot ob njegovem odhodu v dom. Spremembe pa se dogajajo tudi v odnosih s sorojenci, ki se po

odhodu starša v dom za stare ljudi pogosto odtujijo. Do trenj pa prihaja tudi v odnosu s staršem, ki je ostal v domačem okolju.

Velik problem v življenju sorodnic predstavljajo visoki stroški oskrbe v domu za stare ljudi. Sorodnice imajo nizke dohodke, ki jim ne omogočajo lahkega pokritja stroškov. Prisiljene so bile začeti varčevati, zmanjšati dopuste, prenehati kupovati oblačila, zmanjšati prostočasne dejavnosti in aktivnosti svojih otrok ter se preseliti v manjše stanovanje. Odločijo se tudi za dodatno službo, dopolnilno dejavnost, ali pa začnejo opravljati delo na črno. Zaradi neplačevanja so pogoste tudi grožnje pred izvršbo in izgubo svojega doma. Pomoč pa jim po navadi nudijo ožji sorodniki, in sicer s tem, ko jim prinesejo hrano ali ponudijo bivališče. Majhno število starih ljudi ima dovolj visoke pokojnine, da lahko sami plačajo oskrbo v domu za stare ljudi. Po odhodu starega človeka v dom pride do številnih čustvenih sprememb pri sorodnicah. Prvi tedni po odhodu so težki in naporni. Sorodnice so žalostne in slabe volje.

»Žalost je odzivanje na našo izgubo. Predstavlja občutek negotovosti, ki je globoko v nas. Naši strahovi pred zapuščenostjo in občutja ranljivosti se dvignejo na površje in nas prisilijo, da se soočimo z njimi. Svet, na katerem smo utemeljili svoj sistem prepričanj, ciljev in življenja na splošno ne obvladujemo več. Počutimo se prestrašeni in izpostavljeni« (Van Praagh 2001: 1).

Ogromno je tudi dvomov o pravilnosti odločitve. Prihaja do prikrivanja resnice in staremu človeku ne povejo, kam v resnici odhaja. Posledično se pri sorodnicah pojavi kup slabih občutkov zaradi prevaranosti starega človeka. Ob odhodu bi potrebovale pogovor s svojimi sorojenci, do katerega pa žal še ni prišlo. Tudi ko že preteče nekaj let, se vsi ne sprijaznijo z življenjem starega človeka v domu in jih še vedno preganjajo boleči spomini. Težko je spremljati človekov odhod od doma, ki ga je zgradil z lastnimi rokami in kjer je preživel celo svoje življenje. Treba je pripravljati tako sebe kot tudi starega človeka na življenje v domu. Slovo so dojemale kot izrazito žalostno, težko pa je bilo tudi spremljati žalost starega človeka ob odhodu. Zgodilo se je tudi, da je sorodnica zaradi slabega sprejemanja odhoda prepričevala človeka, naj se vrne domov. Šele ko so se vprašani sprijaznili z odhodom v dom, se je s tem sprijaznil tudi star človek. Ko star človek izrazi željo po odhodu od doma, se pri sorodnicah pojavi tudi občutek prizadetosti, po drugi pa odhod v dom sprejemajo tudi kot olajšanje in razbremenitev. Prepričane so bile, da so sprejele dobro odločitev, čeprav jim je težko, ko vidijo starega človeka v novem okolju in med

neznanimi ljudmi. Za boljše sprejemanje odhoda v dom pa je bil pomemben tudi pogovor s starim človekom o odhodu.

Pogosta posledica odhoda starega človeka v dom je tudi občutek krivde. Obtožujejo se, ker niso zmogle skrbeti za starega človeka in je zato moral oditi v dom. Nekatere pa se začnejo počutiti krive šele potem, ko jim stari ljudje začnejo očitati odhod v dom.

Odločitev za družinskega oskrbovalca s sabo prinaša tako številne nagrade kot tudi obremenitve. Oskrbovalci, ki so tudi v vlogi družinskega člana, se borijo z dolžnostjo, s krivdo, z novo vlogo v družini, z družinskimi težavami in konflikti ter s slabšanjem svojega zdravja (Kuba 2006: 6).

Vzrok za krivdo pa je tudi smrt starega človeka v domu. Pojavi se obžalovanje, da ni umrl v domačem okolju. Občutki krivde se pojavijo tudi ob negativnih odzivih okolice.

Vprašane doživljajo podobne odzive okolice. Pogosto je širjenje govoric in obsojanje okolice zaradi odhoda starega človeka v dom. Iz okolice tudi ni nobene podpore in pomoči. Začnejo se obremenjevati z govoricami in postajajo vse bolj prizadete zaradi številnih neresnic, ki izhajajo iz okolja.

Sorodnice se počutijo krive iz razlogov, da niso znale pomagati staremu človeku, ko je izgubil nogo, ko je prišlo do demence in ko se je poslabšalo zdravstveno stanje starega človeka. Ob in po odhodu starega človeka prihaja do številnih strahov in dvomov, povezanih z življenjem v domu. Strah jih je bilo, da star človek ne bo sprejel življenja v domu. Strah jih je tudi, kako bo drugi starš sprejel odhod svojega partnerja v dom. Prisoten je bil tudi strah pred poslabšanjem zdravstvenega stanja, fizičnih sposobnosti, strah pred napačno razlago odhoda v dom, strah zaradi ločenosti staršev in smrti staršev. Strah jih je tudi nezadostne količine hrane, ki jo star človek prejema v domu.

Sorodnice pogrešajo pogovore, povezane z doživljanjem odhoda v dom za stare ljudi. Predvsem bi potrebovale pogovore z ljudmi s podobnimi izkušnjami. Pogovarjati so se želele o zamerah in dolžnostih skrbi za starega človeka. Pogrešajo podporo in oporo preostalih družinskih članov. Pogosto nimajo nikogar, ki bi jih razumel, poslušal in podprl na njihovi poti. Pogost je tudi občutek osamljenosti. Ljudem je težko, ko morajo zadrževati vsa svoja čustva. Težko pa se spopadajo tudi z zamerami, ki jih same občutijo do starih ljudi. Zmere hitro začnejo voditi in upravljati njihova življenja.

Sorodnicam so bile na voljo različne oblike pomoči. V pomoč so jim bili pogovori s partnerji ter njihova pomoč in opora. Podpora moža je bila zelo pomembna skozi celoten proces odhajanja starega človeka v dom. Pomembni so bili tudi pogovori s prijateljicami, ki so jim stale ob strani. Bolj strokovna podpora je bila nudena tudi s strani šefinje, družinske zdravnice, psihiatrinje in negovalke. Nihče tudi ne nadzoruje, ali je skrb sorodnika za starega človeka ustrezna in kakovostna.

Čeprav je viden napredek socialne politike v odnosu do družinskih oskrbovalcev, pa je v realnosti še vedno ogromno pomanjkanje podpore ljudem, ki oskrbujejo družinskega člana (Hvalič Touzery 2009: 120).

Sorodnice so zaradi težkega sprejetja morale oditi na dopust in bolniški dopust. Pomagalo pa jim je tudi sproščanje v naravi. Sorodnice so povedale, da ni nikomur mar za njihov položaj in doživljanje odhoda starega človeka v dom. Zaradi pomanjkanja denarja se znajdejo v težkem položaju, ne vedo pa, na koga bi se lahko obrnile.

Različna odrekanja in izgube družinskih oskrbovalcev lahko pogosto vodijo do depresije. Do pojava depresije navadno pripeljejo naslednje izgube: izguba družinskega in osebnega časa, izguba socialnih stikov in zasebnosti, izguba potrpežljivosti ter energije in svojega dohodka (Kuba 2006: 23).

Zato so izredno pomembna oblika pomoči tudi obiski skupine za samopomoč. Na začetku ustvarjanja skupine so imeli izobraževanja, ki so bila pomembna podlaga za ustanovitev in nadaljevanje skupine za samopomoč. Izobraževanje pa jim je omogočilo, da so pridobili ogromno novega znanja za boljše spopadanje s svojimi težavami in za pomoč ostalim članom skupine. Za članice skupine je pomembna podpora, opora, pomoč, razumevanje, sočustvovanje, vzpostavitev prijateljskih vezi in razpravljanje o krivdi. V skupini razpravljajo tudi o problemih, ki se jim zgodijo v zasebnem življenju. Za vzdušje in funkcioniranje skupine je zelo pomemben zaupljiv odnos. Pomembno je, da lahko o svojih težavah govorijo pred ljudmi, ki doživljajo podobne izkušnje. Pomembno je bilo tudi spregovoriti o občutkih krivde, ki so mučili člane skupine. Tako so si lahko tudi odpustili in počasi spet nadaljevali življenje po ustaljenih tirnicah. V skupini za samopomoč pa med srečanji pride tudi do vzpostavitve pristnih prijateljskih vezi.

Sorodnice pogosto obiskujejo starega človeka v domu za stare ljudi. Obiski so vsakodnevni ali nekajkrat tedenski. Se pa dogaja, da zaradi zamer sorodnice ne obiskujejo starega

človeka v domu. Sorodnice na obiskih spremljajo tudi delo zaposlenih. Ko jih kaj zmoti, svoje nezadovoljstvo tudi izrazijo in se pogovorijo z osebjem. Zaposlene opozarjajo na napake, da postanejo bolj natančni pri svojem delu. Preverjajo tudi odmerke zdravil in druga pomembna opravila. Sorodnice opažajo, da je premalo zaposlenih, ki bi staremu človeku omogočali kakovostno življenje. Zaradi površnosti in neodgovornosti pa je pogosto ogroženo človekovo zdravje in življenje. Nekatere sorodnice pa osebo ne želijo očitati ničesar, da ne bi začeli še slabše ravnati s starim človekom.

Vprašane se na različne načine vključujejo v oskrbo starih ljudi v domu. Dvigujejo postelje, skupaj s starim človekom obiskujejo zdravnika in s strani socialne delavke pridobivajo informacije o stanju starega človeka. Prisotne so tudi ob hranjenju, s kremami negujejo telo, prinašajo hrano in zdravila ter opozarjajo na hrano, ki je star človek ne sme uživati.

»Pomembna je prehrana v domovih. Ljudje, ki so bili navajeni jesti težko in mastno hrano, jo zahtevajo tudi v domovih, čeprav škoduje njihovem opešanemu zdravju. Posebne priboljške prinašajo obiskovalci, zato se oskrbovanci brez obiskovalcev počutijo še toliko bolj osamljeni« (Pečjak 2007: 171).

Nameščajo blazine, obuvajo nogavice, obračajo starega človeka, prinašajo obleke in urejajo obiske fizioterapije. Pomembno je tudi obveščanje zaposlenih o navadah starega človeka. V življenje v domu pa se sogovornice vključujejo z obiskovanjem prireditvev, piknikov, predavanj, izobraževanj in ustvarjanjem izdelkov za prodajo v domu.

Pomembna je tudi vloga socialne delavke pred in po odhodu v dom za stare ljudi. Socialna delavka pomaga pri izpolnjevanju obrazcev, pridobitvi denarne pomoči, informira o sprejemu v dom in pomaga pri urejanju skrbništva nad starim človekom. Pomembni so pogovori s socialno delavko, ki so pogosto vir tolažbe. Socialna delavka mnogim sorodnicam zagotavlja podporo in oporo ter jih spodbuja h komuniciranju s starim človekom. S strani socialne delavke pa je prisotno tudi obveščanje sorodnic o stanju starega človeka. Nekaterim sorodnicam primanjkuje pogovori in odrazi sočutja s strani socialne delavke.

»Sodelovanje z družino varuje starega človeka v dobesednem in prenesenem pomenu besede; varuje razpoznavno identiteto in temeljni občutek njegove vrednosti zanj samega in javno, v socialnem okolju« (Čačinovič Vogrinčič 2006: 79).

Sorodnice poudarjajo, da je treba starost sprejeti kot naravni del življenja. Pravijo, da v starosti opuščajo vnaprejšnje načrtovanje in se prepuščajo vsakodnevnemu toku dogodkov. Mnoge načrtujejo prilagoditve v njihovih stanovanjih, ki jih bodo potrebovale v starosti.

Staranje je naloga celotne družbe. V starosti je pomembno in priporočljivo, da se omejimo na majhno število ciljev, ki naj bi bili tudi bolj kratkotrajne narave. Dobro pa je, da ciljem sledimo z upanjem in se opiramo na notranje in zunanje za nas pomembne vire (Grün 2012: 11).

Zavedajo se bližine starosti, vendar tega dejstva ne sprejemajo z odporom. Poudarjajo tudi pomembnost odnosov z drugimi ljudmi. Nekatere pa občutijo strah pred starostjo in posledično tudi odrivajo vse misli, povezane s starostjo. Pogosto si ne želijo dolge starosti, če bi bile v starosti bolne in neaktivne.

»Vsak izmed nas, ne glede na to, koliko smo stari, ima neko videnje svojega zorenja v pozna leta življenja. Mnogi od teh zamisli se oblikujejo skozi mladostniško zorenje in se oblikuje na osnovi naših osebnih izkušenj skozi odnos s starši in njihovimi prijatelji. Naši podzavestni vtisi in pričakovanja so prav tako osnova našega bodočega življenja« (Kristančič 2005: 53).

Z odhodom starega človeka v dom pa so začele bolj razmišljati in se zavedati bližine lastne starosti. Zelo jih je tudi strah smrti partnerja. Bojijo se negibljivosti, odvisnosti, onemoglosti, nesamostojnosti, bolezni, skrbi glede plačevanja doma za stare ljudi, negotove prihodnosti, osamljenosti, neozdravljive bolezni in priklenjenosti na posteljo. Strah pa jih je tudi nepričakovanih dogodkov v starosti. Pravijo, da ima družba negativen odnos do starih ljudi. Starega človeka se pogosto diskriminira in izolira od preostale družbe. Stari ljudje imajo slab položaj v družbi, ta pa jih vztrajno odriva. Velika je želja po zdravju, neodvisnosti, samostojnosti, vitalnosti in aktivnosti.

»V jeseni, smo rekli, je čas za žetev. Tako gre pri staranju za zorenje sadu, ki se ga veselimo, ki ga uživamo, ki oplaja tudi druge ljudi. Sad, ki zori v starosti, želi tudi drugim osladiti življenje. Kdor govori o staranju, ne poroča zgolj o pešajočih močeh, propadu in šibkosti, nasprotno: priložnosti in pozitivne možnosti rasti, zorenja, in izpolnjevanja imamo vse do visoke starosti« (Grün 2012: 11).

Ko so se vprašane skupaj s starim človekom odločile za odhod v dom, so se obrnile na center za socialno delo, domsko socialno delavko, direktorico doma ali pa na prijatelja

oziroma znanca. Prvi stik so sorodnice ustvarile brez prisotnosti starega človeka. Star človek je bil o odločitvi v dom obveščen šele kasneje, z odločitvijo pa se je v večini primerov strinjal. Se je pa tudi zgodilo, da so se za odhod v dom odločile brez pridobitve soglasja starega človeka.

»Odhod v ustanovo je po navadi pobuda drugih, zlasti ljudi iz neposrednega okolja v povezavi s strokovnjaki. Ko se pogovarjamo z ljudmi z demenco, pravijo, da so jim odhod v dom svetovali različni ljudje – znanci, otroci, nečaki, oskrbovalci in strokovnjaki« (Flaker *et al.* 2008: 35).

Večina sorodnic se je pozanimala o značilnostih življenja v domu za stare ljudi. Informacije so pridobile od prijateljev, ki so že imeli sorodnika v domu, ali pa so se obrnile naravnost na socialno delavko doma. Kjer je star človek živel pri sorojencih, so sorodnice slabo vpete v sprejemanje odločitve o odhodu v dom. Občutno pa primanjkuje tudi informacij o denarni pomoči. Različen je tudi odnos do življenja v domu za stare ljudi. Večina ljudi si želi čim dlje ostati v domačem okolju, po drugi strani pa ne želijo biti v breme svojim otrokom. Po večini pa imajo do življenja v domu negativen in odklonilen odnos. Življenja v domu se ne veselijo, saj ga pojmujejo kot omejeno in zaprto. V domovih je tudi malo zasebnosti in v takem okolju lahko hitro izgubiš osebno identiteto. Preden star človek ni odšel v dom, sorodnice niso imele stika s tovrstnimi institucijami. Nekaterim pa se zdi dom dobra oblika bivanja, kjer se staremu človeku zagotavlja varnost in dobro počutje. Prisotno pa je tudi slabo obveščanje sorodnic s strani domov za stare ljudi. V domovih prihaja tudi do številnih težav in sprememb zdravstvenega stanja. Sorodnice stremijo k temu, da bi v starosti najele pomoč na domu, s pomočjo katere bi lahko še naprej živele v domačem okolju. Nekatere pa imajo odklonilen odnos do pomoči na domu, saj si ne želijo, da bi v njihov dom prihajal tujec.

Če skušam kritično ovrednotiti metodologijo, ugotovim, da bi zaradi boljše veljavnosti rezultatov morala pridobiti moške sogovornike. Tako bi pridobila še podatke o značilnostih oskrbe starih ljudi, ki jo izvajajo moški družinski oskrbovalci. Tako bi lahko ustvarila povezave med skrbjo in sprejemanjem življenja starih ljudi ženskih in moških oskrbovalcev starega človeka. Vendar ko sem to poskušala storiti, sta me oba potencialna sogovornika zavrnila. Tako ugotovitve veljajo le za sorodnike ženskega spola, ki skrbijo za stare ljudi in jih zato ne morem posplošiti na sorodnike moškega spola.

6. SKLEPI

- Vloga sorodnic večinoma obsega pomoč pri opravljanju gospodinjskih opravil, pri skrbi za osebno higieno, pri opravljanju zunanjih opravil in vožnjo starega človeka.
- Sorodnice imajo po odhodu starega človeka v dom več časa zase in za svojo družino. Več se začnejo posvečati sebi, zdravju, obiskujejo svoje otroke in zopet počnejo stvari, ki so jih morale zaradi skrbi za starega človeka opustiti.
- Posledice naporne skrbi za starega človeka se kažejo v pojavu zdravstvenih težav, izčrpanosti in stresu. Stari ljudje zaradi bolezni spremenijo odnos do svojih otrok, zavračajo njihovo skrb in pri njej nočejo sodelovati.
- Zaradi skrbi za starega človeka je na udaru odnos med sorodnicami in njihovimi partnerji. V odnosih, kjer ni partnerjeve podpore, prihaja do številnih konfliktov in zamer. Pojavlja se razpetost med skrbjo za starega človeka na eni strani in skrb za lastno družino na drugi strani.
- Odhod v dom za stare ljudi povzroči, da se med sabo zbližajo in drug drugemu bolj stojijo ob strani. Prisotnega je več razumevanja. Pojavita se tudi večja potrpežljivost in strpnost v medsebojnem odnosu.
- Sorodnice imajo nizke dohodke, ki jim ne omogočajo pokritja stroškov. Prisiljene so varčevati, zmanjšati dopuste in prostočasne aktivnosti svojih otrok ter se preseliti v manjše stanovanje. Odločijo se tudi za dodatno službo, dopolnilno dejavnost, ali pa začnejo delati na črno.
- Sorodnice se obtožujejo, ker niso zmogle skrbi za starega človeka. Nekatere pa se začnejo počutiti krive šele potem, ko jim stari ljudje začnejo očitati odhod v dom.
- K občutkom krivde pripomorejo tudi odzivi okolice ob odhodu starega človeka v dom. Odzivi so predvsem negativni. Prav tako iz okolice ni nobenih virov podpore in pomoči.
- Sorodnice je strah, ali bo star človek sprejel življenje v domu in kako bo drugi starš sprejel odhod svojega partnerja v dom. Prisoten je strah pred poslabšanjem zdravstvenega stanja, fizičnih sposobnosti, strah zaradi ločenosti staršev in strah pred smrtjo staršev.
- Sorodnicam so v pomoč pogovori s partnerji in s prijateljicami. Strokovno podporo pa dobijo s strani družinske zdravnice, formalne oskrbovalke in psihiatrinje.
- Skrb za starega človeka je v večini primerov naloga sorodnikov ženskega spola.

- Pomembna oblika pomoči so tudi obiski skupine za samopomoč. Za sorodnice so pomembni: podpora, opora, pomoč, razumevanje, sočustvovanje, vzpostavitev prijateljskih vezi, razpravljanje o krivdi in ostali pogovori, ki potekajo v skupini. Pomembno je, da lahko o svojih težavah govorijo pred ljudmi, ki doživljajo podobne izkušnje.
- Sorodnice na obiskih starega človeka spremljajo delo zaposlenih. Zaposlene opozarjajo na napake, da postanejo bolj natančni pri svojem delu. V domovih je še vedno premalo zaposlenih, kar pomeni manjšo kakovost življenja v domu.
- Sorodnice se na različne načine vključujejo v oskrbo starih ljudi: dvigujejo postelje, skupaj s starim človekom obiskujejo zdravnika in s strani socialne delavke pridobivajo informacije o stanju starega človeka, nameščajo blazine, obuvajo nogavice, obračajo starega človeka, prinašajo obleke in urejajo obiske fizioterapije. V življenje v domu pa se vključujejo z obiskovanjem prireditev, piknikov, predavanj in izobraževanj.
- Socialna delavka pomaga pri izpolnjevanju obrazcev, pridobitvi denarne pomoči, informiranju o sprejemu v dom in pomaga pri urejanju skrbništva nad starim človekom. Pomembni so tudi pogovori s socialno delavko, ki so pogosto vir tolažbe.
- Sorodnice v starosti opuščajo vnaprejšnje načrtovanje in se prepuščajo vsakodnevni toku dogodkov. Mnoge tudi načrtujejo prilagoditve v njihovih stanovanjih, ki jih bodo potrebovale v starosti.
- Prisoten je strah pred starostjo, zato odrivajo vse misli, ki bi bile povezane z njo. Pogosto si tudi ne želijo dolge starosti, če bi bile na starost bolne in neaktivne.
- Z odhodom starega človeka v dom so se sorodnice bolj začele zavedati bližine lastne starosti. Bojijo se negibljivosti, odvisnosti, onemoglosti, nesamostojnosti, bolezni, osamljenosti, smrti partnerja in neozdravljive bolezni.
- Večina odločitev o odhodu v dom za stare ljudi se sklene brez prisotnosti starih ljudi. V pomoč sorodnic pri sprejemanju odločitev o odhodu v dom so center za socialno delo, domska socialna delavka, direktorica doma ter prijatelji in znanci.
- Sorodnice imajo različen odnos do svojega življenja v domu za stare ljudi. Starost si želijo preživeti v domačem okolju, ko pa to ne bi bilo več mogoče, bi odšle v dom. Odnos do življenja v domu je negativen in odklonilen, predvsem zaradi pomanjkanja zasebnosti in zaprtosti tovrstnih institucij.

7. PREDLOGI

- Sorodnikom, ki sami skrbijo za stare ljudi, bi bilo treba zagotoviti pomoč in podporo iz okolja. Pomembna bi bila razbremenitev v obliki pomoči pri vsakdanjih opravilih. To vlogo bi lahko prevzemali ljudje iz njihovega lokalnega omrežja, ki bi s strani države dobili tudi denarni prejemek.
- Pri skrbi je pomembna podpora ostalih družinskih članov. Družinske člane bi bilo treba vključevati v celotno skrb za starega človeka. Tako bi lahko spoznali in ovrednotili delo sorodnikov, po drugi strani pa bi jim lahko pomagali in jih s tem vsaj začasno razbremenili. Za to pa bi bila pomembna in potrebna izobraževanja o oskrbi starih ljudi, ki bi bila namenjena družinskim članom. Izobraževanja bi lahko vodile socialne oskrbovalke, ki imajo največ znanja na omenjenem področju.
- Sorodnikom bi bilo treba zagotoviti strokovno pomoč v primerih hudih zamer, ki jih občutijo do starih ljudi, ko se čutijo krive za odhod starega človeka v dom in jih zanj krivi tudi star človek. Vlogo pomoči v takšnih primerih bi lahko prevzela socialna delavka iz doma za stare ljudi, ki ima vse strokovno znanje, povezano s tovrstnimi problemi.
- Ko so sorodniki in stari ljudje v procesu odločanja o odhodu v dom, bi bil potreben pogovor s socialno delavko iz doma za stare ljudi. Pogovorne teme bi se osredotočale na želje sorodnikov in starih ljudi, njihove stiske, strahove in dvome ter na njihova stališča do odhoda v dom in življenja v domačem okolju. Pogovori pa so pomembni tudi po odhodu v dom. Takrat bi se morale pogovorne teme nameniti sprejemanju novega načina življenja, doživljanju odhoda v dom ter stiskam in spremembam na vseh ravneh, ki ji odhod v dom povzroči tako staremu človeku kot njihovim sorodnikom.
- Zakonodaja bi morala delodajalcem omogočati, da bi sorodnikom, ki skrbijo za starega človeka, ponudili fleksibilen delovni čas, ki bi omogočal, da bi lahko lažje skrbeli za starega človeka. Da bi sorodniki lažje skrbeli za starega človeka, bi bilo treba spremeniti tudi naravo bolniških dopustov.
- Nujno bi bilo treba urediti status sorodnikov, ki v domačem okolju skrbijo za starega človeka. S tem bi pridobili osnovne pravice in denarno pomoč, ki bi jo nujno potrebovali, saj se sorodniki ob skrbi za starega človeka in po odhodu starega človeka v dom znajdejo v velikem pomanjkanju.

- Potreben bi bil tudi nadzor nad delom in skrbjo za starega človeka. Saj, kot pravijo, nihče ne preverja njihovega dela. To nalogo bi lahko prevzemale socialne delavke, ki so zaposlene na centru za socialno delo ali patronažne sestre.
- Pomembno je, da skupine za samopomoč sprejmejo manjše število članov, da se lažje in hitreje razvije zaupni in prijateljski odnos. Pomembno je tudi, da skupina ne sprejema novih članov, saj se s tem porušita njeno delovanje in zaupen odnos med člani. V skupini pa je zelo pomembno osebno vodenje in odzivanje, da skupina obstane.
- Nekdo bi moral biti ves čas na voljo sorodnikom, ko bi se znašli v stiski, v brezizhodni situaciji ali ko bi jim primanjkovalo informacij o določeni zadevi. Ta človek pa bi jim nudil podporo, tolažbo in vire informacij. Ta naloga bi lahko bila dodeljena socialni delavki, ki je zaposlena na centru za socialno delo.
- Obstaja velika potreba po prilagoditvah stanovanj, ki bi omogočala lažjo skrb za starega človeka. S strani države bi morale v ta namen obstajati subvencije ali vsaj sofinanciranje prilagoditev, ki bi bile nujno potrebne. S tem bi se v veliki meri olajšalo delo sorodnikom.
- Večina sorodnikov se spozna s skupinami za samopomoč, ko star človek odide v dom. Potrebni bi bilo več skupin za samopomoč, namenjenih sorodnikom, ki še skrbijo za starega človeka v njegovem domačem okolju. O takšnih vrstah skupin pa bi bilo treba informirati tudi javnost.
- Sorodnikom primanjkuje izobraževanj, kjer bi več izvedeli o sami oskrbi starih ljudi, o življenju v domu, različnih zdravstvenih težavah, ki pestijo stare ljudi, o sami starosti in o demenci, ki pogosto prizadene veliko število starih ljudi. Njihovo izvajanje bi lahko prevzeli sorodniki, ki so se srečevali s podobnimi dogodki, socialna delavka iz doma za stare ljudi in strokovnjaki, ki so usposobljeni za prej naštetih teme.
- Ljudje se še vedno bojijo staranja in ga odrivajo iz svojih življenj. Starost je v družbi še vedno odrinjena. Treba je uvesti poseben prostor za temo starosti in staranja, kjer bi sodelovale vse generacije. Tudi v medijih in v javnosti bi bilo treba odpraviti stereotipne predstave o starih ljudeh, saj povzročijo, da začne družba na starost gledati samo skozi te podane stereotipe in predsodke.
- Predvsem je o starosti treba ozaveščati mlade generacije, saj je mladost čas, ko se močno izoblikujejo predstave o določenem pojavu in jih je kasneje težko zatreti. Treba je odpraviti negativne predsodke in stereotipe, povezane s starostjo. To pa

lahko storimo tako, da vsem generacijam omogočimo skupni prostor za povezovanje, ustvarjanje in sobivanje. V medgeneracijskih centrih bi se izvajale delavnice na temo starosti, kjer bi sodelovale vse generacije.

8. UPORABLJENA LITERATURA

- Asen, E. (1998), *Družine*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Belič, M. (1997), Dom za starejše občane, kot tretji dom. V: Hojnik- Zupanc, I. (ur.), *Dodajmo življenje letom: Nekaj spoznanj in nasvetov, kako se smiselno in zdravo pripraviti na starost in jo tako tudi živeti*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije (127–134).
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2006), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Elmet, C. A. (2001), Neformalni oskrbovalci starejših odraslih: obremenitev oskrbovalcev in koristi oz. prednosti skupin za samopomoč. *Socialno delo*, 40, 6: 323–327.
- Erzar, T., Torkar, M. (2007), Razlikovanje med sramom in krivdo ter povezava s stresom, tesnobo in depresivnostjo. *Psihološka obzorja*, 16, 3: 89–104.
- Filipovič Hrast, M., Hlebec, V., Kneževič, D., Černič Istenič, M., Kavčič, M., Jelenc Krašovec, S., Kump, S., Mali, J. (2014), *Oskrba starejših v skupnosti: dejavnosti, akterji in predstave*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Fink, A., Mohar, P., Sečnik, A. (2004), *Domača nega*. Celje: Mohorjeva družba.
- Flaker, V., Mali, J., Kodele, T., Grebenc, V., Škerjanc, J., Urek, M. (2008), *Dolgotrajna oskrba: očrt potreb in odgovorov nanje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Gajič, A. (2005), Vloga centra za socialno delo pri načrtovanju skrbi za starostnike. V: Muršec, M. (ur.), *Ali smo pripravljeni na starost jutrišnjega dne?: zbornik referatov*. Maribor: Splošna bolnišnica (19–23).
- Gašparovič, M. (2007), *Priročnik za družinske negovalce*. Grosuplje: Dom starejših občanov.
- Gillick, M. R. (2006), The denial of aging: perpetual youth, eternal life, and other dangerous fantasies. Cambridge; London: Harvard University Press.
- Glass, E. (2008), The particular needs of older people with intellectual disabilities and their carers: a perspective from the experience of L'Arche. V: MacKinlay, E. (ur.), *Ageing*,

disability and spirituality: addressing the challenge of disability in later life. London; Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers (57–71).

Goldsmith, M. (2008), Tracing rainbows through the rain: addressing the challenge of dementia in later life. V: MacKinlay, E. (ur.), *Ageing, disability and spirituality: addressing the challenge of disability in later life*. London; Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers (118–133).

Grün, A. (2010), *Visoka umetnost staranja*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Grün, A. (2012), *Živimo zdaj!: o sreči staranja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Gürtler, H. (2013), *Otroci imajo radi svoje stare starše: priročnik za življenje z vnuki*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Hlebec, V., Nagode, M., Filipovič Hrast, M. (2014), *Kakovost socialne oskrbe na domu: vrednotenje, podatki in priporočila*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Husebo, S. (2009), *Ljubezen in žalost: česa se lahko naučimo od otrok*. Maribor: Hiša knjig.

Hvalič Touzery, S. (2006), Vloga družinskih članov pri oskrbi starih ljudi. *Socialno delo*, 45, 1–2: 29–33.

Hvalič Touzery, S. (2009), Družinska oskrba bolnih starih družinskih članov. V: Hlebec, V. (ur.), *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor: Aristej (109–123).

Imperl, F. (2012), *Kakovost oskrbe starejših - izziv za prihodnost*. Logatec: Firis Imperl&Co.

Keith, J., Fry, C. L., Glascock A. P., Ikels, C., Dickerson- Putman, J., Harpending, H. C., Draper, P. (1994), *The aging experience: diversity and commonality across cultures*. Thousand Oaks; London; New Delhi: SAGE publications.

Kladnik, T. (2010), Nematerialne potrebe starih ljudi. V: Slokar, M.(ur.), Brelih, E. (ur.), *Priročnik za vodenje skupin starih ljudi za samopomoč*. Maribor: Zveza društev za socialno gerontologijo Slovenije (67–76).

Kladnik, T. (1997), Skupine starih za samopomoč v Sloveniji. V: *Dodajmo življenje letom: Nekaj spoznanj in nasvetov, kako se smiselno in zdravo pripraviti na starost in jo tako tudi živeti*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije (27–34).

Kokalj, M. (2007), Nega in oskrba v domačem okolju. V: Starič, M. (ur.), *Praktični vodnik za upokojence. Pravice, možnosti, priložnosti*. Ljubljana: Založba Maks Viktor Senior (110–114).

Kornhauser, A., Mali, J. (2013), Priprava starega človeka na življenje v domu za stare ljudi. *Socialno delo*, 52, 5: 321–331.

Kristančič, A. (2005), *Nova podoba staranja- siva revolucija*. Ljubljana: AA Inserco.

Kuba, Cherly A. (2006), *Navigating the journey of aging parents: what care receivers want*. New York; London: Routledge.

MacKinlay, E. (2008), New and old challenges of ageing: disabilities, spirituality and pastoral responses. V: MacKinlay, E. (ur.), *Ageing, disability and spirituality: addressing the challenge of disability in later life*. London; Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers (45–56).

Maček, B., Skela, Savič, B., Zorc, J. (2011), Dejavniki socialne integracije starostnika v domačem okolju. *Obzornik zdravstvene nege*, 45, 3: 181–187.

Malačič, J. (2008), Socialnoekonomske posledice staranja prebivalstva. *Staranje slovenskega prebivalstva- gerontološki in geriatrični izzivi*, 793–798.

Mali, J. (2007), Socialno delo z osebami z demenco. V: Mali, J., Milošević Arnold, V. (ur.), *Demenca- izziv za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mali, J. (2008), *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mali, J. (2013), *Dolgotrajna oskrba v mestni občini Ljubljana*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mandič, S. (2009), Medgeneracijsko zavezništvo, izmenjava virov blaginje in sodobne dileme. V: Hlebec, V. (ur.), *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor: Aristej (139–151).

Markham, U. (1995), *Women and guilt: how to set aside your feelings of guilt and lead a positive life*. London: Piatkus.

- Matjanec, D. (2010), Komunikacija-možnost vzpostavljanja dobrih medosebnih odnosov. V: Slokar, M.(ur.), Brelih, E. (ur.), *Priročnik za vodenje skupin starih ljudi za samopomoč*. Maribor: Zveza društev za socialno gerontologijo Slovenije (84–97).
- Matjanec, D. (2005), Skupine starih ljudi za samopomoč- gibanje za dvig kakovosti življenja v starosti. V: Muršec, M. (ur.), *Ali smo pripravljeni na starost jutrišnjega dne?: zbornik referatov*. Maribor: Splošna bolnišnica (47–53).
- McNamara, L. (2008), Ethics, ageing and disability. V: MacKinlay, E. (ur.), *Ageing, disability and spirituality: addressing the challenge of disability in later life*. London; Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers (36–44).
- Mencej, M. (2008), Pravice in stanje glede pomoči starejšim na domu v Sloveniji. *Kakovostna starost: časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko*, 11, 4: 14–19.
- Mesec, B. (2007), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II: Študijsko gradivo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.
- Mesec, B. (2009), *Metodologija raziskovanja v socialne delu I: Načrtovanje raziskave*. (študijsko gradivo za interno uporabo). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.
- Milavec Kapun, M. (2011), *Starost in staranje*. Ljubljana: Zavod IRC. Dostopno na http://www.impletum.zavod-irc.si/docs/Skriti_dokumenti/Starost_in_staranje-Milavec.pdf (ogledano 29. 3. 2016).
- Milošević Arnold, V. (2005), Kakovost bivanja v domovih za stare ljudi. V: Muršec, M. (ur.), *Ali smo pripravljeni na starost jutrišnjega dne?: zbornik referatov*. Maribor: Splošna bolnišnica (54–67).
- Milošević Arnold, V. (2009), Značilnosti in pomen institucionalnih prostorov v socialnem delu. V: Milošević Arnold, V., Urh, Š. (ur.), *Terensko delo: institucionalni, javni in zasebni prostori socialnega dela*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (23–44).
- Morris, V. (2004), *How to care for ageing parents*. New York: Workman.
- Nagode, M. (2009), Organizirana pomoč za stare ljudi, ki živijo na domu: pomoč na domu in varovanje na daljavo. V: Hlebec, V. (ur.), *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor: Aristej (125–138).

Newell, C. (2008), Better dead than disabled? When ethics and disability meet: a narrative of ageing, loss and exclusion. V: MacKinlay, E. (ur.), *Ageing, disability and spirituality: addressing the challenge of disability in later life*. London; Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers (72–80).

Pavlovič, R. (2007), Centri za socialno delo za starejše. V: Starič, M. (ur.), *Praktični vodnik za upokojence. Pravice, možnosti, priložnosti*. Ljubljana: Založba Maks Viktor Senior (70–74).

Pečjak, V. (1998), *Psihologija tretjega življenjskega obdobja*. Bled: samozaložba; Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete univerze.

Pečjak, V. (2007), *Psihologija staranja*. Bled: Samozaložba.

Pentek, M. (2005), Nasilje in zloraba nad starejšimi. V: Kožuh Novak, M. (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: zamolčane zgodbe*. Ljubljana: Slovenska filantropija (55–59).

Ramovš, J. (2003), *Kakovostna starost: Socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.

Ramovš, J. (2005), Štiri resna družbena dejstva, ki narekujejo prioriteto politično skrb za strategijo kakovostnega staranja in sožitja med generacijami v prihodnje. V: Kožuh Novak, M. (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: zamolčane zgodbe*. Ljubljana: Slovenska filantropija (34–45).

Ramovš, J. (2007a), Kakovostno staranje in poti do njega. V: Starič, M. (ur.), *Praktični vodnik za upokojence. Pravice, možnosti, priložnosti*. Ljubljana: Založba Maks Viktor Senior (64–69).

Ramovš, J. (2007b), *Prostovoljski dnevnik pri osebem prostovoljskem delu z ljudmi in učenju lepega medčloveškega sožitja*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje.

Ramovš, J., Ramovš K. (2006), *Klubi svojcev kot sredstvo za povečanje kakovosti bivanja v domovih za stare*. *Socialno delo*, 45, 3–5: 279–282.

- Regoršek, V. (2005), Stari ljudje v Sloveniji danes in jutri. V: Muršec, M. (ur.), *Ali smo pripravljeni na starost jutrišnjega dne?: zbornik referatov*. Maribor: Splošna bolnišnica (1–6).
- Schlauer, M. (2005), Institucionalno varstvo in priprava na sprejem v dom. V: Muršec, M. (ur.), *Ali smo pripravljeni na starost jutrišnjega dne?: zbornik referatov*. Maribor: Splošna bolnišnica (37–46).
- Schpolarich, D. (2016), *Nega bolnika na domu: v objemu Alzheimerjeve bolezni*. Kranj: Narava.
- Schwartz, M. (2000), *Živeti do konca: življenjska modrost izjemnega človeka*. 2000. Tržič: Učila.
- Smolej, S., Nagode, M. (2012), Osebna asistenca- možnost za samostojno življenje v domačem okolju. *Časopis za kritiko znanosti*, 39, 250: 144–152.
- Šef, M. (1995), *Medčloveška razmerja: izbor pomembnejših vprašanj*. Ljubljana: Slovenska Karitas.
- Šoštarič, A. (2004), Kognitivne, socialne in druge potrebe ljudi v domski oskrbi: prilagajanje in preoblikovanje življenja v domski oskrbi kot učni proces. *Andragoška spoznanja: prva slovenska revija za izobraževanje odraslih*, 10, 4: 6–12.
- Ule, M. (2009), *Psihologija komuniciranja in medosebnih odnosov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Viktor, M. (2007a), Dnevno varstvo. V: Starič, M. (ur.), *Praktični vodnik za upokojence. Pravice, možnosti, priložnosti*. Ljubljana: Založba Maks Viktor Senior (80).
- Viktor, M. (2007b), Oskrbovana stanovanja. V: Starič, M. (ur.), *Praktični vodnik za upokojence. Pravice, možnosti, priložnosti*. Ljubljana: Založba Maks Viktor Senior (81–82).
- Viktor, M. (2007c), Pomoč na domu. V: Starič, M. (ur.), *Praktični vodnik za upokojence. Pravice, možnosti, priložnosti*. Ljubljana: Založba Maks Viktor Senior (78–79).
- Van Praagh, J. (2001), *Zdravljenje žalosti: Znova zaživeti po izgubi*. Tržič: Učila International.

Zimšek Kralj, D. (2010), Skupine starih ljudi za samopomoč. V: Slokar, M.(ur.), Brelih, E. (ur.), *Priročnik za vodenje skupin starih ljudi za samopomoč*. Maribor: Zveza društev za socialno gerontologijo Slovenije (39–55).

9. PRILOGE

Priloga A: VPRAŠALNIK

Priloga B: INTERVJUJI

9.1. Priloga A: VPRAŠALNIK

Spremembe v družini po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi

1. Kako se je spremenila vaša vloga pri skrbi za starega človeka? Pri katerih opravilih ste mu pomagali, ko je še živel doma?
2. Kako se je spremenil vaš odnos s sorodnikom po odhodu v dom za stare ljudi (navedite primere)?
3. Kako se spoprijemate z visokimi stroški oskrbe v domu za stare ljudi? Kako to vpliva na vaše življenje (navedite primere)?
4. Kako ste občutili skrb za starega človeka, preden je odšel v dom za stare ljudi (navedite primere)?
5. Imate po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, več časa zase in svojo družino?

Čustvene spremembe pri otrocih po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi

1. Kako ste sprejeli, da je morala vaša mama/oče zapustiti svoj dom?
2. So se po odhodu s strani sorodnika do vas pojavila kakšna obtoževanja ali zamere? Kako ste se z njimi spopadli?
3. Ste se kdaj počutili krive, ker je moral vaš sorodnik zapustiti svoj dom (opišite situacijo/situacije)?
4. S kakšnimi strahovi in dvomi ste se soočali po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi?

Oblike pomoči namenjene sorodnikom

1. Na koga ste se obrnili, ko ste se s sorodnikom odločili za odhod v dom za stare ljudi?
2. Kakšno vrsto pomoči bi še potrebovali v procesu priprave na odhod sorodnika v dom za stare ljudi?
3. Kakšno pomoč in podporo ste potrebovali po odhodu v dom za stare ljudi? Kaj vam je pomagalo, ko vam je bilo hudo (navedite primere)?

Vpetost sorodnika v procesu pomoči stanovalcu v domu za stare ljudi

1. Kako pogosto obiskujete svojega sorodnika v domu za stare ljudi?
2. Kako spremljate delo osebja v domu za stare ljudi?
3. Kako se vključujete v izvajanje oskrbe?
4. Kako se vključujete v življenje v domu?

Odnos do staranja in svojega življenja v domu za stare ljudi

1. Kakšen je vaš odnos do lastnega staranja? Se bojite starosti?
2. Kako se je spremenil vaš odnos do staranja po izkušnji institucionalizacije sorodnika?
3. Kako se je spremenil vaš odnos do institucionalnega varstva po izkušnji institucionalizacije sorodnika? Če bi bilo potrebno, bi odšli v dom za stare ljudi?

9.2. Priloga B: INTERVJUJI

INTERVJU A

1. Kako se je spremenila vaša vloga pri skrbi za starega človeka? Pri katerih opravilih ste mu pomagali, ko je še živel doma?

Moja mama je živel slabi dve leti pri meni v mojem stanovanju v bloku. Imela pa je še stanovanje v Kisovcu. Tja je hodila ob vikendih, kjer pa je živel njen sin. Sin je, kar naenkrat začel prodajati stanovanje in ga tudi prodal, tako da je izgubila tudi to druženje s svojimi prijatelji. Sin ji je dal pogoje, s katerimi ni bila zadovoljna, saj bi morala oditi v dom. Tako sem jo jaz vzela k sebi, da ji ni bilo potrebno oditi v dom. Smo pa za sigurno tudi dali vlogo v dom. Mama je sama skrbela zase, nam je tudi vsem kuhala, ko smo prišli iz službe. Imela je svojo sobo. Jaz sem šla le po nakupih, ko mi je kaj naročila. Pospravila sem ji tudi sobo. Drugo je pa lahko, kar sama počela.

2. Kako se je spremenil vaš odnos s sorodnikom po odhodu v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Ko je odšla v dom, se v najinem medsebojnem razumevanju ni nič spremenilo. Sem res tako pogosto hodila k njej, da ni bilo nobene opazne spremembe v odnosu. Kupila pa sem ji tudi telefon, da me je lahko vedno poklicala. Tudi, če sem bila tisti dan na obisku, me je še poklicala, da sva se pogovarjali. Nikoli ni nama zmanjkalo tem za pogovore. Je pa res, da sva postali bolj povezani. Prej ji je bil vedno najbolj pomemben njen sin, mene ni tako upoštevala, ko je še živel pri sinu. Potem, ko pa jo je sin izdal in ni želel skrbeti zanjo, je pa ugotovila, kdo ji res želi pomagati in da je ne bom zapustila same. Čutila sem njeno hvaležnost in ljubezen.

3. Kako se spoprijemate z visokimi stroški oskrbe v domu za stare ljudi? Kako to vpliva na vaše življenje (navedite primere)?

Jaz imam zelo nizek dohodek. Z bratom sva morala na začetku, vsak zase doplačati 160 evrov. Kar se mi zdi res ogromno. Se je, kar poznalo mi, sem zelo razmišljala, kaj si lahko kupim in kaj si ne smem. Včasih sem si vsak mesec kupila nekaj nove garderobe, sedaj si res že dolgo nisem nič kupila. Tudi z možem ne greva več dvakrat na leto v toplice, ampak samo enkrat na dve leti. Saj mi ni žal, da moram paziti, kaj si lahko kupim in kaj ne. Vendar pa le pogrešam kakšen oddih in kakšno novo bluzo. Mi je pa socialna delavka v domu, ko smo jo dali notri svetovala naj vložim vlogo za pomoč za nego in smo takrat dobili odobreno. Tako, da sedaj občutno manj plačujemo.

4. Kako ste občutili skrb za starega človeka, preden je odšel v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Zelo rada in z veseljem sem ji pomagala pri stvareh, ki jih ni zmogla. Rada sem ji pospravila sobo in zanjo šla po nakupih. Uživala sem, ko sem jo videla srečno, ko sem jo peljala v njeno stanovanje, da se je družila s svojimi prijateljicami. Nikoli mi ni bilo težko ničesar storiti zanjo. Otroci se moramo zavedati, koliko so starši nudili nam in prav je, da tudi mi njim pomagamo, ko je to potrebno.

5. Imate po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, več časa zase in svojo družino?

Časa imam enako, saj je mama v veliki meri lahko skrbela zase. Sedaj moram kuhati kosila, prej mi to ni bilo potrebno, saj je za to skrbela mama. Imam pa manj skrbi, prej me je bilo strah, da bi mama padla v stanovanju, saj je bilo stanovanje zelo neprilagojeno.

6. Kako ste sprejeli, da je morala vaša mama/oče zapustiti svoj dom?

Sem bila zelo žalostna, ko je odšla iz svojega doma, kako je zapuščala svoj dom, svoje domače. Žalostna pa tudi, ker ji je sin prodal stanovanje in ni imela tudi svojega prvega doma ne. Prve tedne mi je bilo zelo težko. Pogosto sem razmišljala ali je bilo sploh prav, da sem ji povedala, da je prosta soba. Ko sem odhajala iz doma, sem se pogosto do avta zjokala, saj mi je bilo res hudo jo videti v sobi z nepokretnimi ljudmi.

7. So se po odhodu s strani sorodnika do vas pojavila kakšna obtoževanja ali zamere? Kako ste se z njimi spopadli?

Nikakor se niso pojavila nobena obtoževanja. Pri nam je bilo tako, da so nas poklicali iz doma, da imajo prosto mesto in naj tekom dneva sporočimo, če bo naša mama prišla k njim. Poklicala sem mamo iz sobe in sva se usedli in pogovorili. Povedala sem ji, da imajo prosto mesto in, da naj se sama odloči ali želi oditi v dom. Povedala sem ji, da ne želim, da odide. Vendar se je odločila, da bo odšla.

8. Ste se kdaj počutili krive, ker je moral vaš sorodnik zapustiti svoj dom (opišite situacijo/situacije)?

Krivo se nisem nikoli počutila, saj sem vedela, da sem dobro skrbela zanjo in je nisem silila, da mora oditi v dom. Sem pa včasih dvomila, če je res odšla po svoji želji ali je čutila, da mi je v breme. Vendar mi ni bila nikoli v breme in res sem se zelo trudila, da bi to vedela.

9. S kakšnimi strahovi in dvomi ste se soočali po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi?

Ker se je mama strinjala z odhodom v dom, se nisem ničesar bala. Sploh pomislila nisem, da bi lahko šlo kaj narobe.

10. Na koga ste se obrnili, ko ste se s sorodnikom odločili za odhod v dom za stare ljudi?

Pri nam je bilo tako, da nas je kar socialna delavka iz doma poklicala, da imajo prosto mesto. Tako da smo dokumente in obrazce urejali s socialno delavko in pridobili mnenje zdravnika. Sem pa pred odhodom v dom govorila s prijateljico, ki ima tudi svojega očeta v domu. Da sem se malo pozanimala, kakšno je kaj življenje v tem domu.

11. Kakšno vrsto pomoči bi še potrebovali v procesu priprave na odhod sorodnika v dom za stare ljudi?

Mogoče bi potrebovala več informacij okoli denarnih pomoči, da bi dali takoj vlogo na center za socialno delo, tako pa smo, kar nekaj časa zamudili, ker nismo vedeli. Potrebovala bi še kakšen pogovor z ljudmi, ki so preživljali podobne stvari.

12. Kakšno pomoč in podporo ste potrebovali po odhodu v dom za stare ljudi? Kaj vam je pomagalo, ko vam je bilo hudo (navedite primere)?

Pomagalo je, da sem se o tem dosti pogovarjala z možem. Dobro je, da si res v vsemu stojiva ob strani in si pomagava. Težave enega so težave drugega. Če ne bi imela podpore moža bi bilo težje. Ko mi je bilo hudo sem se pogovarjala z možem ali s prijateljicami. Ko sem bila v dvomih, predvsem ko so mamo sprejeli, večkrat odšla na pogovor do socialne delavke. Me je velikokrat potolažila in pomirila. Tudi sedaj mi večkrat svetuje, ko je z mamo res slabo, da naj se čim več pogovarjam z njo. Spodbuja me, da ji govorim o svoji družini, čeprav me mogoče ne sliši.

13. Kako pogosto obiskujete svojega sorodnika v domu za stare ljudi?

Mamo obiskujem vsak drugi dan, če le zmorem. Je dom zelo blizu, tako da mi prevoz ne predstavlja problema. Če pa bi se mogla peljati z mojim avtom, potem pa ne bi mogla tako pogosto. Na srečo imamo dobro urejeni javni prevoz.

14. Kako spremljate delo osebja v domu za stare ljudi?

Ravno spremljam dela ne. Ko pa sem na obisku, pa malo opazujem kako delajo negovalke. Včasih, če mi kaj ni všeč to tudi povem. Da bi pa hodila iz namena tja, da bi koga nadzorovala to pa ne. Sem zelo zadovoljna z vsem osebjem in hrano, ki je res pomembna za stare ljudi.

15. Kako se vključujete v izvajanje oskrbe?

Sem v stiku z osebjem, da mi povedo kaj je mama potrebovala, kaj so ji še dodatno pomagali. Sama ji tudi velikokrat dvignem posteljo, da ni ves čas v ležečem položaju. Ko ima zdravnika pridem vedno v dom, da grem skupaj z njo in se prepričam, da je v redu.

16. Kako se vključujete v življenje v domu?

Za domske sejme velikokrat ustvarim palčke iz gline, ki jih potem prodajajo. Domske prireditve in ostalih dogodkov pa se ne želim udeleževati brez mame.

17. Kakšen je vaš odnos do lastnega staranja? Se bojite starosti?

Staranje jemljem, kot nekaj nujnega. Tako, kot smrt je tudi staranje naraven del življenja. Prav je, da vsi izkusimo mladost in potem starost. Včasih, ko sem bila mlada sem vse načrtovala vnaprej. Sedaj, ko pa sem stara pa načrtujem za vsak dan posebej. To sprotno načrtovanje mi daje veliko umirjenost. Nikoli ne veš, kdaj se ne bomo zbudili v nov dan. Če se bojimo starosti ali pa smrti, samo živci in naša psiha trpijo, to je pa tako zelo nepotrebno.

18. Kako se je spremenil vaš odnos do staranja po izkušnji institucionalizacije sorodnika?

Odnos do staranja se je spremenil v tem smislu, da so se mi stari ljudje začeli smiliti in mi je hudo zanje sploh, le so bolni.

19. Kako se je spremenil vaš odnos do institucionalnega varstva po izkušnji institucionalizacije sorodnika? Če bi bilo potrebno, bi odšli v dom za stare ljudi?

Ne bojim se življenja v domu za stare ljudi. Če bo to potrebno bom odšla v dom. Nočem, da bi morali otroci zapravljati svoj čas zame in se voziti sem in tja. Seveda si želim ostati čim dlje doma, ko pa to ne bo več možno pa bom odšla v dom. Imava tudi svoje stanovanje, ki ga bova takrat prodala, da bova pokrila stroške.

INTERVJU B

1. Kako se je spremenila vaša vloga pri skrbi za starega človeka? Pri katerih opravilih ste mu pomagali, ko je še živel doma?

Jaz prej nisem imela nobenega stika z mojo mamo, saj je mene in mojega brata zapustila in odšla. Živela je v Ljubljani s svojim prijateljem, potem pa je nastopila bolezen. Dvakrat jo je zadela možganska kap. Ko jo je zadela kap je klical njen prijatelj. Z bratom sva odšla v Ljubljano in tako smo se skupaj z njenim prijateljem odločili, da jo bomo dali v dom v moji bližini. Pred njenim odhodom v dom, pa jo je imel pri sebi njen brat. Samo je bil cele dneve v službi in ni mogel skrbeti zanjo. Tako sem jaz prihajala na njegov dom in skrbela zanjo. Mamo sem umivala, ji kuhala, jo strigla, ji prala cunje. Čedalje slabša je bila, težje mi je bilo skrbeti zanjo. Imela je 80 kilogramov in jo je bilo res zelo težko dvigniti in premakniti. Kopalnica ni bila prilagojena in komaj sem jo spravila do banje. Jaz sploh ne bi smela dvigovati, saj sem imela operacijo na očeh.

2. Kako se je spremenil vaš odnos s sorodnikom po odhodu v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Odnos med mano in mamo se je korenito spremenil. Prej sva imeli zelo malo stika, saj me je zapustila, kot majhno deklico. Vmes sem jo poiskala, tako da sem z družino enkrat letno šla k njej na obisk. Pa še takrat ni imela časa in ko smo že bili v Ljubljani, me je klicala, da nima časa in naj se vrnemo domov. Z mamo se dejansko ne pozna, najin odnos je bil vedno odtujen in hladen. Potem, ko smo jo dali v dom se v odnosu ni bistveno nič spremenilo. Velikokrat grem k njej na obisk, vendar se nisem kaj več navezala nanjo.

3. Kako se spoprijemate z visokimi stroški oskrbe v domu za stare ljudi? Kako to vpliva na vaše življenje (navedite primere)?

Težko je. Predvsem na začetku, ko še ni bila na čisto negovalnem oddelku in sva morala z bratom res dosti doplačevati njeni pokojnini. Potem, ko se je pa tako poslabšalo pa dobivamo od zdravstva denar. Ne vem kako se imenuje ta subvencija. Tako, da sedaj plačujemo vsaka dva meseca po 15 evrov za zdravlila za odvajanje. Na začetku pa je bilo res težko. Sem tudi na črno delala, da sem dobila denar, da sem lahko plačevala. Še hčerki sem morala pomagati, ker je bila brezposelna. Tako, da sem se znašla v stiski.

4. Kako ste občutili skrb za starega človeka, preden je odšel v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Bilo mi je, kar težko skrbeti zanjo. Zapustila me je, a potem pa sem morala vsak dan skrbeti zanjo in biti z njo. Na začetku mi je bilo zelo neprijetno v njeni bližini. Čeprav je bila tako zelo bolna se mi ni smilila. Vedno sem imela v glavi številne zamere do nje. Bila sem pa tudi zelo jezna, ker je tako z lahkoto takrat odšla stran od nas. Skrb za mamo je bila zame fizično in psihično zelo naporna. Ko sem skrbela zanjo sem skoraj vsak teden shujšala za dva kilograma. Dejansko sem bila njena sužnja. Tudi ponoči, ko me je brat poklical sem letela do nje. Vmes sem imela pa še taščo na svojem domu priklenjeno na postelji. Izredno težko je bilo in se nerada spominjam tistih dni. Dnevi so bili zelo naporni.

5. Imate po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, več časa zase in svojo družino?

Absolutno imam več časa. Sedaj se lahko bolj posvetim sebi, pazim na svoje zdravje in počnem stvari za katere prej nisem imela časa. Prej pa sploh nisem imela časa zase in za ostale. Zelo se je poznalo tudi na mojem zdravju, saj je vztrajno pešalo.

6. Kako ste sprejeli, da je morala vaša mama/oče zapustiti svoj dom?

Zelo razbremenjujoče. Prej sem bila ves čas napeta in pod velikim stresom. Tako sem bila pod stresom, da sem kar nekontrolirano jokala. Tako da, ko je odšla sem res čutila olajšanje. Postala sem tudi veliko bolj sproščena in nasmejana. Prej nisem bila nikoli dobre volje, ko sem imela toliko skrbi. Mi je bilo zelo težko hoditi tja, da sem skrbela zanjo.

7. So se po odhodu s strani sorodnika do vas pojavila kakšna obtoževanja ali zamere? Kako ste se z njimi spopadli?

Kolikor je lahko pokazala, se je strinjala z odhodom v dom. Nikoli ni nasprotovala tej odločitvi. Tudi njen prijatelj je dejal, da mu je povedala, ko bo slabo z njo, naj jo da v dom. Ni bilo tako nobenih zamer.

8. Ste se kdaj počutili krive, ker je moral vaš sorodnik zapustiti svoj dom (opišite situacijo/situacije)?

Ne nikoli se nisem počutila krive, saj sem vedela, da je tako najboljše zanjo. Vedela sem tudi, da sem se dolgo trudila, da sem skrbela zanjo in to dobro skrbela. Naredila sem vse, kar sem lahko zanjo, zato krivde ni prisotne.

9. S kakšnimi strahovi in dvomi ste se soočali po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi?

Moj edini strah je bil kako bomo plačevali dom. Drugih strahov pa ni bilo.

10. Na koga ste se obrnili, ko ste se s sorodnikom odločili za odhod v dom za stare ljudi?

Sama sem šla na center za socialno delo. Tam sem se pozanimala o poteku sprejema v dom, kakšne vse dokumente rabim. Če obstajajo kakšne subvencije k plačilu doma.

11. Kakšno vrsto pomoči bi še potrebovali v procesu priprave na odhod sorodnika v dom za stare ljudi?

Potrebovala bi, da bi mi nekdo že na začetku povedal, kako težko je skrbeti za starega človeka. Da bi me nekdo podprl, da bi se hitreje odločili, da bi dali mamo v dom za stare ljudi. Potrebovala pa bi tudi, da bi se lahko z nekom pogovarjala o zamerah na eni strani in o dolžnosti skrbi za mamo. Je bilo, kar težko in sem bila res v dvomih, ko sem se odločala ali bi skrbela zanjo.

12. Kakšno pomoč in podporo ste potrebovali po odhodu v dom za stare ljudi? Kaj vam je pomagalo, ko vam je bilo hudo (navedite primere)?

Potrebovala sem predvsem podporo socialne delavke. Da sem vedela, da se lahko obrnem nanjo, da so vrata zame odprta. Tako sem velikokrat še stopila do nje, da sva se kaj pogovorili. Pogovarjale sva se predvsem o mojem odnosu z mamo. Tolažila mi je in svetovala naj se ne obremenjujem in naj si ne otežujem življenja.

13. Kako pogosto obiskujete svojega sorodnika v domu za stare ljudi?

Dvakrat na teden grem do nje. Se mi zdi, kar velikokrat, po vsem tem, kar mi je storila. Ji nesem bombone in ostale sladkarije. Zadnje čase mi je pa, kar težko iti k njej, ker imam nenehno neke napade, je zelo zlobna in vpije. Pogosto pa me tudi ne pozna, ko pridem na obisk.

14. Kako spremljate delo osebja v domu za stare ljudi?

Ko sem na obisku in grem do mamine sobe, malo pogledam naokoli. Velikokrat vidim stvari, ki me zelo razočarajo. Samo se ne pritožujem, ker se bojim, da bi se spravljal na mamo.

15. Kako se vključujete v izvajanje oskrbe?

Se ne vtikam v oskrbo, ker to ni moje področje. Včasih kaj opazim, vendar ne ukrepam. Dokler se mama dobro počuti je vse v redu.

16. Kako se vključujete v življenje v domu?

Velikokrat jo peljem na sprehod okoli doma in z njo obiščem kakšni dve prireditvi na leto.

17. Kakšen je vaš odnos do lastnega staranja? Se bojite starosti?

Nikoli se nisem bala staranja. Res, da sem se dolgo časa mazala s kremami proti gubami ampak, da bi se tega bala pa ne. To sprejmeš in greš naprej. Saj je del življenja in drugega, kot sprejeti ti ne preostane. Bojim se le smrti partnerja, ker potem se pa res ne bi znašla.

18. Kako se je spremenil vaš odnos do staranja po izkušnji institucionalizacije sorodnika?

Z vpetostjo v življenju v domu, spoznaš, da se ti starost res bliža in sam se odločiš ali te bo to prizadelo in se boš s tem obremenjeval ali pa boš šel optimistično naprej in zrl v prihodnost.

19. Kako se je spremenil vaš odnos do institucionalnega varstva po izkušnji institucionalizacije sorodnika? Če bi bilo potrebno, bi odšli v dom za stare ljudi?

Ne bi živela v domu za stare ljudi. Bi se počutila preveč omejeno in preveč zaprto. Ne bi mi bilo všeč, da je okoli mene toliko ljudi in da vedo vse o meni. Izgubiš sebe v takšni stavbi, nimaš zasebnosti, nimaš nič. Jaz bom ostala doma in bi si raje najela kakšno pomoč, ko bi jo potrebovala.

INTERVJU C

1. Kako se je spremenila vaša vloga pri skrbi za starega človeka? Pri katerih opravilih ste mu pomagali, ko je še živel doma?

Moja starša in jaz smo živeli v lastnih gospodinjstvih. Ko je mama živela še doma, sem zanjo in mojega očeta opravljala nakupe, jima kuhala kosilo in spakirala v posodice, da sta imela v skrinji in sta lahko vzela ven, ko sta rabila. Enkrat na teden sem jima tudi pospravila stanovanje in prezračila. Mamo, ki je bila vedno bolna sem jo velikokrat peljala k zdravniku. Vozila pa sem ju enkrat mesečno tudi na izlet. Spremenila se je tudi vloga skrbi za očeta. Saj je prej večji del skrbi prevzemala mama, sedaj pa sem mogla vskočiti jaz. Vendar zaradi službe nisem mogla in sem najela negovalko na domu.

2. Kako se je spremenil vaš odnos s sorodnikom po odhodu v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Moj odnos z mamo ni bil nikoli idealen, lahko rečem, da sva se pogosto prepirali in bili na nasprotnih bregovih. Z leti sva postali oddaljeni druga od druge, vendar sem se trudila, da se nisva prepirali. Veliko sem se ji prilagajala in bila tiho, ko je dajala razne opazke na moj ali račun mojih otrok. Morala sem sprejeti, da se ne bo nikoli spremenila. Ko je odšla v dom, sem na začetku velikokrat odšla k njej na obisk. Potem pa se nisem več počutila dobro na obiskih. Ves čas me je napadala in obtoževala, ker sem jo dala v dom. Ko sem prišla v sobo je, kar začela vpiti name vpričo ostalih negovalk. Bilo mi je zelo nerodno, ko je tako ravnala z mano. Drla se je, da sem se je znebila in ločila od očeta. Da sem jo nalašč peljala tako daleč v dom, da bi imela čim manj obiskov. Nič od tega ni bilo res.

3. Kako se spoprijemate z visokimi stroški oskrbe v domu za stare ljudi? Kako to vpliva na vaše življenje (navedite primere)?

Stroški predstavljajo, kar velik problem v mojem življenju. Sploh, ker moram tudi plačevati za očeta pomoč na domu. Veliko moje plače namenim stroškom povezanih s staršema. Problem je, ker sem samohranilka in imam dva otroka, ki potrebujeta polno stvari. Ko je mama odšla v dom, sem se z otrokoma preselila v manjše stanovanje, da lahko lažje shajamo. Vsak mesec pazim kaj kupim in, da se denarja ne zapravlja nepotrebno. Zmanjšala sem tudi aktivnosti otrok, tako da ima vsak od njiju le še po eno aktivnost s katero se ukvarja. Je težko, sploh v teh časih, ko je res vse tako drago. Trenutno moram, kar razmišljati za kaj porabim denar. Pazim pa tudi, da kaj privarčujem, saj se lahko mami hitro poslabša stanje.

4. Kako ste občutili skrb za starega človeka, preden je odšel v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Skrb sem občutila, kot da bi skrbela za dva otroka. Nikoli mi ni bilo težko skrbeti za svoja starša, saj sem se zavedala, da sta moja starša in da je to moja dolžnost. Je bilo pa ubijajoče, saj imam zelo naporno službo in sem odsotna večji del dneva. Sem mogla še leteti do njiju, to se mi je zdelo zelo naporno. Zanimarjala sem otroke, nisem imela časa za njiju. Sploh nista več poznala svoje mame, ker sem res prišla domov, ko je bilo že preko deset.

5. Imate po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, več časa zase in svojo družino?

Ogromno več časa imam za svoja otroke. Sploh sedaj, ko še k očetu hodi negovalka in res naredi ogromno stvari. Tako da res preživljamo skupaj občutno več časa, kot prej, ko je bila mama še doma.

6. Kako ste sprejeli, da je morala vaša mama/oče zapustiti svoj dom?

To je bilo zame olajšanje. Končno sem lahko zadihala. Ta skrb me je zelo izčrpala, kar se je poznalo tudi na mojem fizičnem zdravju. Sploh, ker se z mamo nisva razumeli, mi je bilo lažje, da je odšla v dom. Tako mi je bilo tudi lažje hoditi domov k očetu.

7. So se po odhodu s strani sorodnika do vas pojavila kakšna obtoževanja ali zamere? Kako ste se z njimi spopadli?

Zelo velike zamere so bile uperjene name s strani moje mame. Zamere je bilo pričakovati, saj je imela mama navado, da se je vedno delalo, kot je ona narekovala. Vedno se je zelo upirala ideji, da bi morala kdaj oditi v dom. Že, ko je začela težko hoditi sem jo nameravala dati v dom. Vendar je takrat obveljala njena in je nismo dali v dom. Sedaj, ko pa jo je tako mučila demenca, sem se s privoljenjem očeta odločila za odhod v dom. Ko prihajam v dom, se velikokrat zgodi, da začne name vpiti in me napadati. Tudi pogosto me zmerja z zelo grdimi besedami. Pri besedah ni nikoli varčevala. Definitivno mene krivi, da je v domu in tega mi ne bo nikoli odpustila. Spopadala sem se na različne načine. Zmanjšala sem obiske pri njej, saj sem bila sita napadov in tudi zelo slabo sem se počutila. Zaradi teh napadov sem bila psihično zelo na tleh, zato sem tudi velikokrat bila prisiljena vzeti dopust, da sem prišla k sebi in v miru razmislila kako naprej. Ves čas sem bila tudi bolna, imela vročino in bila prehlajena. Vse to je bilo zaradi stresa.

8. Ste se kdaj počutili krive, ker je moral vaš sorodnik zapustiti svoj dom (opišite situacijo/situacije)?

Sama po sebi se nisem počutila krive, ker sem vedela, da gre na boljše in da bo tudi meni sami lažje. Sem se pa potem počutila krivo, ko me je mama tako napadala. Ti napadi so v meni vzbudili krivdo. Vzbudili pa so tudi ogromno dvomov o moji odločitvi. Cele noči sem premlevala odločitve. Spala nisem nič, po svetu sem hodila, kot zombi. Problem pa so tudi razna ogovarjanja. Ko se ljudje spotikajo ob tuje odločitve, pa sploh ne vedo zakaj je do tega prišlo. Govorice te prizadenejo. Slišiš marsikaj in jaz sem človek, ki ne znam to potisniti stran od sebe. Tako ves čas premlevam in se obremenjujem. Želela bi si, da bi ljudje prej vsaj vprašali ne pa da, kar obsojajo. Škoda, ker je tako malo razumevanja od ljudi.

9. S kakšnimi strahovi in dvomi ste se soočali po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi?

Zelo sem se bala za mojega očeta, kako bo to prenesel. Saj je bil zelo navezan na mojo mamo in je rad skrbel in pazil nanjo. Vendar mu je zaradi tega zdravje vidno pešalo. Bala sem se, da ga bo žalost posrkala in da bo še bolj zbolel. Zato sem mu govorila, da ga bom pogosto vozila v dom, da bo imel stik z njo. Bala sem se pa tudi, če se bo mama sploh navadila na življenje v domu. Zelo me je bilo strah, da me bodo poklicali in rekli, da jo moramo vzeti domov, ker se ne more vživeti. Sem pa tudi v tistem obdobju slišala, da je za nekatere ljudi ta odhod velik šok in da lahko tudi umrejo, ker se ne navadijo. To me je bilo zelo strah, ker tega pa ne bi prenesla, še manj pa moj oče.

10. Na koga ste se obrnili, ko ste se s sorodnikom odločili za odhod v dom za stare ljudi?

Ves čas sem vedela, da bo mama odšla v dom v Prebold, saj ima tam svojega brata z družino, ki jo bo lahko obiskoval. Ta dom pa je bila tudi njena želja, če bi slučajno kdaj morala tja oditi. Ko sem začela razmišljati v tej smeri, sem najprej poklicala v sam dom, kjer mi je socialna delavka dala informacije, ki sem jih želela. Sem pa tudi odšla k njej na pogovor pred samim prihodom. Takrat bi morala iti še mama z menoj, vendar je bila tisti dan v slabem stanju. Pogovorili sva se o razlogih, jaz sem spraševala kako zgleda sam dom. Povedala mi je, kaj vse je potrebno urediti in kakšno dokumentacijo potrebujem. To smo takrat uredili, mama se je bolj, ko ne strinjala, saj smo na začetku mislili, da bo le začasno, dokler se tudi oče malo ne pobere. Prepričana sem bila, da bo mama v domu le kratek čas, da se ji bo stanje popravilo, vendar ni bilo tako.

11. Kakšno vrsto pomoči bi še potrebovali v procesu priprave na odhod sorodnika v dom za stare ljudi?

Potrebovala bi večjo podporo svojega očeta in pa njegovo mnenje. Bolj, ko ne je bil vedno samo tiho in ni nič rekel. Ko pa se je kaj zalomilo pa me je začel obtoževati. Potrebovala bi tudi pogovore z ljudmi, ki so šli čez iste stvari, da bi lažje sprejemala odločitve, ki so prihajale. Manjkala mi je neka zunanja podpora, saj informacij sem imela zadosti ampak ni bilo pa nikogar, ki bi mi rekel razumem te. Nisem mogla nobenemu zaupati svoje skrbi in strahove. Na celotni poti sem bila sama.

12. Kakšno pomoč in podporo ste potrebovali po odhodu v dom za stare ljudi? Kaj vam je pomagalo, ko vam je bilo hudo (navedite primere)?

Potrebovala sem predvsem pogovore z ljudmi, ki vedo kaj preživljam. V ogromno podporo mi je bila moja šefinja, s katero sem lahko o vsem govorila in me je tolažila. Velikokrat mi je svetovala, predvsem o obiskih mame v domu. Šefinja me je opomnila, da moram biti sama sebi na prvem mestu in početi tisto, kar lahko. V veliko pomoč mi je bila tudi negovalka, ki je skrbela za mojega očeta. Ko sem se pogovarjala z njo sem imela občutek, da me res razume. To je bilo pa vse, kar sem potrebovala. V tistem času sem imela tudi ogromno zdravstvenih težav, in mi je bila v veliko oporo tudi naša družinska zdravnica. Vedela je kaj se dogaja in poznala je nas vse. Tudi po pogovorih z njo sem se počutila vidno boljše. Ko mi je bilo hudo, sem pa bila rada tudi sama. Samo se je izkazalo, kot napaka, saj sem ves čas vse analizirala in se potem počutila še slabše. Slabi občutki so me preganjali na vsakem koraku.

13. Kako pogosto obiskujete svojega sorodnika v domu za stare ljudi?

Na začetku sem bila pri njej dvakrat na teden. Je v Preboldu v domu in je kar daleč se za voziti iz Ljubljane. Vendar nismo nikjer bližje dobili. Z otroci pa sem hodila k njej enkrat mesečno ali manj. Oče pa je šel vedno z menoj, če se je le dobro počutil. Sedaj pa, ker se slabo počutim ob njej in na splošno v njeni bližini, pa odhajam k njej enkrat mesečno. Takrat gre z mano tudi moj oče. Samo mi je žal, ker jo oče vidi tako malokrat, samo res ne zmorem iti večkrat. Tega mi ne dopušča ne psiha in ne čas. Še takrat, ko greva z očetom, velikokrat sploh ne grem do nje, ampak ga počakam v avtu. Groza me je njenih napadov, njenega vpitja in zmerjanja. Res mi je hudo, ko to doživljam. Zato raje ne grem k njej in se na ta način zaščitim.

14. Kako spremljate delo osebja v domu za stare ljudi?

Pogosto pokličem socialno delavko, ki dela v domu. Pove mi kaj je novega z mamo, kakšne težave so bile in kako so jih reševali. Pove mi tudi, če kaj rabi, da to prinesem. Ko pa grem na obisk pa ravno ne gledam, kako delajo zaposleni. Pa tudi čisto premalo sem v domu, da bi kaj sploh vedela.

15. Kako se vključujete v izvajanje oskrbe?

V oskrbo se tudi ne vključujem. Pokličem pa na vsake toliko časa socialno delavko, da izvem kako je z mamo.

16. Kako se vključujete v življenje v domu?

Zelo malo. Nimam časa, da bi se vozila tako daleč.

17. Kakšen je vaš odnos do lastnega staranja? Se bojite starosti?

Same starosti po sebi se ne bojim. Bojim se dogodkov, ki jih lahko starost prinese. Bojim se da bi obležala na postelji in bila odvisna od mojih otrok. To mi predstavlja najhujšo nočno moro. Nočem, da bi mi drugi narekovali življenje in zame odločali, kaj bom počela in česar ne bom. Rada bi bila samostojna in neodvisna v starosti. Starost si želim preživeti na aktiven način.

18. Kako se je spremenil vaš odnos do staranja po izkušnji institucionalizacije sorodnika?

Začela sem se zavedati kaj vse me lahko doleti v starosti. Videla sem ljudi, kako so ubogi in tega sem se začela bati. Prej, ko nimaš stika s takšnimi ljudmi, se tega sploh ne zavedaš.

19. Kako se je spremenil vaš odnos do institucionalnega varstva po izkušnji institucionalizacije sorodnika? Če bi bilo potrebno, bi odšli v dom za stare ljudi?

Prej nikoli nisem razmišljala o domovih ali pa si ustvarjala sliko o njih. Ko bo to potrebno bom odšla v dom. Nočem biti breme svojim otrokom in da bi zato trpelo njuno zasebno življenje. Ko ne bom več zmogla skrb

zase bom sama od sebe odšla v dom. Drugače pa se čisto nič ne veselim življenja v domu. Zame je veliko preveč ljudi na kupu.

INTERVJU D

1. Kako se je spremenila vaša vloga pri skrbi za starega človeka? Pri katerih opravilih ste mu pomagali, ko je še živel doma?

Starša sta živela skupaj do 65. leta, tako da sta lahko pomagala drug drugemu. Večinoma jima je pomoč nudila moja sestra. Vsak dan je hodila k njima preverjati kako sta, prinesla jima je hrano, jima pospravila in odpeljala k zdravniku. Ju je pa tudi postrigla. Nismo živeli skupaj. Zato sem ju obiskovala na 14 dni. Takrat sem jima pomagala pri čiščenju in pospravljanju. Tudi prinesla sem iz trgovine, kar sta rabila. Čez nekaj časa se je očetu poslabšalo stanje in je moja sestra naročila kopanje zanj in kosilo za oba. Potem pa zaradi vse slabšega stanja očeta sta morala oba oditi v dom. Imam pa tudi taščo, ki živi v domu. Tašča je kolk zlomila in sem jo vzela v svoje stanovanje, kjer sem zanjo skrbela sama eno leto. Bila je nepokretna, tako da sem jo morala umivati, kuhati, menjati plenice in ji kuhati.

2. Kako se je spremenil vaš odnos s sorodnikom po odhodu v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Odnos s starši se ni čisto nič spremenil na slabše. Mogoče bi celo rekla, da se bolje razumemo in tudi bolj doživljamo čustva drug od drugega. Prej se nikoli nismo znali ozirati na čustva drugih in se o teh stvareh nismo pogovarjali. Sedaj pa se več pogovarjamo in skušamo razumeti drug drugega. Prej, je bil oče navajen ukazovati in vse se je počelo, kot je on rekel. Sedaj pa ne ukazuje več in tudi, če ni vse po njegovem to razume in je potrpežljiv. S taščo pa sva se tudi vedno dobro razumeli, predvsem po tem, ko je umrl moj mož sva si stali ob strani. Tašča ima samo mene in nikogar drugega. Se je pa odnos, ko je odšla v dom spremenil. Tašča je postala zelo negativna, ne zna več videti dobrih stvari in zato se okoli tega ves čas prerekava. Prerekava pa se zato, ker ji jaz skušam pokazati pozitivne stvari v njenem življenju, ona pa tega nikakor noče videti in zato ne moreva priti skupaj. Ker jaz nje ne obravnavam, kot žrtve ampak jo spodbujam, da bi drugače gledala nase. To pa zelo sovraži. Raje bi videla, če bi se ji jaz pridružila v njenem trpljenju. Na začetku me je povlekla v njeno igro in je manipulirala z mano, sedaj pa ji tega ne dopuščam več.

3. Kako se spoprijemate z visokimi stroški oskrbe v domu za stare ljudi? Kako to vpliva na vaše življenje (navedite primere)?

Nimam nobenih skrbi s stroški, saj imajo vsi trije dovolj velike pokojnine, da z njimi pokrijejo celotno domsko oskrbo in še jim ostane.

4. Kako ste občutili skrb za starega človeka, preden je odšel v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Za starša mi ni bilo nikoli težko skrbeti in pomagati, saj sem k njima hodila na vsake 14 dni. Skrb je bila porazdeljena med štirimi otroki in zato je bilo veliko lažje. Pri skrbi smo se izmenjevali, vsak je bil zadolžen za svoj sklop nalog, ki jih je moral opraviti zanj. Skrb za starše nisem nikoli obravnavala, kot skrb ampak, kot obisk, ko prideš pogledati svoja starša in obenem narediš še kaj dobrega zanj. Sem pa imela včasih slabo vest, ker je sestra, ki je živela v njuni bližini, tja hodila vsak dan in jima pomagala. Tako, da je bila skoraj celotna skrb na njej. Ko pa se je tašča preselila k meni, mi je bilo pa zelo naporno. Takoj od začetka mi ni bilo tako težko, potem pa je telo utrujeno in se ne spočije ter tako ne zmore več fizičnega dela. Grozno težko je bilo jo dvigovati in tuširati v kopalnici. Jedec je bila tudi zelo izbirljiva, zato sem imela vedno skrbi kaj bom skuhala in kaj ne. Tudi sama je zelo zapadla v negativne misli, ki so se kazale v njenem obnašanju. Tako, da sem si rekla, da ne bi mogla za nikogar več tako skrbeti. Je psihično in fizično prenaporno za človeka. Težko je tudi ustreči vsem željam človeka, recimo tašča ni bila zadovoljna z ničemer in je vse zavračala, kar sem dobrega storila zanj. Ta njena dejanja niso bila uperjena name osebno, ampak se je tako obnašala zato, ker se ni sprijaznila, da je tako zbolela in se ni morala več gibati.

5. Imate po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, več časa zase in svojo družino?

Ko je tašča živela pri meni, sem morala biti več časa doma. Sploh nisem nič odhajala ven iz stanovanja in tisto, kar sem rabila mi je vse dostavil sin. Sedaj pa sem spet svobodna in lahko grem ven na sprehod, na

kavo s prijateljicami. Lahko počnem, kar si želim prej tega nisem morala. Tudi sina večkrat obiščem, kar prej sploh nisem mogla. Bila sem prav privezana na dom. In ko si ves čas priklenjen na dom, se slabo počutiš in vpliva na celotno telo.

6. Kako ste sprejeli, da je morala vaša mama/oče zapustiti svoj dom?

To sem si razlagala, kot nujo. Starša nista morala več skrbeti zase in zato sta morala oditi v dom za stare ljudi. Verjela sem, da gredo vsi trije nekam, kjer jim bo boljše in bodo lahko bolj kvalitetno skrbeli zanje. Predvsem pri tašči sem si zelo oddahnila, ko je odšla v dom.

7. So se po odhodu s strani sorodnika do vas pojavila kakšna obtoževanja ali zamere? Kako ste se z njimi spopadli?

Pri starših ni bilo nobenih zamer, saj sta sama izrazila željo, da bi odšla v dom. Nikoli nista želela biti v breme drugim ljudem. Pri tašči pa se je spremenilo njeno obnašanje. Ne morem reči, ali tako izraža zamero, ker je morala oditi. Čeprav se je tašča na začetku strinjala, da bo odšla v dom. V domu vse odklanja, zavrača osebje in hrano. Potem pa pričakuje, da ji bom jaz nosila hrano. Samo to sva zdaj uspeli razčistiti, ker sem ji povedala, da če ne bo jedla v domu, potem ji tudi jaz ne bom nikoli nič hrane prinesla. Ves čas mi očita, da se grdo obnašam do nje in da se norčujem, ko poskušam, da vidi lepe stvari v svojem vsakdanjiku. Nesramna je do osebja in ves čas se pritožuje. Šele zdaj, ko je odšla v dom se je pokazalo, da je negativna oseba. Mene njeno ravnanje ne prizadene, ker sem skozi leta postala trdna in odločna, tako me njeno obnašanje ne more spraviti iz tira.

8. Ste se kdaj počutili krive, ker je moral vaš sorodnik zapustiti svoj dom (opišite situacijo/situacije)?

Da so morali oditi v dom, se nisem nikoli počutila krive. Počutim pa se krivo sedaj, ker oče je vedno želel umreti doma. Sedaj pred kratkim pa je umrl in to v domu. Edino to si očitam.

9. S kakšnimi strahovi in dvomi ste se soočali po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi?

Ničesar me ni bilo strah ali da bi me skrbelo. Vedela sem, da grejo na boljše. Me je pa skrbelo zase, ko sem imela taščo doma, sem dobivala postrežnino in imeli sva skupaj njeno pokojnino. Potem pa tega dohodka ni bilo več in me je skrbelo kako se bom znašla. Vendar mi je uspelo še najti štiri-urno službo, tako da se je vse uredilo tudi zame.

10. Na koga ste se obrnili, ko ste se s sorodnikom odločili za odhod v dom za stare ljudi?

Za starše je urejala sestra vse stvari. Je tudi socialna delavka, tako da je bilo to njeno področje. Za taščo pa sem urejala jaz. Takrat je bila ravno v bolnici, ker si je potem naknadno še ramo zlomila, ko je padla doma. Odšla sem do direktorice doma v Trbovljah. Čez nekaj časa so mi tudi javili, da je prosto mesto, tako da je odšla naravnost iz bolnice v dom.

11. Kakšno vrsto pomoči bi še potrebovali v procesu priprave na odhod sorodnika v dom za stare ljudi?

Potrebovala bi nekoga, da bi se pogovarjal s taščo in z mano. Da bi ona boljše razumela svoj odhod v dom za stare ljudi. Da ne bi potem prišlo do takega obnašanja, ki je zelo slabo vplivalo name. Star človek bi moral imeti nekoga na voljo, da bi jim pojasnil zakaj je dobro, da odidejo v dom. Pogrešala pa sem tudi to, da se nihče ne zanima za nas sorodnike, kako mi doživljamo to skrb in kako vpliva na nas. Velikokrat bi rabila kakšen pogovor, ko sem bila res izmučena in v stiski. Tudi ni nikomur mar, če lahko preživimo in dostojno skrbimo za njih. Zelo me pa tudi prizadenejo različne govorice, predvsem sosedov. Zelo so me obsojali, ko sem dala taščo v dom, nihče pa me ni vprašal, če mogoče kaj rabim.

12. Kakšno pomoč in podporo ste potrebovali po odhodu v dom za stare ljudi? Kaj vam je pomagalo, ko vam je bilo hudo (navedite primere)?

Predvsem sem potrebovala pogovore s prijatelji, zaradi vseh govoric, ki so krožile po bloku. Zelo me je prizadelo, ker je to prišlo od ljudi za katere sem mislila, da me podpirajo. Zelo sem se obremenjevala z govoricami. Sedaj pa mi je čisto vseeno. Težko je bilo tudi razumeti obnašanje moje tašče, zato sem se obrnila na prijatelja, ki je bil zelo podkovan na duhovnem področju, da mi je pomagal razsvetliti določene stvari. Zelo rada hodim in uživam v naravi. To je moja vsakodnevna terapija. Rada sem sama, da lahko v miru predelam stvari. Ko se je v našem domu ustanovil klub svojcev, sem začela obiskovati tudi tega. To je že več, kot deset let nazaj. Na začetku smo imeli izobraževanja, ki jih je vodil Jože Ramovš. To

izobraževanje se mi je zdelo zelo pomembno, zato je tudi skupina tako dolgo časa zdržala. Obdržalo se nas je 10 članov. Predvsem na začetku, ko mi je bilo res težko, mi je bila skupina v nenormalno veliko oporo. Nikomur se nisem mogla toliko zaupati, kot ljudem z isto izkušnjo. Pomembno je bilo, da so me razumeli in čutili.

13. Kako pogosto obiskujete svojega sorodnika v domu za stare ljudi?

Mamo obiskujem enkrat na dva ali tri tedne. Taščo pa trikrat na teden ali pa tudi vsak dan.

14. Kako spremljate delo osebja v domu za stare ljudi?

Kjer je mama v domu, ne spremljam dela osebja ampak pridem res samo na obisk. Pri mami je bolj moja sestra vpeta v njeno življenje. K tašči pa pogosto namenoma pridem v času nege, da malo preverim kako sestre opravljajo svoje delo. Če mi ni všeč, jim to tudi povem in opozorim, da naj bo naslednjič boljše. Sem velikokrat tudi zraven, ko se hrani moja taščo. Saj sem imela pogosto občutek, da kar na hitro to storijo in da ji sploh ne dajo dovolj hrane. Imam občutek, ker nisem tiho in jih nadziram, da se me malo bojijo in so zato pri svojem delu tudi bolj natančni.

15. Kako se vključujete v izvajanje oskrbe?

Vedno preverim, če je tašča dobila vsa zdravila, ki jih mora uživati. Velikokrat ni vseh dobila, sploh ji niso hoteli dajati, katere sem prinesla naknadno. Spremljam tudi porabo kreme, da jo mažejo po nogah. Čeprav ji sedaj tudi sama velikokrat namažem noge in telo.

16. Kako se vključujete v življenje v domu?

Pri starših se nisem udeleževala dogodkov, ki so potekali v domu, ker sta bila predaleč. Pri tašči sem pa na začetku vedno z njo odšla na prireditve in predavanja, ki so jih imeli v domu. Samo je bilo preveč naporno, sploh ker je vedno pričakovala, da bom tam. Sedaj pa se samo še udeležim, ko imajo prireditev za rojstni dan.

17. Kakšen je vaš odnos do lastnega staranja? Se bojite starosti?

Ne razmišljam o starosti. Ne razmišljam tako daleč naprej, rada ravnam iz dneva v dan. Pomembno je samo, da bom pokretna in neodvisna. Sem pa stanovanje prilagodila za mojo starost, sem namestila v kopalnici ročaj in banjo smo vrgli ven in jo nadomestili s tušem. Tudi okna smo tako prilagodili, da jih lahko brez problema počistim.

18. Kako se je spremenil vaš odnos do staranja po izkušnji institucionalizacije sorodnika?

Spremenil se je v tem, da sem se začela bati, da bom na starost obležala in bodo mogli drugi skrbeti zame. Odvisnosti od drugih ne bi prenesla. Bolje je umreti, kot ležati cel preostanek življenja. Zato sem se začela ukvarjat z raznimi fizičnimi aktivnostmi. Skrbim tudi, da sem psihično v ravnovesju. Potrebno je skrbeti zase, da bomo na starost vitalni.

19. Kako se je spremenil vaš odnos do institucionalnega varstva po izkušnji institucionalizacije sorodnika? Če bi bilo potrebno, bi odšli v dom za stare ljudi?

Prej domov nisem poznala. Mislila sem, da so kot nekakšne bolnice. Sedaj, ko sem pa tako vpeta v življenje dveh domov, se mi je pa mišljenje čisto spremenilo. Domovi so odlična oblika bivanja starih ljudi. Zagotovijo varnost človeku. Ko imaš starega človeka doma, te pa ves čas skrbi zanj in nikamor ne moreš iti, da se ne bi kaj zgodilo. Moti me edino, da je tako malo kopanja. Bi odšla, ko bi bilo to potrebno, saj nočem biti v breme mojim otrokom.

INTERVJU E

1. Kako se je spremenila vaša vloga pri skrbi za starega človeka? Pri katerih opravilih ste mu pomagali, ko je še živel doma?

Mi smo se preselili k naši mami, ker smo pri njej naredili stanovanje na vrhu hiše. Mama je bila samostojna, tudi nam je kuhala, ko smo prihajali iz službe ali šole. Edino plačevala sem ji položnice in prinašala hrano. Enkrat na pol leta pa sem ji tudi generalno vse počistila. Potem pa je nastopila demenca. Čeprav ni nihče vedel, da je to demenca, mislila smo, da je to nekaj normalnega. Zelo veliko stvari je zamešala in pozabljala. Zgodilo se je na začetku, da nam je tudi vsak dan skuhalo isto za kosilo. Potem pa je bila jezna, ko smo ji to povedali in ni želela več nam kuhati. Tako da je moja hčerka začela kuhati za vse nas. Začeli smo ji tudi prati oblačila, likati, ji odmerjati in dajali zdravila. Opustila je tudi svoj vrt, tako da sem ga jaz prevzela. Vendar me je ves čas kontrolirala, če delam dobro. Zato sva se velikokrat sprli, ker je še vedno želela, da je po njeni volji urejen vrt.

2. Kako se je spremenil vaš odnos s sorodnikom po odhodu v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Ta odhod v dom naju je še bolj zbližal. Vedno sva si bili blizu, po tem dogodku pa še toliko bolj. Čutila sem, da nama je lažje se pogovarjati o določenih stvareh. Prej jo je bilo tudi ves čas strah, kdo bo poskrbel zanje, potem pa je ugotovila, da se lahko vedno in povsod zanese name in bom poskrbela zanje. Odhod pa ni združil le naju, ampak vso družino. Skupaj vsem nam je bilo zelo mar zanje in smo si zelo stali ob strani. Vsi so me podpirali, ko sem se tako odločila.

3. Kako se spoprijemate z visokimi stroški oskrbe v domu za stare ljudi? Kako to vpliva na vaše življenje (navedite primere)?

Mama ima svojo pokojnino, kar pa še rabi pa ji jaz dodajam. Ni nobenega problema, da se stroški ne bi mogli pokriti. Sploh se ne opazi ta razlika, ki jo dodajam, v našem življenju.

4. Kako ste občutili skrb za starega človeka, preden je odšel v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Ves čas me je bilo strah zanje. Bala sem se, da bo padla, da se bo zgubila. Zelo me je skrbelo, da bi si nenamerno kaj naredila, saj nas skoraj cel dan ni bilo doma. Bala sem se, da bi kaj zažgala, da bi pustila kaj na štedilniku. Ta strah in skrb sta bila tako naporna, sem bila tudi v službi ves čas živčna. Sem bila, kar jezna nanjo, zakaj se je tako začela obnašati. Tako, da sem velikokrat rekla prijateljici naj gre preveriti kaj se dogaja z njo. Zelo težko mi je bilo tudi iti na dopust in jo pustiti samo. Zato je takrat se k njej preselila družinska prijateljica, ki je pazila nanjo.

5. Imate po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, več časa zase in svojo družino?

Časa je bilo več. Pa ne le časa, tudi jaz sem se sprostila in sem lahko bolje delovala v odnosih do drugih družinskih članov. Prej sem bila pa ves čas pod stresom, se tudi pogovarjati nisem morala.

6. Kako ste sprejeli, da je morala vaša mama/oče zapustiti svoj dom?

To je bil zame velik čustveni udarec. Še po treh letih, ko sem srečala znanko in me je vprašala kako je z mamo, sem planila v jok, ker mi je res hudo, da je tam. Zelo mi je tudi težko, ker se z mamo nikoli nisva pogovorili o tem slovesu. Nikoli se ni direktno o temu govorilo. Sama pa nisem zmožna odpreti te teme, da bi lahko začela pogovor. Z odhodom mame, se še danes nisem sprijaznila. Tako je močno zavedanje, da bi morali otroci poskrbeti za svoje starše, jaz pa nisem zmogla in sem jo dala v dom. Če ne bi imela takšne podpore partnerja, bi se že zdavnaj sesula. Res mi je skozi ves proces stal ob strani in me podpiral.

7. So se po odhodu s strani sorodnika do vas pojavila kakšna obtoževanja ali zamere? Kako ste se z njimi spopadli?

Mama ni nikoli dajala občutka, da mi je zamerila, da je morala oditi v dom. Obtožbe pa so prihajale od sosedov, da kako sem lahko svojega starša dala v dom in da sem neodgovorna. To me je zelo prizadelo in sem se preveč obremenjevala s tem. Ljudje, ki sploh ne vedo kaj pripelje do takšne odločitve najbolj obsojajo. Težko mi je bilo, da tako mislijo o meni in me krivijo, da sem dala mamo v dom. Začela sem se jim izogibati, da ne bi pogovor naletel spet na to.

8. Ste se kdaj počutili krive, ker je moral vaš sorodnik zapustiti svoj dom (opišite situacijo/situacije)?

Sama sem se počutila zelo krivo. Skrbelo me je, da bi mislila, da mi je v breme in se je hočem znebiti. Vendar nikoli ni bilo tako, le poskrbeti sem želela za njeno varnost in dobro počutje. Sploh pa se je moja krivda povečala, ko so me napadali še sosedje. Takrat sem res dvomila, če sem se prav odločila. Še po tolikih letih me še vedno muči krivda. Krivde se ne moreš znebiti, ker se znajdeš, kar ujeti v njej. Mislim, da bi se

nehala počutiti krivo, če bi zmogla pogovor z mamo o tej temi. Trenutno pa še nisem dovolj močna, da bi to zmogla. Pet let je tudi trajalo, da sem lahko začela preurejati spodnje nadstropje, kjer je živela mama. Prej nisem zmogla, da bi nekaj spreminjala, saj je bil njen dom. Težko se je bilo privaditi na misel, da je ne bo več domov. Še zdaj se spomnim kako težko je bilo pakirati kovček, mislim, da sem ji ga pakirala dva dni. Sploh se ne smem spomniti na te težke trenutke.

9. S kakšnimi strahovi in dvomi ste se soočali po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi?

Zelo me je bilo strah, da bi se ji poslabšalo zdravstveno stanje in fizične sposobnosti. Saj je bila vedno zelo aktivna. Življenje v domu pa tega ne omogoča več. Prihajalo je do različnih težav. Psihiater ji je predpisal preveliko količino tablet, ko je prišla na oddelk za ljudi z demenco. Mama je predozirala, imela je težave s črevesjem in želodcem. Če star človek nima sorodnika, ki bi ga spremljal v domu, se mu sigurno stanje hitro poslabša.

10. Na koga ste se obrnili, ko ste se s sorodnikom odločili za odhod v dom za stare ljudi?

Najprej smo sli do zdravnice zaradi njenega nerazumljivega ravnanja. Povedala nam je, da vsi znaki kažejo na demenco. Napotila nas je do psihiatrinje. Tam mi je rekla, da bo za vse nas boljše, da damo mamo v dom. Saj če je ne bomo dali, bo bolezen vsem nam uničila življenje in bo tudi moj zakon propadel. Zato sem poklicala socialno delavko, ki mi je povedala, da imajo prosto mesto zanjo. Takrat sem se usedla z mamo in ji rekla, da se morava pogovoriti. Mama se je na moje presenečenje strinjala in tako je odšla v dom. Smo jo pa tri leta vedno ob praznikih in vikendih jemali domov. Potem pa je nismo več, saj nam je rekla glavna sestra, da ko pride nazaj ne sprejme spet domskega načina življenja in so težave s prilagoditvijo.

11. Kakšno vrsto pomoči bi še potrebovali v procesu priprave na odhod sorodnika v dom za stare ljudi?

Ko smo se pripravljali, na odhod v dom, bi potrebovala pogovor s človekom, ki je šel že čez to. Saj doma me niso razumeli, da mi je tako hudo, ker niso imeli izkušnje s tem. Rabila pa bi tudi vedeti, kako so stari ljudje doživljali ta odhod v dom, kaj jim je bilo najhujše. Potrebovala pa bi tudi laično literaturo s področja demence, saj nisem nikjer dobila literature, ki bi jo lahko razumela.

12. Kakšno pomoč in podporo ste potrebovali po odhodu v dom za stare ljudi? Kaj vam je pomagalo, ko vam je bilo hudo (navedite primere)?

Nekaj mesecev po odhodu mame v dom, sem začela obiskovati skupino za samopomoč. Skupina za samopomoč je bila nekaj najboljšega, kar sem lahko v tistem času dobila. Do takrat nisem veliko vedela o demenci in komuniciranju z njimi. Na začetnih predavanjih v skupini, pa nam je bilo nudenega ogromno tega znanja in gradiva. Takrat so mi zadeve postajale bolj jasne in sem lahko se povezala s preteklimi dogodki. Če ne bi imeli izobraževanj, skupina sigurno ne bi obstala. Sedaj si sploh ne predstavljam več, da ne bi imeli srečanja enkrat mesečno. Pomembno zame je, da smo prišli tako daleč, da se ne pogovarjamo samo o sorodnikih ampak tudi o naših zasebnih težavah. Trajalo je, da smo se toliko odprli in ustvarili krog medsebojnega zaupanja. Postali smo pravi prijatelji, ki se med sabo čutimo in razumemo.

13. Kako pogosto obiskujete svojega sorodnika v domu za stare ljudi?

Ko je bila še na stanovanjskem oddelku sem jo obiskovala vsak dan, sedaj pa, ko je na oddelku za ljudi z demenco pa 2x na teden. Vedno pridem v času obroka, da jo hranim.

14. Kako spremljate delo osebja v domu za stare ljudi?

Pri nadzoru osebja pa sem jaz zelo striktna. S tistim zaposlenim, s katerim nastopijo težave se vedno pogovorim in zahtevam pojasnilo zakaj je do tega prišlo. Tudi, ko vidim nepravilnosti, jih vedno opozorim, da morajo naslednjič storiti drugače. Če človek enkrat popusti, bodo vedno delali slabše. Karkoli mi ni všeč, grem od sestre, ki je takrat na enoti in ji povem. Osebje tudi slabo obvešča nas sorodnike o dogodkih, ki se dogajajo našim staršem. Enkrat se je, kar zgodilo, da mi ni nihče sporočil, da mora mama iti k zdravniku in so zaračunali spremstvo.

15. Kako se vključujete v izvajanje oskrbe?

Oskrbo pozorno spremljam. Vključujem se v toliko meri, da opozarjam na napake zaposlenih. Prinašam tudi veliko naravnih zdravil in krem, ki jih mora osebje dajati moji mami. Na začetku, so bili zelo skeptični, ampak sem jih do sedaj navadila in ji dajejo zdravila brez problemov. Povem ji tudi vedno znova, katero

hrano ne sme jesti, ker jo napihuje. Pa tudi velikokrat prinesem hrano v dom in jim povem, kdaj ji naj kaj dajo.

16. Kako se vključujete v življenje v domu?

Vedno grem na vse prireditve, ki so v popoldanskem času. Udeležim se tudi izobraževanj in predavanj za sorodnike, saj nam dom predstavlja ednini vir informacij. Enkrat mesečno pa sodelujem v skupini za samopomoč. Udeležim pa se tudi piknika za sorodnike in stanovalce, ki ga priredijo enkrat letno.

17. Kakšen je vaš odnos do lastnega staranja? Se bojite starosti?

Ne bojim se staranja, ker ga pojmem, kot nekaj naravnega in sem ga sprejela. Bojim pa se starosti. Starost prinese veliko neljubih dogodkov, številne bolezni in odtujenost od ljudi, ki jih maš rad. Bojim se, da ne bi morala iti na kavo s prijatelji, da se ne bi mogla sama premikati in bi bilo vedno potrebno nekoga prositi, da bi me zapeljal.

18. Kako se je spremenil vaš odnos do staranja po izkušnji institucionalizacije sorodnika?

Spremenilo se je v tem, da sem začela bolj razmišljati o starosti. Prej sem vedela, da me bo enkrat doletelo ampak je še daleč stran. Sedaj sem se pa začela bolj zavedati, da je bližje, kot sem prej mislila. Vendar tega ne sprejemam negativno. Poskušam res živeti v danem času in početi stvari, ki me veselijo. Še bolj pa mi je pomembno negovanje prijateljskih odnosov z ljudmi, ki jih imam rada in si jih želim ob sebi.

19. Kako se je spremenil vaš odnos do institucionalnega varstva po izkušnji institucionalizacije sorodnika? Če bi bilo potrebno, bi odšli v dom za stare ljudi?

Nič se ni spremenilo v negativno smer. Ko ne bom mogla več poskrbeti zase, nočem biti v breme mojim otrokom. Seveda bom zelo vesela, če bo kdo želel skrbeti zame in to skrb kombiniral s pomočjo na domu. Čeprav se mi zdi, da je pomoč na domu namenjena predvsem tistim, ki lahko še poskrbijo zase. Če pa to ne bo možno, bom pa odšla v dom za stare ljudi.

INTERVJU F

1. Kako se je spremenila vaša vloga pri skrbi za starega človeka? Pri katerih opravilih ste mu pomagali, ko je še živel doma?

Starša sta živela v lastnem gospodinjstvu, deset minut stran od mene. K njima sem hodila tudi dvakrat na dan. Imam še sestro ampak ni želela pomagati staršema zaradi preteklih konfliktov. Zato je vso breme padlo name. Urejala sem njuno okolico in pospravljala v hiši. Odmerjala sem jima zdravila. Ko sem prišla do njiju sem jima skuhalo, opravila sem vsa druga gospodinjska opravila. Nekaj dni pred odhodom v dom pa sem skrbela tudi za njuno osebno higieno.

2. Kako se je spremenil vaš odnos s sorodnikom po odhodu v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Najprej je odšla mama v dom, ker se je pri njej pojavila demenca. Ko sem jo peljala v dom, ji nisem povedala, da gre v dom ampak v bolnico. Ker vem, da se ne bi mogla soočiti s tem, pa tudi jaz se nisem mogla. Zato sem lagala njej in sebi. Mama je v domu iz dneva v dan postajala bolj agresivna in napadalna do mene. Ko sem prišla se je velikokrat začela, kar dreti in vsa tresti. Zato me je vedno bolj bilo strah iti do nje. Spremenil pa se je tudi odnos očeta do mene. Bil je zelo jezen name, ker sem samo mami uredila, da gre v dom. Vendar sem dala vlogo za oba, ona pa je bila prej sprejeta. Nekaj dni se sploh ni pogovarjal z mano, ko pa se je začel, mi je pa ves čas očital, da sem ga ločila od mame. Potem je končno dobil tudi on dom in se je najin odnos popravil in je bilo tako, kot prej. Z očetom sva se po odhodu v dom še bolj povežala, sploh zaradi bolezni mame, sva si stala ob strani in drug drugega tolažila.

3. Kako se spoprijemate z visokimi stroški oskrbe v domu za stare ljudi? Kako to vpliva na vaše življenje (navedite primere)?

Na začetku ni bilo težko, ker sta starša prodala stanovanje. Sedaj pa je zelo težko. Sestra ni želela nič doplačevati, vendar sem odšla na socialno in sedaj ji trgajo. Meni ne trgajo, ker mi nimajo od nikoder, zato

tisti del doplačuje občina. Jaz svoje pokojnine nima, ker sem bila v službi samo sedem let, potem pa sem ostala doma. Živim v zelo težkih razmerah, po smrti partnerja sem odšla živeti k nečakinji, kjer mi je dala sobo. Sama si ne morem ničesar privoščiti in sem od vsega odvisna od moje nečakinje. Sem pa vesela, da je sosednja zgradba dom, kjer prebivata moja starša, tako da ju lahko vsak dan obiščem. Zaradi pomanjkanja denarja sem v veliki stiski. Ves čas sem žalostna in skrbi me, kako bom pokopala svoja starša. Hudo mi je tudi, ko jima ne morem nič kupiti in prinesiti v dom.

4. Kako ste občutili skrb za starega človeka, preden je odšel v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Od začetka sem zelo rada skrbela za moja starša. Edino hudo mi je bilo, ker sestra ni želela sodelovati pri skrbi zanju. Težko mi je bilo, ker sem sama skrbela zanju. Sta pa mi za vse moje stroške dajala denar. Potem pa, ko sem postajala starejša, mi je bilo vedno težje skrbeti za njiju, saj sem imela ogromno zdravstvenih težav. Starost terja svoj davek. Vendar sem ju imela zelo rada, zato sem še naprej skrbela zanju dokler sem le lahko. Toliko dobrega sta naredila zame, da ju nisem mogla pustiti sama. Pa tudi jaz sem potrebovala njun denar v zameno za mojo pomoč. Je pa težko skrbeti za dva onemogla starša.

5. Imate po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, več časa zase in svojo družino?

Starša sta bila poleg partnerja edina moja družina. Partner je pa umrl preden, sta starša odšla v dom za stare ljudi.

6. Kako ste sprejeli, da je morala vaša mama/oče zapustiti svoj dom?

Najbolj mi je bilo hudo, ko je mama zapustila svoj dom. Sploh na takšen način, ko sploh ni vedela kam gre. Samo je bila tako bolna in ni bila v resničnem svetu, da se mi je ta odločitev zdela najbolj primerna. Ko je odšel oče mi ni bilo tako hudo, saj si je zelo želel pridružiti materi. Zato sem bila zelo vesela, ko je dobil prosto mesto, da je bil zopet združen s svojo materjo. Drugače pa je težko gledati, kako starša zapuščata svoj dom, ki sta ga zgradila z lastnimi rokami in ogromnim odrekanjem.

7. So se po odhodu s strani sorodnika do vas pojavila kakšna obtoževanja ali zamere? Kako ste se z njimi spopadli?

Ko je mama imela trenutke, ko je bila v stiku z resničnostjo, je vedno rekla: »Kdo je pa mene sem dal?« ali pa »zakaj si mi to naredila?«. Takrat sem se res zgrozila in sem mislila, da mi bo raztrgalo prsni koš. Nisem mogla več dihati in sem odšla ven iz sobe in se zjokala. Takrat sem se tudi odločila, da bom začela obiskovati skupino za samopomoč. Nujno je bilo, da sem našla neko obliko pomoči, saj bi zapadla v depresijo. Oče mi pa nikoli ni zameril, saj je bila njegova želja oditi v dom. Zameril mi je le, da nista odšla istočasno v dom.

8. Ste se kdaj počutili krive, ker je moral vaš sorodnik zapustiti svoj dom (opišite situacijo/situacije)?

Ves čas sem se počutila krivo, še sedaj se počutim krivo, vendar mi je lažje, ker se lahko o tej krivdi v skupini pogovarjam. Če bi vsa ta čustva zadrževala v sebi, ne bi zmogla in bi utonila v žalosti. Najprej sem se zelo počutila krivo, ko smo dali mamo v dom. Počutila sem se zelo nemočno in nekoristno, da otrok ne more poskrbeti za svojega starša. Sem pa bila tudi jezna nanjo, zakaj je morala dobiti demenco, zakaj se ni bolje pazila. Zelo se mi je tudi zdelo grdo, ko sem jo na tak način odpeljala v dom. Imela sem občutek, da sem jo prevarala in pretentala. Potem sem se počutila krivo, ko je oče ostal sam doma, brez mame. Hudo mi je bilo zanj, saj je bil ves čas zelo žalosten. Povzročila sem njuno ločitev. Počutim pa se tudi krivo, ker bi oče rad obiskal svoj domači kraj a jaz si ne morem privoščiti, da bi ga peljala.

9. S kakšnimi strahovi in dvomi ste se soočali po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi?

Zelo me je bilo strah, da mama ali oče ne bi mogla zdržati brez drug drugega. Da bi nekdo umrl, ker se ne bi mogel navaditi na življenje brez drugega. Skrbelo me je tudi, da se bo mami stanje poslabšalo in bo bolezen napredovala. Strah pa me je bilo tudi zase, saj sem ostala brez pomembnega vira denarja. Morala sem tudi pustiti svoje stanovanje in se preseliti k nečakinji, saj preprosto nisem imela denarja, da bi lahko v njemu živela.

10. Na koga ste se obrnili, ko ste se s sorodnikom odločili za odhod v dom za stare ljudi?

Šla sem v dom k socialni delavki. Tam se je uredilo skrbništvo nad mamo. Potem sem na centru uredila, da mi občina doplačuje. Potrebno je bilo prinesiti vse izpiske iz banke. Socialna delavka v domu mi je bila v veliko pomoč in pomagala v vseh smereh, saj je razumela stisko v kateri sem se znašla.

11. Kakšno vrsto pomoči bi še potrebovali v procesu priprave na odhod sorodnika v dom za stare ljudi?

Potrebovala bi nekoga, ki bi mi stal ob strani in me podpiral. Na vseh življenjskih področjih sem bila sama. Počutila sem se tako samo in osamljeno. Nisem imela prijateljev in se nisem mogla nikomur zaupati. Velikokrat sem se znašla v položaju iz katerega nisem videla poti. Nisem imela nikogar, ki bi me dvignil iz vsega slabega.

12. Kakšno pomoč in podporo ste potrebovali po odhodu v dom za stare ljudi? Kaj vam je pomagalo, ko vam je bilo hudo (navedite primere)?

Obiskovati sem začela skupino za samopomoč. Na začetku sem šla skozi izobraževanja potem pa je skupina postala bolj intimna. Preden nisem začela obiskovati skupine za samopomoč, nisem imela prijateljev. Po dolgem času sem spet lahko ustvarila prijateljske vezi. Ti ljudje v skupini so moj steber, moja opora. Opora pa niso samo pri težavah z mojimi starši ampak mi stojijo ob strani ob vseh življenjskih dogodkih. me tudi ne obsojajo in mi stojijo ob strani. Pred njimi lahko spregovorim o vseh svojih težavah. V zadovoljstvo pa mi je tudi, ko lahko pomagam drugim. Po srečanjih v skupini pa sem si tudi odpustila, da sta morala starša oditi v dom. Saj sem spoznala, da sem vedno ravnala v njuno dobro. Pomembna so mi bila tudi predavanja Aleša Kogoja o demenci, ko smo ustanavljali našo skupino. Tako sem bolj razumela mamó, začela sem se sploh zavedati, kaj je ta bolezen. Prej pa nisem imela nobenega znanja o demenci in tudi nisem znala ravnati z mamó.

13. Kako pogosto obiskujete svojega sorodnika v domu za stare ljudi?

Vsak dan ju obiščem, ker je dom nastanjen tako blizu mojega doma.

14. Kako spremljate delo osebja v domu za stare ljudi?

Ugotovila sem, da je osebja čisto premalo, da bi stari ljudje živeli kakovostno življenje. Velikokrat pride do napak, zaradi katerih je resno ogroženo človekovo zdravje, če ne celo življenje. Osebjem je v veliki meri postalo površno in neodgovorno. Ko se kaj zgodi ni nihče kriv. Osebjem pri svojem delu zelo hiti in se ne ozira na človeka, kot celostno osebo ampak, kot stvar katero mora urediti.

15. Kako se vključujete v izvajanje oskrbe?

Ko vidim, da začne kaj slabšati na zdravju staršev se grem vedno pogovoriti z osebjem in zahtevam, da ju pregleda zdravnik. Ne smem dopustiti napak, kajti v taki starosti je vsaka nepozornost lahko usodna. Nikoli si ne bi odpustila, da bi spregledala kakšen znak resne bolezni. Če sorodnik ne spremlja stanja starša, potem ga ne bo nihče. Je sicer zelo naporno in obremenjujoče, vendar moram storiti vsaj to.

16. Kako se vključujete v življenje v domu?

Starša nočeta obiskovati prireditev. Nekajkrat sem jima rekla, vendar sta odločno zavrnila, zato ju nič več ne silim. Sama se enkrat mesečno udeležujem skupine za samopomoč.

17. Kakšen je vaš odnos do lastnega staranja? Se bojite starosti?

Starosti sem se zelo bala, nisem si želela biti nemočna, kot moja starša. Želela sem si vedno, da bi ostala vitalna skozi vse življenje. Predvsem pa neodvisna. Ne želim si, da bi mi kdo odrejal kaj bom počela, kaj bom jedla. Želim si biti samostojna.

18. Kako se je spremenil vaš odnos do staranja po izkušnji institucionalizacije sorodnika?

Preden sta starša odšla v dom, me je bilo na smrt strah starosti. Sploh nisem upala pomisliti na to. Vse misli povezane s starostjo sem odrivala stran, nisem želela o tem premišljevati. Potem pa, ko smo se začeli pripravljati na ustanovitev skupine za samopomoč, pa smo začeli veliko brati o starosti. Takrat se je strah malo polegel. Spoznala sem različne vidike starosti, da starost je lahko lepa in ustvarjala, vendar pa je vse odvisno od nas. Zavedam se, da ni vsaka starost kakovostna. Moja starost ni lepa. Vedno sem si predstavljala, da bo moja starost drugačna. Ne pa da bom odvisna od nekoga, kot otrok. Strah me je kaj šele bo, ko bom enkrat postala nepokretna. Groza me je tega, kdo bo poskrbel zame in kako bo poskrbel zame. Vendar ne smem o tem razmišljati, saj bi se mi zmešalo.

19. Kako se je spremenil vaš odnos do institucionalnega varstva po izkušnji institucionalizacije sorodnika? Če bi bilo potrebno, bi odšli v dom za stare ljudi?

Dom za stare ljudi sem si vedno razlagala, kot nujno zlo. Potem pa, ko sta odšla v dom starša sem spremenila mnenje. Če nimaš nikogar, ki bi lahko skrbel zate, je dom kraj, kjer poskrbijo za tvojo varnost in v vsaj neki meri za dobro počutje. Zelo si želim, da bi imela možnost, da bi lahko odšla v dom za stare ljudi. Ker ne vem, kdo bi drugače lahko skrbel zame, samo pa tudi ni nikogar, ki bi mi lahko plačal dom. Bojim se negotove prihodnosti.

INTERVJU G

1. Kako se je spremenila vaša vloga pri skrbi za starega človeka? Pri katerih opravilih ste mu pomagali, ko je še živel doma?

Mama je vsako leto težje delala, ni bila več zmožna zunanjih in notranjih opravil. Mami sem večkrat prinesla kosilo, prala sem ji oblačila, čistila sem ji hišo. Čeprav je dejala, da lahko zmore sama, sem opazala, da težko opravlja že osnovna opravila. Leto za letom je bilo slabše. Pri opravilih pa mi je pomagal tudi moj brat, ki je prihajal tiste dni, ko jaz nisem mogla. Tako je bila skrb deljena. Preden je mama odšla v dom, je bila tudi dva meseca pri meni doma. Mislila sem, da bom lahko skrbela zanjo, pa nisem zmogla. Je bilo pretežno in prenaporno. Stanovanje pa je bilo tudi premajhno in neprilagojeno staremu človeku.

2. Kako se je spremenil vaš odnos s sorodnikom po odhodu v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Z mamo sva imeli vedno dober odnos. Ko pa je odšla v dom, se je najin odnos še izboljšal, saj sem k njej prihajala bolj sproščeno in res samo na obisk. Najini pogovori so postali še bolj prijateljski. Prej se tudi nisva imeli nikoli časa pogovarjati o mojih zasebnih stvareh. Saj je bil moj čas pri njej res omejen in namenjen, da sem ji pomagala. Sedaj pa je bilo več časa, da sem se ji lahko odprla in potožila. Najin odnos je bil spet podoben mati-hči. Zato zelo rada prihajam k njej na obisk.

3. Kako se spoprijemate z visokimi stroški oskrbe v domu za stare ljudi? Kako to vpliva na vaše življenje (navedite primere)?

Zelo slabo se spoprijemam s stroški oskrbe. V glavi mi se poraja vprašanje, od kje takšna cena domske oskrbe. Sploh kdo pomisli na sorodnike, kaj ta strošek povzroči v njihovem življenju. Sploh ni nobenega odnosa do nas, mi smo le posredna škoda. Potrebne so dve minimalni plači, da lahko pokrijemo oskrbo mame. Ker je strošek tako visok, moj dohodek pa tako nizek, sem morala v svoje stanovanje nazaj vzeti mojega bivšega moža, da si deliva stroške. Če tega ne bi storila, bi lahko šla živeti pod most. Ko ga še nisem prosila, da pride, mi je konec meseca ostalo na kupe neplačanih položnic in eno opozorilo pred izvršbo. Čustveno sem bila zelo na tleh, saj so se moje misli vrtele le okoli denarja, kako bom poravnala vse račune. Če bi zmogla skrb za mamo, bi definitivno skrbela sama zanjo. Težko je, če nimaš podpore otrok, da bi skupaj skrbeli za mamo, sama pa res nisem zmogla.

4. Kako ste občutili skrb za starega človeka, preden je odšel v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Zaradi službe in družine sem težko hodila k mami. Vendar sem dolgo let hodila trikrat na teden k njej, da sem ji postorila osnovna opravila. Ko pa sem prišla domov, pa so že vsi moji spali, tako da jih zaradi tega sploh nisem nič videla. Tako da čez nekaj časa, ko je spet napočil dan za iti k mami, sem bila, kar živčna, ko sem pomislila koliko stvari moram postoriti in da bom spet pozno doma. Doma pa tudi nisem imela moškeve podpore in vedno, ko sem prišla pozno in nisem postorila svojih stvari, sva se naslednji dan skregala. Najin odnos je zelo trpel zaradi tega, ker ni razumel, da moram poskrbeti za svojo mamo. Olajšanje pa je bilo, ker je tudi brat skrbel zanjo. Sem pa bila jezna, ker ostale sestre in brata niso bili vključeni v skrbi za mamo. Sicer so res živeli daleč stran, ampak to ne bi smel biti izgovor. Skrb za starša je naloga vseh otrok.

5. Imate po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, več časa zase in svojo družino?

Več časa sem imela po odhodu mame v dom. Na začetku sem se zelo trudila, da bi se jim odkupila za nazaj. Vendar se mi je vedno zdelo, da so mi zamerili, da nisem več časa posvečala njim. Skrb za mamo je bila tudi pika na i, da sva se v tistem času z možem dokončno razšla.

6. Kako ste sprejeli, da je morala vaša mama/oče zapustiti svoj dom?

Težko je bilo gledati kako zapušča svoj dom. Sploh, ko se zaveš, da sedaj nimaš več svojega doma, ampak boš moral mamu obiskovati nekje drugje, na tujem kraju. Srce se mi je trgalo, ko sem gledala, kako se poslavlja od svojih živali in od vseh objektov. Videla sem jo kako na skrivaj joka in to me je strlo. Sploh je bilo hudo, ko smo morali oddati njenega psa drugim ljudem. To jo je zelo prizadelo. Najtežje je bilo pakirati njene stvari in pripravljati njo in sebe na odhod v dom. V tem trenutku se zaveš, kot hčerka, da ko bo odšla v dom, ne bo več poti nazaj. Pogrešam moj dom in pogrešam mamu v domu. Tako zelo hudo mi je, ko se spomnim kako nas je čakala, kako je bila vesela, ko smo prišli k njej na obisk. Sedaj pa tega ni več

7. So se po odhodu s strani sorodnika do vas pojavila kakšna obtoževanja ali zamere? Kako ste se z njimi spopadli?

Z mamu sva se o odhodu v dom temeljito pogovorili. Povedala sem ji, da ne zmorem več skrbeti zanjo, da si zelo želim vendar enostavno ne gre več. Mama je razumela mojo stisko. Tudi še prej je vedno govorila, ko ne bomo mogli več skrbeti zanjo, naj jo damo v dom. Vendar, ko je do tega prišlo, ji ni bilo vseeno. Bila je zelo žalostna in prizadeta. Nikoli pa nam ni zamerila ali kasneje očitala. Vedela je, da nihče ne more prevzeti skrbi zanjo.

8. Ste se kdaj počutili krive, ker je moral vaš sorodnik zapustiti svoj dom (opišite situacijo/situacije)?

Res nisem zmogla skrbeti za mamu. Če ne živiš skupaj pa je sploh težko. Malo sem si tudi očitala, da če bi se bolj potrudila, bi mogoče šlo. Veliko sva se z bratom pogovarjala, da mi je pomagal razumeti, da smo se prav odločili in naj si ne očitam. Na začetku, ko je mama odšla v dom, me nekaj dni sploh ni bilo, ker sem se tako slabo počutila. Tako sem bila na koncu z živci, da sem zbolela. Potem pa sem s težkim srcem odšla k njej, saj me je bilo sram. Vendar je bilo vse v redu, zelo lepo me je sprejela.

9. S kakšnimi strahovi in dvomi ste se soočali po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi?

Bala sem se, da bi mi kasneje zamerila, da je odšla v dom. Da ji življenje v domu ne bi bilo všeč in bi mi to očitala. Bala sem se, da bo žalostna. Drugih strahov pa nisem imela, ker se je tudi dobro počutila. Je pa večkrat rekla, kdaj bo odšla domov. To me je pa vedno znova zelo prizadelo.

10. Na koga ste se obrnili, ko ste se s sorodnikom odločili za odhod v dom za stare ljudi?

Najprej smo se usedli z brati in sestrami ter pogovorili o ideji za odhod v dom. Potem pa smo čez nekaj časa to predlagali še mami, s čimer se je strinjala. Klicala sem v dom v Celje- Lipo. Tam sem se pogovarjala s socialno delavko, ki mi je rekla naj ji prinesem in pošljem vlogo. Potem pa si je mama želela, da bi odšla v dom v njeni občini. V Celju se je mama počutila odtujeno in osamljeno. Sem odšla k socialni delavki na Izlake, kjer so nama ponudili prosto mesto.

11. Kakšno vrsto pomoči bi še potrebovali v procesu priprave na odhod sorodnika v dom za stare ljudi?

Manjkala mi je podpora partnerja in svojih otrok. Zamerili so mi, da sem tako pogosto hodila k mami, ko je bila še doma. Tudi, ko smo se odločili, da bo odšla v dom, me ni nihče vprašal kako mi je, kaj prestajam. Bili so prepričani, da sem bila vesela, da gre v dom, pa ni bilo tako. Nujen mi je bil pogovor, ki ga nisem dobila. Če bi se takrat lahko tem pogovarjala, bi mi mogoče tudi sedaj bilo lažje. Zdaj pa so vsi ti občutki, še vedno potlačeni v meni.

12. Kakšno pomoč in podporo ste potrebovali po odhodu v dom za stare ljudi? Kaj vam je pomagalo, ko vam je bilo hudo (navedite primere)?

Nujno bi potrebovala denarno pomoč, da bi lažje živela. Saj mi ta dodatek, ki ga moram doplačevati, zelo vpliva na kakovost mojega življenja. Oblačil si že dolgo več ne kupujem, ampak jih mi dajejo moje sestre. Tudi meso in zelenjavo dobim od sestre, ki imajo kmetijo. Ko sem bila žalostna zaradi mame, sem se velikokrat odpravila do našega starega doma. Tam sem se, kar usedla pod kozolec in se spominjala mladih dni. Največkrat, ko mi je bilo hudo pa sem, kar odšla k mami v dom.

13. Kako pogosto obiskujete svojega sorodnika v domu za stare ljudi?

Najmanj dvakrat na teden grem k njej na obisk. K njej hodi še moj brat. Tako da štirikrat na teden smo pri njej.

14. Kako spremljate delo osebja v domu za stare ljudi?

Vedno preverim pri mami, če so vse uredili za, kar smo se zmenili. Naročila sem jim tudi, da ko me ni, naj mažejo s kremami rane po nogah in ko pridem preverim, če je res kaj kreme manj. Nekaj časa niso opravljali svojih nalog, zato sem bila zelo ostra z njimi in jim povedala, da če ne bo drugače, bom odšla k direktorici. Saj osebje opravlja zadostno delo. Vendar jih je absolutno premalo in se zato ne morejo posvečati stanovalcem. Pogosto se zgodi, da hrano, kar postavijo pred človeka, naredijo krog in že poberejo, človek pa sploh ne more pojesti v tem času in ostane lačen. Pogosto opažam pri mami, da je modra ali opraskana in takoj začnem ukrepati. To se mi zdi nedopustno. Vedno, ko pridem preverim, če je kaj opraskana ali ranjena. Osebje velikokrat ne naredi svojega dela.

15. Kako se vključujete v izvajanje oskrbe?

Pri oskrbi vedno bolj opažam, da ko jo izvajajo sploh ni več časa, da bi se zraven še malo pogovarjali s človekom. Nihče ne zadovoljuje potrebe po druženju in pogovoru. Jaz se vključujem na način, da ko pridem na obisk, jo obrnem na drugo stran, da ne bi dobila ran, potem jo namažem s kremo. Se pa tudi na preredko ji menja posteljnino, zato nosim svojo posteljnino, da jo večkrat zamenjajo. Nameščam ji blazine, da ji je udobno in vedno ji obuvam nogavice, saj toži, da jo zebe. Vedno ji tudi prinesem hrano od doma, sladkarije in kakav.

16. Kako se vključujete v življenje v domu?

Ko pridem v dom, vedno pregledam oglasno desko, če je kaj novosti ali kakšno zanimivo predavanje. Udeležim se kakšnega predavanja z zdravstvenega področja. Mamo peljem dvakrat letno na kakšno prireditev v domsko avlo. Se pa tudi družim z sorodniki, s katerimi sem vzpostavila stik. Gremo pogosto v domsko kavarno na kavo. Grem pa tudi zraven z mamo, ko ima zdravnika, saj želim vedeti kaj točno se dogaja z njo.

17. Kakšen je vaš odnos do lastnega staranja? Se bojite starosti?

Starosti se ne bojim. Si pa ne želim zase dolge starosti, kot je mamina. Želim si živeti do sedemdesetega leta in je zadosti. Sovražim dolgo starost. Tudi, če bi bila zdrava in vitalna, si ne želim dolge starosti. Sploh, ko vidim, kako ljudje ne marajo starih ljudi.

18. Kako se je spremenil vaš odnos do staranja po izkušnji institucionalizacije sorodnika?

Skozi življenje v domu sem spoznala, da je biti star v naši družbi najslabše. Star človek je ničvreden in vsem v napoto. Stari ljudje so, kot odpad, ki se jih moraš znebiti in dati stran od preostale družbe. Stare ljudi dosti izolirajo in diskriminirajo.

19. Kako se je spremenil vaš odnos do institucionalnega varstva po izkušnji institucionalizacije sorodnika? Če bi bilo potrebno, bi odšli v dom za stare ljudi?

Prej nikoli nisem razmišljala o življenju v domu. Sedaj pa sem mnenja, da ne bi nikoli odšla v dom. Življenje v domu je grozno, sploh v tistih domovih, ki so stari. Jaz bi najela žensko, ki bi skrbela zame in bi skupaj živeli v enem stanovanju. Kar jaz ne bi zmogla, bi ona naredila in obratno. Potem pa bi najela še pomoč na domu. Vse bi naredila samo, da bi lahko živela do smrti doma. Še v zaporih je več ugodja in udobnosti, kot v domovih za stare ljudi. Investicije so namenjene vsem, le starim ljudem ne. V domu so ljudje prepuščeni sami sebi. Doma nisem nikoli videla, kot oblike bivanja. Zame bi bil odhod v dom kazen. Težko je tudi nadlegovati in prositi ljudi, da ti ves čas pomagajo.

INTERVJU H

1. Kako se je spremenila vaša vloga pri skrbi za starega človeka? Pri katerih opravilih ste mu pomagali, ko je še živel doma?

Z mamoma sva živeli v isti hiši. Ona je živela v spodnjem nadstropju, jaz pa v zgornjem. Ko je bila še doma, sem ji nosila hrano, pospravljala in urejala okolico, pomivala okna ter skrbela za njene kokoši, ko tega ni zmogla več. Enkrat mesečno sem jo peljala po nakupih ter k zdravniku, ko je bilo to potrebno.

2. Kako se je spremenil vaš odnos s sorodnikom po odhodu v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Z mamoma sva trenutno v zelo slabih odnosih. Mama se je zaradi nerazumevanja z mojim možem odločila, da bo odšla v dom. Ves čas sta bila v konfliktu zato tudi nista mogla živeti skupaj. Posest na kateri smo živeli skupaj, je bila v celoti mamina. Mama je imela državno pokojnino, katero so ji pred leti vzeli. Odločila se je prodati našo posest. Ves čas sem jo prosila naj tega ne stori, saj bom tudi jaz ostala brez dediščine. Nič ji ni bilo mar za edino hčerko. Tako veliko sem ji pomagala, vse sem ji nudila, pa je tako grdo naredila. Tega ji nikoli ne bom odpustila. Sploh mi ni želela nič zapustiti, zato sem morala sama zahtevati nujni delež. Tako sem dobila polovico vsega. Ko se samo spomnim nanjo, mi postane kar slabo in postanem zelo živčna. Ne želim si imeti nobenega stika z njo, tudi ko bo umrla, ne rabijo, da me obvestijo. Zanj sem tvegala svoj zakon, da sem ji pomagala, bila ob njej, ko je to potrebovala, potem pa me je tako zavrгла.

3. Kako se spoprijemate z visokimi stroški oskrbe v domu za stare ljudi? Kako to vpliva na vaše življenje (navedite primere)?

Ne prevzemam nobenih stroškov za mamoma, ker ima denarja več, kot dovolj.

4. Kako ste občutili skrb za starega človeka, preden je odšel v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Zelo rada sem skrbela zanj. Vendar pa je bilo skrb težko zagovarjati pred možem, ker je ni prenesel in je želel, da nimava nobenih stikov z njo. Vendar je le bila moja mama in sem želela ji pomagati, zato sva se tudi z možem zelo pogosto prepirala. Pomagala sem ji tudi z mislijo na to, da bodo tudi meni, ko bom potrebovala pomoč, jo nudili moji otroci. Edino mi je bilo težko skrbeti za njena gospodinjska opravila, saj je vedno želela imeti zelo natančno in hitro narejeno. To me je, kar utrujalo in jezilo. Vedno je moralo biti vse po njenem, drugače je bila zelo vzkipljiva. Raje sem naredila vse, kot je želela, da se ni jezila.

5. Imate po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, več časa zase in svojo družino?

Ves tisti čas, ki sem ga namenila moji mami, ga sedaj namenjam mojemu možu in otrokom. Sploh pa se ne gre toliko za čas, kot da nisem več psihično obremenjena s skrbjo na eni strani, in prepričani z možem zaradi skrbi na drugi strani.

6. Kako ste sprejeli, da je morala vaša mama/oče zapustiti svoj dom?

Zelo mi je bilo težko, ker je tako grdo naredila in na takšen način odšla v dom. Lahko bi povedala, da jo takšen odnos z mojim možem tako muči in bi se usedli ter pogovorili. Ona pa se nikakor ni dala prepričati in je, kar odšla. Vseeno ji je bilo, da lahko ostanem brez vsega. Sploh ni želela prepisati nič name, ko se je menila za odhod v dom. Teh dni se sploh ne smem spomniti, so preveč boleči. Lastna mama mi je uničila življenje.

7. So se po odhodu s strani sorodnika do vas pojavila kakšna obtoževanja ali zamere? Kako ste se z njimi spopadli?

Z mamoma nisva več v stikih. Ona mi tudi nima kaj za zameriti. Jaz pa ji zamerim ogromno, in ji ne nameravam tega nikoli odpustiti. Z zamerami se dejansko nikoli nisem znala spopasti. Zamere mi še vedno vsak dan upravljajo moje življenje.

8. Ste se kdaj počutili krive, ker je moral vaš sorodnik zapustiti svoj dom (opišite situacijo/situacije)?

Na začetku sem se počutila krivo, da ji nisem znala pomagati, ko je govorila, da ji ne preostane drugega, kot da bo morala oditi v dom, saj ni prenesla slabega odnosa z mojim možem. Takrat bi morala se jaz sama z možem pogovoriti, da bi razjasnili zadeve in bi se njuni medsebojni spori zgladili.

9. S kakšnimi strahovi in dvomi ste se soočali po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi?

Zelo sem se bala, da bi ostala brez vsega, da bo občina vzela vso njeno lastnino. Potem, ko sem se pozanimala, da mi polovica pripada, potem je bilo vsaj malo lažje. Vendar sem še vedno bila zelo na tleh

predvsem, ko sem dobila denar in sem morala zapustiti naš dom. To je bilo nekaj najbolj groznega v mojem življenju. Edino, kar sem poznala, sem morala zapustiti.

10. Na koga ste se obrnili, ko ste se s sorodnikom odločili za odhod v dom za stare ljudi?

Mama se je sama odločila za odhod v dom.

11. Kakšno vrsto pomoči bi še potrebovali v procesu priprave na odhod sorodnika v dom za stare ljudi?

Nisem sodelovala v procesu priprave na odhod sorodnika v dom.

12. Kakšno pomoč in podporo ste potrebovali po odhodu v dom za stare ljudi? Kaj vam je pomagalo, ko vam je bilo hudo (navedite primere)?

Po odhodu mame v dom mi je bilo grozno, ker nam je vsem uničila življenje. Bojevala sem se sama s sabo, da nisem odšla do nje in ji celo kaj naredila. Tako sem bila na tleh, da sem doživela živčni zlom. Preprosto je bilo vsega preveč in se s tem nisem znala spopasti. Psihiatrinja mi je predpisala antidepresive, vendar jih nisem nikoli vzela. Bila sem samo na bolniški, da sem prišla k sebi. Ko mi je bilo hudo sem vzela psa in odšla ven. Nisem imela ljudi, ki bi jim lahko zaupala, kaj preživljam. Zaupala sem edino svoji psihiatrinji. Lažje mi je bilo govoriti z njo, ker je bila tujec.

13. Kako pogosto obiskujete svojega sorodnika v domu za stare ljudi?

Ne obiskujem svoje mame v domu. Večkrat me je iz doma klicala socialna delavka, da mama izraža željo, da bi prišla k njej. Vendar si tega ne želim, zato tudi ne grem. O tem se preprosto nikoli ne bova pogovorili in razčistili. Kar je naredila je nemogoče za odpustiti.

14. Kako spremljate delo osebja v domu za stare ljudi?

Ne spremljam dela osebja v domu.

15. Kako se vključujete v izvajanje oskrbe?

Ne vključujem se v izvajanje oskrbe.

16. Kako se vključujete v življenje v domu?

Ne vključujem se v življenje v domu.

17. Kakšen je vaš odnos do lastnega staranja? Se bojite starosti?

Vedno sem bila tako zaposlena v življenju, da se nisem imela časa ukvarjati z razmišljanjem o starosti. Starosti se ne bojim, vendar pa tudi nočem govoriti o njej. Glavno je, da bom zdrava in imela denar, da bom lahko skrbela zase. Skrbi me le, da bi mož prej odšel, kot jaz in bi sama morala nadaljevati življenje. Strah me je edino, da bi na starost ostala sama, brez mojih domačih.

18. Kako se je spremenil vaš odnos do staranja po izkušnji institucionalizacije sorodnika?

Spoznala sem, da so stari ljudje lahko zelo zlobni in zmorejo, da drugim uničijo življenje. Spoznala sem, da jaz česa takega ne bi mogla nikoli storiti svojima dvema otrokoma.

19. Kako se je spremenil vaš odnos do institucionalnega varstva po izkušnji institucionalizacije sorodnika? Če bi bilo potrebno, bi odšli v dom za stare ljudi?

Jaz ne bi nikoli živela v domu za stare ljudi. Sploh pa ne zato, ker v domu živi moja mama. Jaz pa nočem nič početi isto, kot ona. Rada bi živela doma, kjer bi skrbeli zame.

INTERVJU I

1. Kako se je spremenila vaša vloga pri skrbi za starega človeka? Pri katerih opravilih ste mu pomagali, ko je še živel doma?

Mama je ves čas samostojno skrbela zase. Potem pa je v kuhinji padla in si zlomila kolk. Imela je operacijo, vendar je vse manj hodila, zato je še enkrat šla na operacijo. Ker ni bilo prekrvavitve, so ji morali odrezati nogo. Sestra, ki je živel z mamo, jo je negovala. Preoblačila jo je, umivala, ji kuhala, dajala zdravila, menjala plenice. Skrb za mamo je bila ista, kot skrb za majhnega otroka. Jaz sem imela lažjo vlogo, saj sem prišla dvakrat na teden do nje. Zmenile smo se med sabo, da ji vedno katera kaj kupi, da ne bi vso breme bilo na sestri. Enkrat tedensko sem prinesla stvari, ki jih je rabila. Takrat, ko sem prišla sem naredila, kar je bilo potrebno in pa jo vedno peljala ven okoli hiše. S tem sem vsaj malo razbremenila svojo sestro, ki je bila ves čas z njo. Ko je odšla v dom, sem postala pri skrbi zanjo, veliko bolj aktivna. Dom mi je bližje in imam občutek, da sedaj, ko je v domu me bolj potrebuje. V dom ji prinašam hrano, obleke, jo mažem s kremami. Tudi, ko sama ne zmore več, da bi jedla jo hranim.

2. Kako se je spremenil vaš odnos s sorodnikom po odhodu v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Odnos se je spremenil samo v tej smeri, da sem ji še bolj stala ob strani, kot prej. Bolj sem ji dala vedeti, da se lahko vedno obrne name in mi pove vse, kar jo muči. Vedno, ko sem prišla k njej sva se ure in ure pogovarjali. Sedaj, ko je v domu ni ves čas zraven prisotna moja sestra, ji lažje povem zasebne stvari in težave, ki me pestijo.

3. Kako se spoprijemate z visokimi stroški oskrbe v domu za stare ljudi? Kako to vpliva na vaše življenje (navedite primere)?

Vse stroške lahko mama sama pokrije. Ima dosti veliko pokojnino in še ogromno prihrankov na banki. Nas stane samo, ko ji prinesemo kakšno hrano in posladke.

4. Kako ste občutili skrb za starega človeka, preden je odšel v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Moja skrb zanjo je bila tako minimalna, da mi ni predstavljala bremena. Jaz sem k njej prihajala bolj na obisk in pogovor. Vedno, ko sem se odpravljala k njej, mi je bilo v veselje, saj tega sploh nisem pojmovala, kot skrbi zanjo.

5. Imate po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, več časa zase in svojo družino?

Sedaj imam manj časa, saj pogosteje hodim k mami in pa še za taščo doma moram skrbeti, ker je zelo bolna.

6. Kako ste sprejeli, da je morala vaša mama/oče zapustiti svoj dom?

Ta dogodek je bil pa zelo težak. Tako žalostno je bilo gledati, kako so jo prelagali iz vozička v avto. Se mi je zdelo, kot da se je hočemo znebiti. Najhuje pa je bilo gledati njen žalosten pogled. Čeprav se je delala močno in si je želela iti v dom, ji je bilo neopisljivo hudo. En mesec po odhodu v dom, sem bila vsak dan pri njej. Ves čas sem ji govorila, da če ji ni všeč, jo lahko odpeljemo nazaj domov. Čustveno naporen je tudi odziv okolice, ki preprosto ne razume, da daš starša v dom. Veliko jih nam je očitalo, da imamo čas, da smo upokojeni in ne moremo poskrbeti zanjo. Od sosedov nisem dobila niti ene podpore ali razumevanja, ko smo dali mamo v dom. Izpadli smo, kot najhujši ljudje. In to mišljenje drugih, mene osebno boli. Veliko sem tudi začela prebirati knjige o življenju v domu, o demenci. Vse to me je še bolj prestrašilo, ko sem prebrala kakšne razmere so v nekaterih domovih.

7. So se po odhodu s strani sorodnika do vas pojavila kakšna obtoževanja ali zamere? Kako ste se z njimi spopadli?

Mama se je vedno realno spoprijemala z življenjskimi situacijami. Vedela je, da mora iti v dom, da ji bo tam lažje in boljše. Zavedala pa se je, da bo lažje tudi nam vsem, ki smo skrbeli zanjo. Vedela je, da bo v domu dobila vse, kar potrebuje. Zato nam ni nikoli nič zamerila.

8. Ste se kdaj počutili krive, ker je moral vaš sorodnik zapustiti svoj dom (opišite situacijo/situacije)?

Počutila sem se krivo, ker nisem opazila, da je z mamino nogo tako slabo. Če bi zaznala kakšen znak, bi lahko prej ukrepala in bi mogoče še danes imela nogo. Da je izgubila nogo, nas je vse zelo prizadelo. Sem se pa tudi počutila krivo, ko je odhajala v dom. Sama pri sebi sem si mislila, če lasten otrok ni mogel poskrbeti za svojega starša, kako bodo lahko v domu. Ko vidim, da imajo starega človeka doma, me postane sram in se

žrem, da mi smo jo pa porinili v dom. Krivo se počutim predvsem sedaj, ko je kar naenkrat nehala govoriti zaradi demence. Sprašujem se, če bi bila doma, mogoče do bolezni sploh ne bi prišlo.

9. S kakšnimi strahovi in dvomi ste se soočali po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi?

Zelo sem se bala, da se ne bi navadila na življenje v domu in bi umrla. Pol leta je trajalo, da sem se sprijaznila, da bo v redu. Bila sem tako negotova in živčna. Sem ugotovila, da ko sem se jaz sprijaznila, da se je tudi ona bolj razživila v domu. Prej pa sem očitno vršila prevelik pritisk nad njo in jo skoraj, da ne prepričevala, da naj gre domov.

10. Na koga ste se obrnili, ko ste se s sorodnikom odločili za odhod v dom za stare ljudi?

Vse je urejala moja sestra. Vem da je ves čas komunicirala z domsko socialno delavko.

11. Kakšno vrsto pomoči bi še potrebovali v procesu priprave na odhod sorodnika v dom za stare ljudi?

Počutila sem se odrinjeno v pripravah na dom. Sestra je za vse poskrbela, vendar pa me ni obveščala kaj se dogaja. Nisem vedela v kateri dom bo šla, kdaj jo bodo sprejeli. Rabila bi tudi več vpogleda v dom, ki so ga izbrali. Želela sem iti na ogled doma z mamo, vendar je rekla sestra, da to se pa ne bo šlo.

12. Kakšno pomoč in podporo ste potrebovali po odhodu v dom za stare ljudi? Kaj vam je pomagalo, ko vam je bilo hudo (navedite primere)?

Potrebovala sem predvsem pomoč in podporo mojega moža. Če mi on ne bi stal ob strani, ne vem kako bi zmogla nadaljevati z mojim življenjem. Ko nisem imela volje, je tudi prevzel vsa gospodinjstva opravila. Ves čas me je spodbujal, naj se malo sprostim, grem ven s prijateljicami na kavo in pogovor. Prijateljice so mi bile velika opora, sploh prijateljica, ki je imela tudi očeta v domu. Z njo sem se lahko res pogovarjala o mojih občutkih, ker me je res razumela, ker je preživljala isto. Težko mi je bilo, ker se s sestrami nismo nikoli pogovorile o odhodu mame. Kot, da mama ne bi nikoli odšla v dom. Nisem razumela njihove nezainteresiranosti za pogovor o tej temi. Ko pa sem se jaz želela kaj pogovarjati o tem, je bila tema pogovora, takoj spremenjena. Žal moram reči, da smo se s sestrami malo oddaljile po odhodu mame v dom. Prej, ko smo mamo obiskovale pri sestri doma, smo se vse dobile na kupu. Sedaj pa se zelo redko vidimo in redko slišimo. Velikokrat, ko mi je bilo res zelo težko pri srcu, sem se usedla v avto in odpeljala, a pot me je vedno pripeljala v dom k mami. Pomagalo mi je, da se je mama pa lahko odprto pogovarjala o njenem odhodu. Ko me je res prepričala, da ji je dobro in da je rada v domu, sem se tudi jaz potolažila. Vendar še vedno mi je težko, da je v domu. Mislim, da me bo to mučilo vso življenje. Počutiš se šibkega in nemočnega, ker nisi mogel poskrbeti za svojega starša. Čutiš moralno obvezo, da moraš imeti starša doma.

13. Kako pogosto obiskujete svojega sorodnika v domu za stare ljudi?

Najmanj trikrat na teden, velikokrat pa tudi vsak dan. S sestrami se izmenjujemo pri obiskih v domu. Vsak dan pa je vsaj ena pri njej.

14. Kako spremljate delo osebja v domu za stare ljudi?

Osebe je zelo obremenjeno. Totalno imajo preveč dela in ne zmorejo vsega, kar jim naročijo. Ko smo to videle, smo se odločile, da bomo vsak dan pri njej in to v času enega obroka, da se prepričamo, da je dovolj pojedla. Najbolj nas skrbi, da ne bi dobila zadosti hrane. Smo imeli, kar nekajkrat težave s premajhnim hranjenjem in smo to tudi povedale naprej, vendar se ni nič spremenilo.

15. Kako se vključujete v izvajanje oskrbe?

Mamo vsaj trikrat tedensko hranim. Vedno, ko pridem govorim z sestro na oddelku, o njenem stanju, težavah, ki so se mogoče pojavile. Zelo dobro sodelujem z osebjem, povem jim kako ima rada, da se ravna z njo, kaj najraje je, kaj rada gleda po televiziji. Ko nastopijo težave, grem do domskega zdravnika, da se z njim posvetujem. Pogosto moram opomniti osebe, da odprejo okna, da se soba prezrača, da ji prinesejo čas ali kavo.

16. Kako se vključujete v življenje v domu?

Večinoma hodim k mami na obisk. Prireditev in ostalih dogodkov se ne udeležujem, ker se jih tudi mama ne želi. Hodim pa na izobraževanja, ki jih organizirajo za sorodnike. Predvsem se udeležujem predavanj in razprav, ki so povezane z demenco.

17. Kakšen je vaš odnos do lastnega staranja? Se bojite starosti?

Če bom zdrava, se ne bojim starosti. Bojim se, da bi me v starosti doletela neozdravljiva bolezen. Skrbi me koliko časa bom še zmogla skrb zase in ostala opravila, ki me delajo neodvisno.

18. Kako se je spremenil vaš odnos do staranja po izkušnji institucionalizacije sorodnika?

Prestrašilo me je koliko starih ljudi je priklenjenih na posteljo. Začela sem veliko bolj skrbeti zase in gledam na prehrano. Vsak dan grem hoditi. Bolj sem se začela zavedati, da se starost res hitro bliža. Sedaj moram res početi stvari, ki me veselijo, moram izkoristiti ponujene priložnosti, da mi kasneje ne bo žal.

19. Kako se je spremenil vaš odnos do institucionalnega varstva po izkušnji institucionalizacije sorodnika? Če bi bilo potrebno, bi odšli v dom za stare ljudi?

Nikoli se nisem zanimala za življenje v domovih za stare ljudi, saj to ni bilo potrebno. Nisem imela izkušenj in ne oblikovanega pogleda na domove. Če se ne bi zavedala, bi šla živeti v dom. Drugače pa ni človeka, ki bi mene prepričal, da bi šla v dom. Takšno življenje preprosto ni zame. V domu tudi ni zasebnosti, vsak vdira, ko hoče v tvojo sobo. Jaz bi želela zase takšno skrb, kot jo imajo v Italiji, da pri tebi živi neka ženska, ki ti pri vsem pomaga.

INTERVJU J

1. Kako se je spremenila vaša vloga pri skrbi za starega človeka? Pri katerih opravilih ste mu pomagali, ko je še živel doma?

Ko je naša mama umrla, smo vzeli mojega očeta v naše stanovanje. Oče je živel v spodnjem nadstropju in skrbel sam zase. Potem pa je zaradi bolezni pristal na invalidskem vozičku. Sam ni več zmogel skrbeti zase. Potrebno je bilo mu skuhati, biti ob njemu, da je pojedel, saj zaradi slabe volje velikokrat ni želel jesti. Mož mi je pomagal pri dvigovanju in umivanju. Otroci pa mi niso želeli pomagati. Zelo je potreboval družabnika, zato sem bila zelo veliko z njim. Nenehno pa sem tudi vabila sosede, da so ga obiskovali. Zjutraj sem mu prinesla zajtrk, pomila posodo, pobrisala prah. Pomagala sem mu na stranišču, ga umivala. Prala sem mu oblačila. Hodila sem po zdravila in mu jih dajala, ko je bilo to potrebno. Sedaj, ko je v domu, mi vseh teh opravil ni potrebno več početi.

2. Kako se je spremenil vaš odnos s sorodnikom po odhodu v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Kljub konfliktom sva se z očetom vedno dobro razumela. Zelo sem bila navezana nanj. Vendar je najin odnos trpel zaradi pomanjkanja komunikacije. Ni mi povedal kaj ga teži, kaj mu ni všeč v domu, zato mu tudi nisem znala pomagati. Potem čez čas, ko se je navadil na življenje v domu, se je pa spremenila tudi najina komunikacija. Sedaj se odprto pogovarjava o vsem, kar ga muči. Spet sva postala prijatelja in zaveznika. Dobila sem občutek, da me bolj rabi, kot me je prej, ko je živel doma. Sem tudi njegov edini stik z zunanjim svetom.

3. Kako se spoprijemate z visokimi stroški oskrbe v domu za stare ljudi? Kako to vpliva na vaše življenje (navedite primere)?

Na mesec moram doplačati 250 evrov. To se mi zdi ogromen znesek. Ko sem videla, da nama z možem ostane res malo denarja, sem se odločila, da se začnem ukvarjati z dopolnilno dejavnostjo na kmetiji. Tako, da lahko, ko je sezona vedno s tem denarjem pokrijem moj del za njegovo oskrbo.

4. Kako ste občutili skrb za starega človeka, preden je odšel v dom za stare ljudi (navedite primere)?

Zelo težko sem skrbela zanj, saj je bil z vsem zelo nezadovoljen. Pogosto je kritiziral moje delo. Nikoli se ni sprijaznil, da je pristal na invalidskem vozičku in to se je odražalo v odnosu do mene. Ves čas je bil slabe volje in jezen na vse nas, najbolj pa je bil jezen nase. Nisem pa želela, da bi v naš dom hodili neznanci in mi

pomagali pri skrbi zanj. Naporno je bilo skrbeti zanj, ker tudi ni želel sodelovati pri skrbi. Upiral se je umivanju in temu, da bi ga peljala z vozičkom ven. Potem je bilo pa potrebno še pri meni vse pospraviti, otrokom pomagati. Usklajevanje skrbi za očeta in svojo družino je bilo zelo težko. Vedno sem se čutila razpeto med očetom in svojo družino. Pogosto sem imela slabo vest, da se enemu ali drugemu, ne posvečam dovolj.

5. Imate po odhodu sorodnika v dom za stare ljudi, več časa zase in svojo družino?

Ogromno časa sem pridobila zase in za svojo družino. Časa imam pa tudi za stvari, ki jih rada počnem in prej nikoli ni bilo ne časa ne priložnosti.

6. Kako ste sprejeli, da je morala vaša mama/oče zapustiti svoj dom?

Zelo sem se bala dati očeta v dom, saj je bil preveč navajen name in na mojo skrb zanj. Vendar sem se morala odločiti, da poskrbim zase in se razbremenim skrbi, ki me je res že ubijala. Otroci so mi ves čas prigovarjali, naj ga dam v dom. Tisti dan, ki je napočil za odhod očeta v dom, je bil težak. Očeta sem zjutraj zalotila, da joka. Takrat sem bila tudi jaz čustveno čisto na dnu. Dvomila sem v odločitev, ampak sem se jo odločila izpeljati do konca. Po tistem, ko je odšel, sem večkrat pozabila, da ga ni doma in odšla z namenom mu pomagati. Prvi dnevi so bili težki in so počasi minevali. Vsak dan sem bila pri očetu in mu nosila hrano. Ko je odhajal tudi nisem spakirala vseh oblačil in sem mu še oblačila nosila. Počasi sem tudi ugotavljala, kaj še vse rabi. Žalostno ga je bilo videti v domu, med tujimi ljudmi. Tako sem bila razočarana nad sabo, da nisem mogla več skrbeti zanj. Najhuje je bilo videti tako močnega človeka v tujem prostoru. Še hujše je bilo, ko sem videla, da se ne znajde in mora za marsikatero stvar prositi druge.

7. So se po odhodu s strani sorodnika do vas pojavila kakšna obtoževanja ali zamere? Kako ste se z njimi spopadli?

Oče mi ni zameril tega, da je moral oditi v dom. Zameril mi je, da mu nisem prej povedala, kako mi je težko skrbeti zanj. Zameril mi je, da nisem bila iskrena z njim. Najprej sem si tudi želela zanj enoposteljno sobo. Nikoli ni rekel, da se ne strinja s tem. Potem pa po treh mesecih bivanja v tej sobi, je izjavil, da sem ga načrtno želela izolirati od drugih ljudi v domu. Sem takoj odšla do socialne delavke in kmalu je bil v tro-posteljni sobi.

8. Ste se kdaj počutili krive, ker je moral vaš sorodnik zapustiti svoj dom (opišite situacijo/situacije)?

Zelo sem se počutila krivo. Obtoževala sem se, ker nisem več zmogla skrbeti. Ta krivda pa se je še bolj stopnjevala, ko sem videla, da oče ne sprejema doma. Vendar ga nisem mogla vzeti domov, bila sem nemočna. Krivo sem se tudi počutila, da najprej sem ga vzel v mojo hišo, potem pa sem ga vrgla spet ven. Hudo mi je bilo, da je moral zamenjati toliko domov v zadnjih nekaj letih. Velik občutek krivde pa doživljam ravno ta trenutek, saj ima vedno hujše zdravstvene težave.

9. S kakšnimi strahovi in dvomi ste se soočali po odhodu starega človeka v dom za stare ljudi?

Ko je odšel v dom, me sploh ni bilo ničesar strah. Sedaj pa me je grozno strah. Strah me je, da bo umrl. Vsak teden izvemo za neko novo bolezen. Bi ga vzela domov, pa ne morem skrbeti zanj. Psihično sem na tleh. Ko slišim rešilca, se tako ustrašim, da gredo po očeta, da takoj kličem v dom, če je vse v redu. Ko mi pozvoni telefon že mislim, da me kličejo, da sporočijo, da je umrl. Bojim se tudi, da bodo mene živce izdali, potem pa oče res ne bo imel nikogar.

10. Na koga ste se obrnili, ko ste se s sorodnikom odločili za odhod v dom za stare ljudi?

Najprej sem stopila v stik z družinskim prijateljem, če bi nam lahko na hitro uredil kakšen dom. Vendar ni šlo. Odšla sem v dom, kjer sem želela, da bi oče bival. Tam sem se dobila s socialno delavko, s katero sva tudi odšli na obhod po samemu domu.

11. Kakšno vrsto pomoči bi še potrebovali v procesu priprave na odhod sorodnika v dom za stare ljudi?

Pogrešala sem občutek, da se lahko zanesem na partnerja in otroke. Nisem imela nobenega poslušalca, nikogar, ki bi mu lahko izlila dušo. Vsi ljudje mislijo, da je težko samo človeku, ki odide v dom. Sorodnika nihče ne vpraša kako je. Še socialna delavka ni imela časa, da bi se pogovarjala z mano. Od nekoga zaposlenega v domu, ki ima za sabo ogromno prihodov, bi pričakovala vsaj kakšen odraz sočutja ali možnosti

za pogovor. Tudi ni nobene seznanjenosti z življenjem v domovih, da bi lahko očetu povedala kako poteka življenje, kako zgleda dom. Socialna delavka mi ni dala nobenih brošur ali drugega materiala.

12. Kakšno pomoč in podporo ste potrebovali po odhodu v dom za stare ljudi? Kaj vam je pomagalo, ko vam je bilo hudo (navedite primere)?

Ko sem odhajala iz doma, sem šla na kavo v njihovo kavarno in se pogovarjala z ostalimi sorodniki. Med sabo smo si izmenjali naše zgodbe in, ko je bilo potrebno tudi malo potolažili. Ko vidiš, da tudi drugi preživljajo isto, je veliko lažje. Čutiš se slišane in razumljene. Doma pa sem velikokrat sedela v očetovi dnevni sobi in se spominjala časov, ko je bil še doma. Pogrešala pa sem predvsem pomoč in podporo otrok. Imam odlične otroke, a ko sem rabila kakšen pogovor, se o tem niso želeli pogovarjati.

13. Kako pogosto obiskujete svojega sorodnika v domu za stare ljudi?

Trenutno, ker je v slabem stanju, sem pri njemu vsak dan.

14. Kako spremljate delo osebja v domu za stare ljudi?

Prej nisem spremljala dela osebja. Sedaj pa, ko je kar naenkrat toliko zdravstvenih težav pri očetu, sem postala pa zelo pozorna. Vse te težave niso morale priti, kar naenkrat. Osebje dela nenatančno in ne spremlja zdravstvenega stanja ljudi v domu. Nedavno je sestra zlomila očetu nogo, ko ga je dajala na voziček. In še do danes se ne ve katera je to naredila, saj se ne javi. Grozno je, ko te pokličejo po telefonu in sporočijo takšno novico. Sedaj pa, ko sem v domu po par ur, pozorno spremljam vsak korak osebja in jih okaram, ko naredijo kaj narobe. Treba je biti strog z osebjem.

15. Kako se vključujete v izvajanje oskrbe?

Tudi v oskrbo se nisem vključevala, dokler se mu stanje ni začelo slabšati. Sedaj mu nosim pripravke, ki sem jih dobila od mojega zeliščarja. Preden mu niso zlomili noge, sem mu tudi uredila, da je začel obiskovati fizioterapijo, da je bil vsaj malo aktiven. Vedno grem do osebja, da mi povejo kakšno je počutje očeta, če je bilo kaj posebnosti.

16. Kako se vključujete v življenje v domu?

Ne vključujem se v življenje v domu. Očeta tudi domsko dogajanje ni nikoli zanimalo, zato se nismo udeleževali njihovih prireditev.

17. Kakšen je vaš odnos do lastnega staranja? Se bojite starosti?

Ne maram starosti. Starost je obdobje, ko nisi več tako aktiven, ko moraš biti ves čas doma. Če bom zdrava in vitalna, ko bom stara, potem takoj podpišem. Če pa bom morala starost preživeti na postelji ali vozičku, potem pa nočem biti stara. Skrbi me tudi, kako bom preživela, ko imam tako majhen dogodek. Najbolj pa se bojim možne smrti.

18. Kako se je spremenil vaš odnos do staranja po izkušnji institucionalizacije sorodnika?

Ko je šel oče v dom, sem videla kaj te lahko v starosti vse doleti. Prej nisem toliko razmišljala o starosti, ampak sem jo jemala, kot del življenja. Sedaj pa s strahom zrem proti starosti.

19. Kako se je spremenil vaš odnos do institucionalnega varstva po izkušnji institucionalizacije sorodnika? Če bi bilo potrebno, bi odšli v dom za stare ljudi?

Na starost si nikakor ne želim živeti v domu. Rada bi živela doma in tam tudi umrla.